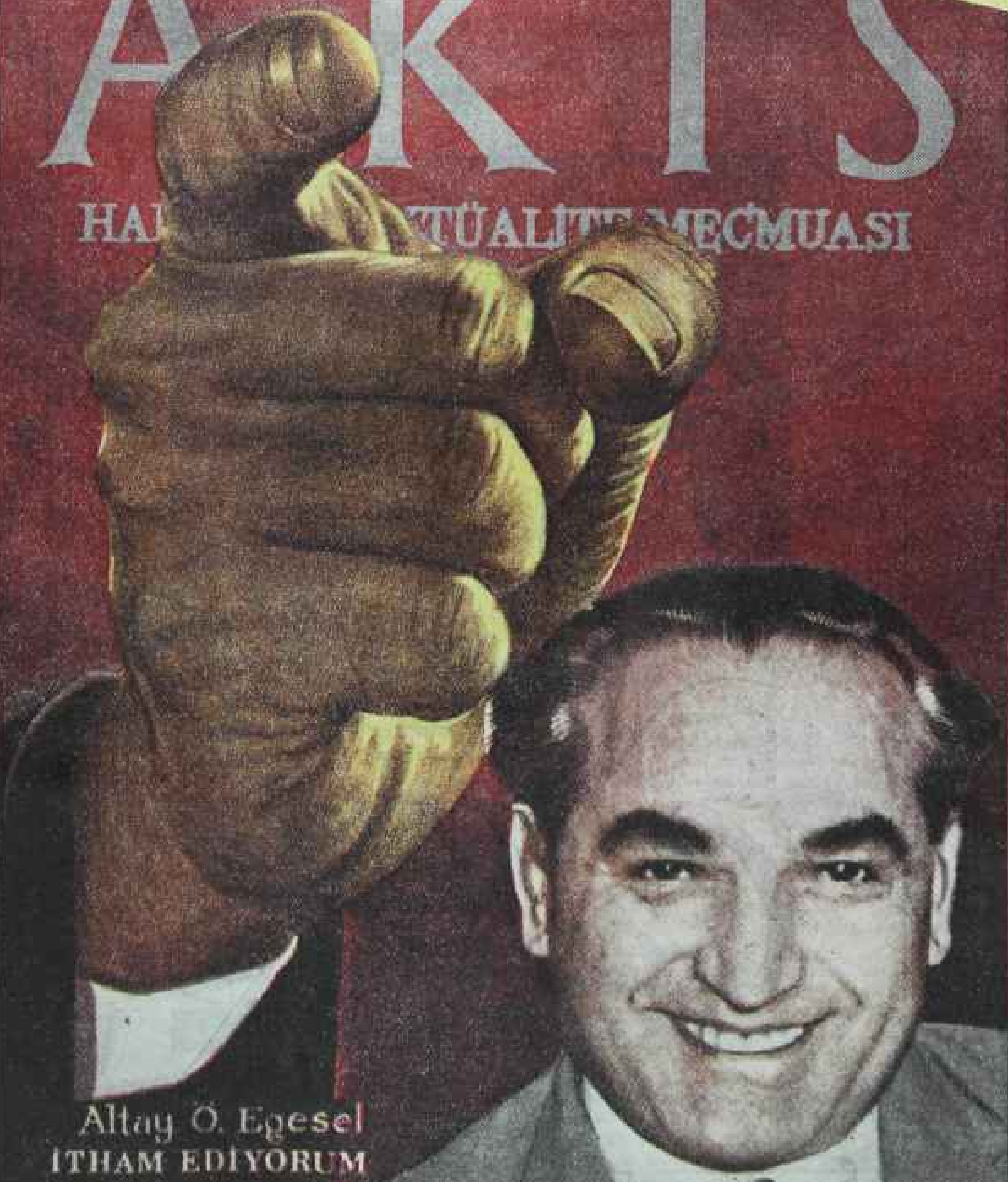
ürselin Seyahati

AKİS

HA TÜALİTE MECMUASI

Altay Ö. Egesel
İTHAM EDİYORUM

FİYATI: 1 LİRA

Süslenmesini bilen
her kadın
her yaşta güzeldir...
CAKA KREM PUF PUDRASI
SİZLERE BU İŞİNİZDE
EMEĞİ GEÇECEK
FEVKELÂDE
BİR GÜZELLİK VASITASIDIR
Ca-Ka
KREM PUF PUDRASI

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt: XIX, Sayı: 325
Yazı İşleri
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
***Tel :** 118992 P. K. 582 - Ankara*
*
İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 115221
*
İstanbul Barosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel :21 12 07
*
Başyazar
Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
Klişe ;
Doğan Klişe
*
Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlak yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	10.00 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	20.00 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	40.00 lira

İlân şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.
İlân işleri :
Telefon: 115221
*
Dizildiği yer :
Rüzgarlı Matbaa.
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih: 27.10.1960
FİYATI: 1 LİRA

Kapak resmimiz
Altay Ö. Egesel
Adaletin kılıcı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Yassıada duruşmaları süresince AKİS'in haftada iki defa yayınlanma kararı, bu karardan sonra çıkarılan mecmuaların muhteviyatı ve bilhassa duruşmaların hikâyesini anlatış tarzı okuyucularımızın teşviklerine yol açmıştır. İki haftadan beri aldığımız mektuplar bilhassa Anadolulun dört bir tarafına serpiştirilmiş çok geniş bir okuyucu kütlesinin Yassıada duruşmalarını hemen sadece AKİS'ten takip ettiklerini göstermektedir. Konyalı bir okuyucumuz bize şunları yazmıştır: "Gündelik gazete alıyorum. Düşüklerin muhakemesini oradan takibe kalktım, başımın döndüğünü hissettim. Sonra, AKİS geldi. İlk sayfasından başladım, mecmuayı bir nefeste ve elimden bırakmaksızın su içer gibi okudum. Ancak o zaman, Yassıadada nelerin cereyan ettiğini tam şekilde öğrendim. AKİS'in haftada iki defa çıkması, celselerin hikâyesini zamanında öğrenmemizi sağlıyor. Duruşmalarla alâkalı birinci sayınızda bahsettiğiniz süratli temponun AKİS'cileri ne kadar yorduğunu tahmin edebiliyorum. Ama ne olur, bu tempoyu aksatmayın. Zira biliniz ki, İstanbuldakiler her vasıtadan, faydalanabilirler, biz Orta Anadoluda bulunanlar düşüklerin her halini, sözünü, tavrını AKİS'ten öğreniyoruz ve AKİS'i sabırsızlıkla bekliyoruz."

Bu gibi mektuplar, haftada iki AKİS hazırlamanın insan gücü üstünde bir yük teşkil etmesine rağmen bizleri okuyucularımıza daha iyi hizmet için zorlamakta, yükün ağırlığını hafifletmektedir. Zaten tirajımızdaki artma okuyucularımızın alâkasını bize ispat ettiğinden tempomuzu muhafazaya karar vermiş bulunuyoruz. AKİS okuyucuları, Yassıada duruşmalarının hikâyesini sanki kendileri de duruşma salonundaymış gibi ve günügününe mecmualarında takip edebilme imkânını muhafaza edeceklerdir.

Nitekim bu haftanın başından itibaren Marmaranın bu meşhur adasında cereyan eden hâdiseler, bir ufak tadilâta uğramış olan AKİS ekibi tarafından aynı dikkatle takip edilmiş ve aksettirilmiştir. Başyazarımız Metin Tekerin idaresindeki ekipten Atillâ Bartınlıoğlu yerini Yusuf Ziya Âdemhana terketmiştir. Bartınlıoğlu, mütehassısı olduğu bir vazife dolayısıyla Adadan ayrılmıştır: Cemal Gürsele refakat. Okuyucularımız bir "taşlama yazarı" olan ve düşüklerin "yakın alâka"sını sık sık üzerinde hissetmiş bulunan Yusuf Ziya Ademhanın müşahede, intiba ve ince mizahını da bundan böyle ihtiva edecek olan YASSIADA DURUŞMALARI sayfalarımızı daha da lezzetle okuyacaklardır.

*

AKİS ekibi Yassıadada duruşmaları takip ederken, bu hafta Devlet Başkanı Cemal Gürsel, yanında AKİS muhabiri, Doğu Anadoluda kısa bir seyahat yapıyordu. Gürsel bu seyahatinde Malatya, Gaziantep Diyarbakır ve Erzurumu ziyaret ederek, halkla temaslarda bulundu. Gürselin bu seyahati, daha ziyade bir nabız yoklaması mahiyetindeydi.

Gürsele bu seyahatinde refakat eden AKİS'çinin intibalarını YURTTA OLUP BİTENLER kısmında "Devlet Başkanlığı" başlıklı yazıda bulacaksınız.

*

Bu hafta "YASSIADA DURUŞMALARI" başlığını taşıyan bölümde 6/7 Eylül sanıklarının karikatüristimiz Turhan Selçuk tarafından çizilmiş karikatürlerini bulacaksınız.

Turhan, AKİS ekibinin Ur rüknü olarak duruşmaları kendi zaviyesinden fakat bir AKİS'ci gözüyle takip etmiş ve sonra düşükleri, nevi şahsına münhasır bir mizah havası içinde çizgilerle tespit etmiştir. "YASSIADA DURUŞMALARI" bölümünde bulacağınız karikatür - portreleri beğeneceğinizi ümid ediyoruz.

*

Bu haftanın başından itibaren Yassıadada cereyan eden duruşmalar gittikçe heyecanlı ve alâka çekici safhalar arzederken, Başkent Ankarada da bir hâdise bütün gözlerin, minyatür bir partiye ve onun iri liderine çevrilmesine sebep oldu. Hâdise, Türk Basınının 100. yıl dönümü münasebetiyle verilen Basın Balosunda cereyan etti. Millî Birlik Komitesi üyeleri Albay Sezai Okan ve Yüzbaşı Muzaffer Özdağ, C.K M.P. nin iri cüsseli lideriyle sert münakaşalara giriştiler.

İşte, YURTTA OLUP BİTENLER kısmında yer alan "Genel Başkanlar" başlıklı yazı, bu alâka çekici münakaşayı hikâye etmektedir.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XIX, Sayı: 325

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

28 EKİM 1960

YASSIADA DURUŞMALARI

Celseler

Söz iddianın!

(Kapaktaki savcı)

Sadece mânevi bakımdan değil, fizik bakımından da kendini toplamış -artık, verilen yemekleri yemektedir ve kantin hesabını azaltmıştır- Adnan Menderes başparmağıyla şahadet parmağını O seklinde birleştirdiği, öteki parmaklarını ileriye doğru uzattığı sol elini rnikrofonun arkasından geçirdi ve:

"— Eğer dediği gibi bir tertip olsaydı İstanbula inebilir", rahat kalple evine gidip yemeğini yiyebilir, hattâ gece kalmayı düşünebilir miydi?" dedi.

Sonra, sanki Meclis kürsüsündeymiş ve rakibine yaman bir darbe indirmiş gibi cevap beklemeden döndü, yerine doğru ilerledi. Tanık mevkiinde Âdâların eski Emniyet Âmiri Hamdi Canoğlu Vardı ve Hamdi Canoğlu 6/7 Eylül hâdiselerinin mürettep olduğunu, tâtbikçilerinin de D.P. teşkilâtının başlarından mürekkep bulunduğunu söylemişti. Âdâların eski Emniyet Âmiri, ifâdesi sırasında 6 Eylül günü bir esrar kaçakçısının takibi için İkinci Şubeden memur istemek üzere şehre indiğini, o fırsattan istifâde ederek evine uğradığını, yemek yediğini ve hadiseleri akşamüstü öğrendigini bildirmişti. Kendisinde yaman polemlkçi vasıfları tevenhüm eden ve konuşma imkâni bulduğundan beri mikrofon başından ayrılmayan sabık Başbakan tanığı perişan ettiği kanaatinde olmalıydı ki bir süredir unuttuğu tebessümünü dudaklarına yeniden takmıştı.

İşte bu sırada, hâkimler heyetinin sağ tarafındaki koltuklarda oturan, yakasında kırmızı işleme olan siyah cübbeli onbir adamdan biri kalktı ve Başkan Salim Başola hitap ederek, fakat Menderese bakarak:

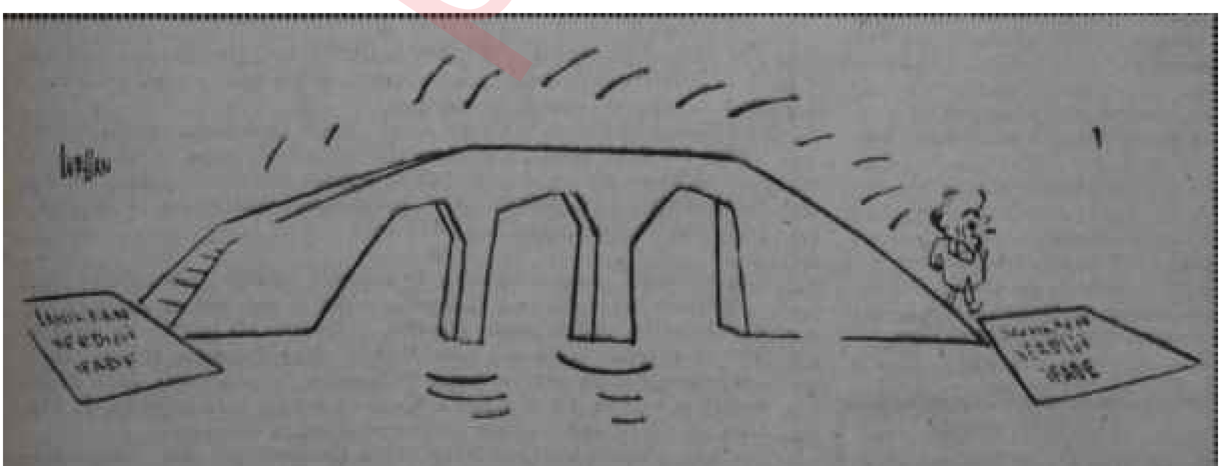
"— Kendileri de o akşam aynı rahat kalple İstanbulu terkedip gittiler!" dedi.

Dinleyicilere ait sıralarrdan bir kahkaha yükseldi. Düşük Başbakanın dudaklarından tebessüm tekrar kaybolmuş, onun yerine gözlerine kin ve nefret dolmuştu. Yüzünün kızardığı farkediliyordu. Kahkahalar, salonda akisler uyandırarak dağıldı Hâdise, bu haftanın başında bir gün, sabahleyin, Yassıadadakl jimnastikhaneden bozma duruşma salonunda cereyan ediyordu. Menderesin keyfini kaçıran adam Yüksek Adalet Divanının başsavcısı Altay Egesel idi.

Haftanın başından itibaren kahkahalar Yassıadadakl duruşma salonundan eksik olmadı. Divan iki gün toplandı, bir gün ara verdi. Çarşambayı hakimler çalışmakla, gazeteciler dinlenmekle, sanıklar ise "mutad şekilde" geçirdiler. Bu satırların okunmakta olduğu sırada duruşmalar yeniden başlamış olacaktır. Divanı meşgul eden, 6/7 Eylül hadiselerinin esrarıdır. Fakat bu esrar, Altay Egeselin Menderese herkesi neşeye boğan cevabı yapıştırdığı sıralarda çözülme yolunu tutmuştu ve onu takip eden gün vak'aya dökülen ışık hakikatleri gözler önünde belirtmeye başladı. Gerçi zincirin bir kaç halkasının henüz eklik olduğu sezilmiyor değildi. Ama her şey, bu haftanın sonlarında gediklerin kapatılacağını ve Türk umumi efkârını, hattâ dünya umumi efkârını uzun zaman meşgul eden hâdisenin tam tablosunun çizileceğini gösteriyordu.

Cazip celseler

Duruşmaları, bu haftanın başında takip edenler sabahın pek erken saatlerinde kalkıp ta Yassıadaya kadar gittiklerinden dolayı pişman olmadılar. Celseler hakikaten canlı, alâka uyandırıcı ve tatlı şekilde cereyan etti. Pazartesi ve salı günleri, bir piyesi cazip yapan bütün unsurlar dinleyicilerin gözleri önünden gelip, geçti. Komik unsuru bir gün Adaların babayani Emniyet Âmiri, bir başka gün Maria adındaki rum kadın temsil etti. Dekoratif unsur, heybetli görünüşüyle Patrik efendiydi.

KÖPRÜLÜ!..

Dram unsurunu Menderes sağladı. Trajik unsur ise, sanıkların Divan azalarını beklemeleriydi. Hele haftanın ikinci günü Millî Emniyet mensupları bir gizli celsede dinlendiklerinde oyunun heyecan unsuru da doğmuş oldu. Üstelik kahramanların ve figüranların bol sayıda olması, giriş çıkışların çokluğu, repliklerdeki kısalık dinleyicilerde güzel bir piyes seyrettikleri hissini uyandırdı. Yassıadayı ısıtan ılık hava ve tatlı bir güneş dekoru teşkil ediyordu.

Haftanın başındaki gün, gündemin ilk kısmında köpek dâvası bulunduğu halde salon kalabalıktı. Bunun sebebi, bir karar tefhimini takiben 6/7 Eylül dâvasına geçileceğinin bilinmesiydi. Nitekim günün köpek, davasıyla alâkalı faslı bir kaç dakikadan fazla sürmedi. Başkan Başol o mevzuda duruşmanın bittiğini, kararın Anayasanın ihlâli suçunun kararı bildirilirken tefhim olunacağını haber verdi. Netice sürpriz teşkil etmedi. Hükümlerin sonda açıklanacağı, perdenin ceza dağıtımıyla kapanacağı zaten biliniyordu.

Kalabalığın yüklüce bir kısmını, gene hanımlar teşkil ediyordu. Bir Bakan -İçişleri Bakanı General Kızıloğlu-, bir Milli Birlik Komitesi üyesi -Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı- dikkati çekenler arasındaydı. Mavi bir etek ve mor bluz giymiş bulunan Nilüfer Gürsoy her zamanki yerinde, yâni sanıkların arkasına gelen blokun pencere tarafındaydı. Bir üstünde, Oktay Enginin kız kardeşi Dilek Engin oturuyordu. Fatin Rüştü Zorlunun zor yürüyen ve orada burada uyuklayan yaşlı annesi Güzide Zorlu yoktu. Güzide Zorlu ertesi gün de görünmedi.

Dikkati çeken bir başkası, İsviçreli hukukçu Reymond Nicholet idi. Yabancı müşahit. Anayasa Komisyonunun kendilerinden bahsettiren iki üyesi, sevimli Prof. Ragıp Sarıca ve konuşkan doçent Muammer Aksoyun arasında duruşma salonuna girdi. Aksoy kendisiyle almanca konuşuyor ve bir takım izahat veriyordu. İsviçreli hukukçu duruşmaların sonunda, tatlı bir sürprizle karşılaşmış bulunduğunu saklamadı. Başkan Başolu tarafsız, olgun ve hakşinas bulmuştu. Yassıadada adaletin tecelli edeceği hususunda bir endişeye -hiç olmazsa henüz- yer yoktu. Nicholet sanıkların, hattâ lüzumundan fazla konuştuklarım, Başkanın herkese eşit muamele ettiğini, avukatların gerekli müdahaleleri serbestçe yapabildiklerini gözleriyle gördü ve tatmin olduğunu kendisiyle görüşen

6/7 Eylül sanıkları makineli tabancalar arasında

Hesap verme zamanı

gazetecilere açıklamaktan çekinmedi.

Salona ilk getirilen iki sanık Bayar ile Ökmen oldu. İki düşük de, mutad kılıklarını değiştirmemişlerdi. Gene lâcivert, kruvaze elbiseleri içindeydiler. Bayarın yanında bir hava ve bir deniz subayı vardı. Bir başka hava subayı Ökmenin arkasından yürüyordu. Zaten bütün getirilip götürmüşlerde şu husus dikkati çekti: Sâdece Bayarla Menderesin iki tarafına subaylar konuluyordu. Kafilenin geri kalan kısmı böyle bir alâkaya lâyık sayılmıyor, sâdece bir subay düşükler grubunu kapatıyordu. Bayar içeri girdiğinde bir patetik sahne cereyan etti. Nilüfer Gürsoy oturduğu yerden ayağa fırladı ve babasına elini salladı. Fakat Bayar bunu farketmedi, tahta parmaklıkların arasından geçerek silâhlı kara, deniz ve hava erlerinin muhafaza ettiği sanık mahalline girdi, baştan altıncı sandalyaya oturdu, Ökmen yedinci sandalyaya çöktü. Yer adedi onbir idi ve mahal asıl, 6/7 Eylül duruşması için hazırlanmıştı. Nitekim Başkan Başol kararı bildirdikten sonra Ökmen ve avukatları dışarı çıkartıldı, Bayar sandalyaların birincisine geçti, öteki avukatlar salona alındılar ve basını bu defa Menderesin çektiği 6/7 Eylül sanıkları kafilesi kapıda arzı endam etti.

"Coup de theatre = Ku dö teatr"

Menderes, bir deniz ve bir kara subayının ortasında yürüyordu. Kendisini Yassıadadan tanıyanlar da, daha önceden bilenler de kılığını gördüklerinde bir yenilik sezdiler. Menderesi . Yassıadadan tanıyanlar için yenilik düşük Başbakanın mutad kahverengi elbisesini çıkartıp yerine koyu duman rengi bir elbise giymiş bulunmasıydı. Menderesi önceden bilenler ise bunun kruvaze değil, iki düğmeli bir takım olmasını yadırgadılar. Zira seneler var ki düşük Başbakan o meşhur dar, vücudunun bütün çizgilerini gösteren kruvaze ceketleri sırtından çıkarmamış, iki düğmeli elbiselere iltifat etmemişti. Kim bilir, belki de zayıfladığından artık buna lüzum görmüyordu. Üstelik, dar elbise giyip vücut hatlarını belirtmekten hoşlandığını bir hakikatin, bir hususiyetin ifadesi olarak en masum niyetlerle yazan gazetecileri de zindanlara attırmak kudreti elinden alındığından, galiba "işin tadı kalmadı" demiş ve kılık değiştirmişti. Ama bir gün sonra düşük Başbakan mahkeme salonuna gene kahverengi elbisesi içinde girdi.

İlk celsenin başlıca bir hussusiyeti

Menderesin Başkan Başolu selamlaması, fakat Bayara, geçen defakinin aksine, hiç aldırmaması oldu. Zaten düşük Cumhurbaşkanı da düşük Başbakanını görmemezlikten gelmeyi tercih etti. Duruşma başladı ve daha ilk anda bunun revnaklı geçeceği anlaşıldı.

Sözü Başsavcı Altay Egesel aldı. Dinleyiciler arasında Coşkun Kırca oturuyordu. Coşkun Kırca hâdise sırasında Dışişleri bakanlığında memur bulunmaktaydı. Yapacak bir ifşaatı vardı. İfşaatını ehemmiyetine binaen iddia makamı Coşkun Kırcanın hemen dinlenmesini İstiyordu. Divan, savcının talebini kabul etti. Aynı zamanda Fuat Köprülünün damadı olan Coşkun Kırca oturduğu dinleyici sırasını terketti ve salona girerek tanık mahalline geçti. Dinleyiciler arasında oturduğu yer Bedii Faik ve Orhan Erkânlının yanıydı. Coşkun Kırca yemin etti ve bildiklerini anlattı. Kırca konuşurken bilhassa Fatin Rüştü Zorlu kendisini dikkatle süzüyor, müstehzi tavırlarla başını sallıyordu. Kırca ile Zorlunun aralarının iyi olmadığı herkes tarafından bilinmekteydi. Nitekim zorlu diplomat ifadenin sonunda söz aldığında mahkeme salonunda bulunduğunu unutup kendisini masaları yumrukladığı toplantılardan birinde sanarak tanığı "mesleğinde acemilik" le suçlandırmaktan geri kalmadı. Kırca aldırıs etmeksizin, kendisinden "maiyetimde memurdu" diye bahseden adama baktı: Fazla bilgiçlik, kendisini nereye getirmişti!

Coşkun Kırca, Dışişleri bakanlığında Zorlu tarafından Başbakana arzedilmek üzere Londradan çekilmiş bir şifre telgrafın bulunduğunu açıkladı. Telgrafın mealini de bildirdi. Ancak meselenin ehemmiyeti pek anlaşılmadı. Zira Dışişleri bakanlığının eski memuru, belki de şifre anahtarını vermemek için telgrafın bir mühim kısmını belirtmedi. Aslında Zorlu o telgrafında Menderese Londradaki havayı anlatıyordu. İngilizler Türk tezine antipati duymuyorlardı. Ancak Yunan tezini benimsemek sorunda kalmaları ihtimali vardı. Zira Türklerin bu davada neyanlardan biri de o tarihte D.P. milletvekili olan Turan Güneşti.

Telgraf ve bu söz birleştirildiğinde 6/7 Eylülü Zorlunun anlayış tarzı ve onu İlham edişi ayan beyan ortaya çıkıyordu. Nitekim herkes Başbakandan istenilen emrin nümayiş tertibi emri olduğunu, sonra da bundan Dışişleri Bakanının sözüm ona zorlu politikasında faydalandığını anlamakta Öyle fazla bir zorluk çekmedi.

Tanığa, dili düşük müvekkilleriyle yarışa çıktıkları intibaını veren Menderesin iki avukatından Talât A» sal itiraz etti. Tanık, memuriyeti dolayısıyla öğrendiği bu hususu açıklamak için izin almış mıydı? Almamıştı. O halde, cezalandırılması lâzımdı Başkan Başol, bu hususun sonra dü-

6/7 Eylül hadiseleri General A. Onat ve Atnenagoras Y.Adalet Divanı huzurunda

Malum suçun malûm şahitleri...

reye kadar gideceklerini bilmiyorlardı. Bunu İngilizlere göstermekte fayda vardı. Türk milletinin Kıbrıs dâvasına nasıl hararetle sarıldığı, bu uğurda neler yapabileceği ortaya konulursa Zorlunun işi kolaylaşacaktı. Düşük diplomat düşük Başbakandan bu hususta gerekil emirlerin verilmesini diliyordu!

Üstelik. Coşkun Kırca bir başka hâdise daha biliyordu. 6/7 Eylülün vukuundan sonra Mecliste bu facia milletvekilleri tarafından takbih edilirken Zorlu koridorda milletvekillerine:

"— Bu işi izam etmenin mânası yok. Hâdiseler beni Londrada çok sünülebileceglni belirterek lâfı kapadı. Şahadet, avukatın işine pek gelmemişti galiba...

Tanıklar geçidi

Coşkun Kırcayı tanık mevkiinde pek çok figüran takip etti. Bunlar 6/7 Eylül hâdiselerine uzaktan yakından bulaşmış **bir** takım kimselerdi. İçlerinde her meslekten adam vardı: Hâkim, general, gazeteci, ajan, Milli Emniyet şefi, Patrik, polis, ev kadını.. Başkan Başol bunları teker **teker** sıraya çekti, bildiklerini açıklamalarını istedi. Sırasını savan tanık pencere dibindeki mahalle götürülüyor ve orada duruşmaların sonunu bekliyordu. Haftanın ikinci

Duruşmaların Anatomisi

Bağdattan Dönmeyen Hesap

Yassıadada bir hesap görülüyor. Defterler o kadar kabarık ki, işin içinden nasıl çıkılacağı hatıra gelince insan aklını kaçıracak gibi oluyor. Hangi taş kaldırılsa, altında mutlaka bir suç beliriyor. On yılın hikâyesi hiç bir polis romanında görülmeyen derecede bol cinayet, hırsızlık ve iffetsizlikle dolu. Ele alınan bir vak'a mutlaka başka vak'aların üzerindeki tozu silkeliyor ve halkaları bitip tükenmeyen bir zincir gözler önüne seriliyor, öyle görünüyor ki, Shakespeare'in talihsiz kahramanının dediği gibi, bu kirli elleri artık Arabistanın bütün rayihaları temizleyemeyecektir. Buna rağmen, hesaplaşmayı bir noktada mutlaka bitirmek, memlekete normal havasını iade etmek ve başka işlerimize bakmak zaruridir.

Evvelâ, Yassıadada bir politikanın muhakemesinin yapılmadığı her an hatırda tutulmalıdır. On senelik iktidarı boyunca D.P. çeşitli sahalarda belirli politikalar takip etmiştir, Bayar - Menderes rejiminin bir iktisat politikası vardır, bir eğitim politikası vardır, bir sanayi politikası vardır, bir imar politikası vardır, bir Kıbrıs politikası vardır, bir dış politikası vardır. Bunlardan pek büyük bir kısmının hatalarla dolu bulunduğu ve memlekete çok pahalıya malolduğu bilinmektedir. Düşük Başbakanın, zorlu müşaviriyle yürüttüğü delice iktisat politikasının Türkiyeyi uzun bir müddet için ipotek altına soktuğu muhakkaktır. İmarın kazması, sembolik tablosunu Beyazıt meydanında çizmiştir. Dörtlü tedrisat yapan okullar eğitim politikasının, dağ başlarında kurulmuş fabrikalar ham malzeme diye sâdece oya itibar eden sanayi politikasının eserleridir. Kıbrıs ne taksim edilmiş, tabii ne de latife olmuştur. Dış politikamız ise, diş borçlarımızın bir envanteri halindedir. Buna rağmen, bu politikaların muhakemesi yeri Yassıada değildir. Bu politikaların muhakemesi yeri, seçim sandıklarının başı olmak gerekirdi. Gerçi düşük iktidar, mahkûmiyet ilâmı alacağından emin bulunduğu bu muhakemeyi imkânsız kılmak için seçim müessesesini kaldırmaya teşebbüs ederken devrildiğinden artık o hesaplaşma hiç bir zaman yapılamayacaktır. Ama gene de, kusurlu politikanın cezası verilmiş, iktidar, lâyık olmayanların elinden alınmıştır. Bu kadarı kâfidir.

Zira, hatalı politikalar mahkemeler önüne çıkarılırsa devlet idaresi en kısa zamanda arap saçına döner. Bir defa, politikaların günahı ve sevabı ancak uzun yıllar sonra tam açıklıkla belli olur. Ne politikalar vardır ki onları takip edenler yaşadıkları devirde takbih olunmuşlar, tarih ise kendilerini başarılı devlet adamları diye sayfalarına kaydetmiştir. Demokrasinin asıl fazileti budur. Milletin beğenmediği politikayı takip edenler ne yuvalarından olup zindanlara, ne kellelerinden olup darağaçlarına gönderilirler. Bunların gittikleri yer muhalefet saflarıdır ve milletin itimadını tekrar kazandılar mı iktidar sıralarını yeniden işgal etmelerine hiç bir mâni kalmaz. Bizim düşükler, hareket tarzlarıyla kendileri için bu kapıyı kapamışlardır. Yoksa bize, politikalarını muhakeme etme hakkı vermemişlerdir. Böyle bir hevese kapılmak hataların en büyüğü olur. Yarın öbür gün 6/7 Eylül hâdiselerinin iddianamesi okunacak, savunması yapılacaktır. Konunun "Kıbrıs politikası" olmadığı unutulmamalıdır. Suç, hangi maksatla olursa olsun bir nümayiş tertiplemek, sonra da bunu kendi hudutları içinde tutamayarak tarifsiz zararlara sebebiyet vermektir. İddia makamı, düşükleri Kıbrıs politikalarının başarısızlık ve insicamsızlığı dolayısıyla suçlama hevesine kapılabilir. Düşükler, kendilerini Kıbrıs politikalarının sağladığı sözüm ona zaferleri belirterek ve Kıbrıs Fatihi edası takınarak savunmaya kalkabilirler. Nitekim, iddia makaramın Menderese tevcih ettiği bâzı Sorularda bu koku sezilmiştir. Düşüklere gelince, Zorlunun bir takım çıkışları adamcağızın Türkiyeyi İkinci Dünya Harbine girmekten alakoyduğu gibi Kıbrısı da Türkiyeye kazandırdığı hayali içinde yaşadığını göstermiştir. Hükmü Yassıadada almaya kalkışmamak, tarihe bırakmak lâzımdır, 6/7 Eylül hâdiselerini âdi bir zabıta vak'ası olarak mütalaa gerekir. Düşüklerin bütün diğer suçları gibi.. Bir iktidarın politikası ile bir iktidarın cinayetleri, aynı fasılda toplanması imkânsız elmalarla armutlar kadar ayrı şeylerdir. Yüksek Adalet Divanı, öyle bir batağa saplanmamandır.

İkincisi, ziyadesiyle ince eleyip sık dokumanın belki Ademe kadar değil ama Nuha kadar herkesi sanık sandalyasına oturtabileceği düşünülmeli, bur devrin icabı olan hareket tarzları anlayışla karşılanmalıdır. Öyle hareketler vardır ki, yapıldıkları devirde tabii sayılmışlardır, bugün kusur gibi gelmektedir. Makable şamil bir suç anlayışı, makable şamil kanun kadar adaletsiz ve haksız bir tutumdur. Bir küçük ve basit misâl. 1960 Mayısının 27. sabahı D.P. içindeki yerini hala muhafaza etmekte alan sayısız vatandaşın hiç bir kusuru bulunmadığı nasıl söylenebilir? 28 Nisan ile 27 Mayıs arasında gençler öldürülüyor, matbaalarıyla birlikte gazeteler, mecmualar kapanıyor, Harp Okulunun tenkili düşünülüyor, Tahkikat Komisyonu Fransız İhtilâlinin giyotin makinesi gibi işliyor ve bu vatandaşlar D.P. den ayrılmayı dahi hatırlarına getirmiyorlar. Bu, en hafifinden bir idraksizliğin delilidir. Ama, bundan dolayı o vatandaşlar cezalandırılabilir mi?

Hırsızlık, uğursuzluk, menfaat sağlama uğrunda alçaklık, dalavereli ortaklıklar her boy gösterdiği yarda ezilmelidir ve asla müsamaha görmemelidir. Ama, belirli tarzda işleyen mekanizmanın âletlerim teşkil etme talihsizliğine uğramış kimseler, hattâ İhtilâl patlamasaydı âdet olmaktan ileri gitmeyecek hareketleri yapanlar bu sebeplerden mahkemelere sevkedilirlerse az zamanda hapishanelerin içindekilerin sayısı, dışardakileri fersah fersah aşar. Şuraya değil de buraya lâmba kayan bir belediyeci, yılbaşında Bakanlara birer şişe viski hediye eden Tekelci, temsil esnasında patlayan ampulün yerine bir başkasını zabıt tutmaksızın depodan alan tiyatrocu, üç paso fazla veren demiryolcu, emir alınca baş otobüsü başka şehire gönderen otobüsçü, "mümtaz yolcu" beklemek için uçağın hareketim geciktiren pilot, tercihli telefon dağıtmakta ileri giden bir P.T.T. ci.. Bunlara suçlu gözüyle bakılırsa, bunların peşinde koşulursa, bunları yakalamak için imkânlar seferber edilirse normal düzen nasıl ve ne vakit avdet edebilir?

Bunlar her yerde bir ihtilâlin kefareti sayılmışlardır ve bizde de böyle sayılmalarında sâdece milli menfaat vardır. İbret, onlara kâfi ders olacaktır.

günü Patrik Athenagoras da bütün sabahını tanıklara ayrılan sandalyalardan birinin üstünde geçirdi.

Tanıklar bildiklerini söyledikten sonra Başkan bu hususta bir diyecekleri olup olmadığını sanıklardan ve avukatlarından soruyordu. Sanıklardan en sık mikrofon başına gelen Adnan Menderes oldu. Adam sanki konuşma antrenmanı yapıyor ve form tutmaya çabalıyordu. Uzattıkça uzatıyor, konuştukça konuşuyordu. Avukatları da elhak, fırsat kaçırmıyorlardı. O kadar ki Başkan zaman zaman hem düşüğü, hem avukatlarını paylamak zorunda kaldı. Buna rağmen ne düşük, ne de avukatları huylarından vaz geçmediler. Hele Menderes, gene "Muhterem reis beyfendi hazretleri" diye başlıyor, sâdece kendisini değil, sanık mahallinde oturan onbir kişiyi savunuyormuş gibi tavırlar takınıyordu. Sanki, "Grup adına" kürsüye gelmişti. Ama bu seferki grup anlı şanlı D.P. Grubu değil, 6/7 Eylül sanıklarının süngüsü düşük grubuydu. Buna rağmen Menderes kendisine bir pay çıkartmaktan ve ötekilerden ne de olsa bir kaç gömlek üstün olduğunu belirtmekten geri kalmadı.

Tanıklardan hakim olanlar bir dikkate şayan hususu açıkladılar, İstanbulun dehşetengiz Örfi İdare Komutanı Aknoz -mahkemede kendisinden "Aknoz Paşa" diye bahsolunuyordu- 6/7 Eylül tahkikatı devam ederken emri altında çalışan hakimleri ve adli amirleri onbeş günde bir toplayarak kendilerine talimat vermekteydi. Bu talimat şuydu: Hadiseler komünistlerin marifetidir, edemi takip kararı asla verilmeyecektir, Köprünün üstüne darağaçları kurulup "salkım salkım" oralarda sallandırılacaktır! Hakimler ona göre davranmalıdırlar. Fakat hakim tanıkların açıkladıklarına göre Aknoz, kanun filan bilmediğinden bu parlak direktifleri sırasında "Türk Ceza Kanununun 650. maddesi"nden bahsetmekte ve gülünç olmaktaydı. Nitekim toplantılar patırdılı geçmeye başlayınca ve hakimler itiraz edince bu usul terkedilmişti.

Alâka çeken tanıklar

Tanıklar resmigeçidinde alâka uyandıran ilk tanık gazeteci Orhan Birgit oldu. Orhan Birgit, meşhur "Kıbrıs Türktür" cemiyetinin genel sekreteri olarak tevkif edilmiş ve inim inim inletilmişti. Tanık mahalline geçtiğinde düşük Cumhurbaşkanının kendisini pek dikkatle süzdüğü görüldü. Alâka sebepsiz değildi. Bayar, 28 Nisan-27 Mayıs arasında Birgitin Tahkikat Komisyonuna celbi ve orada başına iş açılması hususunda bizzat emir vermiş, Üniversite talebelerini onun kışkırttığının ispat edilmesini istemişti. Garip tecelli, simdi Bayar sanık sandalyasında oturuyor ve Birgit tanık sıfatıyla onu ve arkadaşlarını suçlandırıyordu. Birgitin bildirdiğine göre Aknoz hâkimlere, "Kıbrıs Türktür"cülerin idamlarının Ankaraca istendiğini bildirmişti. Orhan Birgit, bildiği başka hususları da açıkladı. Kendilerinin duruşman sırasında, Sarıyer Emniyet Amirliğinde çalışan Hikmet Çolak adındaki bir kimse 6/7 Eylül gecesi polise yağma ve yangın hariç, öteki taşkınlıklara müsamaha edilmesinin emredildiğini açıklamıştı. Divan, Hikmet Çolakın tanık olarak dinlenmesi için derhal karar aldı ,fakat Çolak, bu haftanın başında bulunamadı.

Gökay Athenagorasla valilik günlerinde
Eski çamlar bardak oldu, Gökayın benzi soldu.

Ama, polisle alâkalı bu açıklamayı bir rum kadın duruşmaların ikinci günü teyit etti. Kadının adı Maria idi. 48 yaşında olduğunu söylüyordu. Fakat, çok daha genç görünüyordu. Son derece tatlı bir rum sivesiyle konuşuyordu. O kadar ki, çapkın-ı diyar Menderes, her halde hatıraları tazelenmiş olacak, kadının söylediklerini değil de sesini romantik bir alâkayla dinledi. Tanık Maria duruşma salonuna öylesine çekingen bir tavırla girdi ki Başkan kendisine korkmamasını söylemek lüzumunu hissetti. Rum kadın az türkçe biliyordu. Meramını ifade edebilirdi. Marianın tanıklığı bir baştan öteki ne salonu kahkahaya boğdu. Rum şivesiyle ettiği yemin bir âlemdi. Bu sırada bir fotoğrafçı resmini çekmek isteyince Maria dehşet içinde itiraz etti. Fakat filme alındığında, bunu önleyemedi. Ödü patlamış vaziyetteydi. Mamafih sonradan açıldı ve bildiklerini o tatlı rum şivesiyle bir bir anlattı. 6/7 Eylül faciasına sokakta yakalanmıştı. Halkın rumlara küfrederek orayı burayı taşladığını görünce ağlaya ağlaya eve koşmaya başlamıştı. Bu sırada tanıdığı bir başka rum madama rastlamıştı. O ahbabı kendisine korkmamasını söylemiş ve demişti ki:

"— Ben bir polisle konuştum. Polis bana bağıracaklar, kıracaklar, ama kan yok dedi."

Bunun üzerine Maria rahatlamış, hele evinin kapısı önüne geldiğinde Viktoru da orada bulunca bayram etmişti. Yüksek Adalet Divanı ve dinleyiciler, Viktorun Marianın bahtiyar kocası olduğunu öğrenmekte gecikmediler. Mariaya polisle konuşmasını nakleden kadına gelince, o maalesef altı ay evvel ölmüştü!

Marianın tanıklığı salonu neşeye boğdu ama, bir mühim hususu ortaya çıkarmaktan da geri kalmadı.

"Sen yolcusun"

Celselerin başka bir neşe kaynağı ama hakikatlere açılan penceresi Adaların eski Emniyet Amiri Hamdi Canoğlu oldu. Canoğlu, Adadaki tahrip hareketine "Ocak Başkanı Tevfik"in başkanlık ettiğini öğrenmişti. Başkan sordu:

"— Hangi partinin ocak başkanı?"

Eski Emniyet Amiri, Başkana ters ters baktı. Hangi partinin ocak başkanı olabilirdi? Nazikane cevap verdi:

"- Demokrat Partinin efendim!"

İşte, Hamdi Canoğlu bu Tevfiği "içeri almıştı.".Yaşlı emniyetçinin, hikâyeyi polislere has tabirler kullanarak anlatması herkesin gülüşmesine yol açtı. Menderes ve Zorlu da tebessüm edenler arasındaydı. Canoğlu Tevfigi içeri almıştı ama, başına da belayı sarmıştı. Düşük iktidar devrinde Adaları haraca kesen Adalı kardeşlerden Adalar D.P. ilçe başkanı Erdoğan Adalı derhal telefonu açmış ve Hamdi Canoğluyu bir güzel paylamıştı. Bu, "ocak başkanımız" Tevfiği tevkif için Canoğlu kimden emir almıştı? Emniyet Amiri, polis vazife ve selâhiyet kanununu Adalı biradere hatırlatmıştı. Ama, Adalı biraderin öfke burnundaydı. Bu sefer Emniyet Âmirini "muhalefete alet olmak"la suçlandırmıştı. Canoğlu buna da cevap vermişti: Tevfiği ihbar eden de D. P. liydi! Erdoğan Adalı bunun kim olduğunu sormuş, adını öğrenince "O, karşı hiziptendir" diyerek Emniyet Âmirini tehdit etmişti. Bir müddet sonra Müdüriyetteki bir arkadaşı Hamdi Canoğluya bu mesele yüzünden "Sen yolcusun" demiş, hakikaten bir kaç gün sonra da adamcağızı evvela vazifesinden almışlar, sonra da tekaüt etmişlerdi. Adaların eski Emniyet Âmiri Pendikten gelen kafilelerin Adadaki tahrip hareketlerine nasıl katıldıklarını da anlattı ve Başkanın bir sorusu üzerine 6/7 Eylül hadiselerinin mutlaka mürettep bulunduğunu, tertipçilerini bilmediğini, fakat tatbikçilerinin Demokratlar olduğunu bildirdi.

Hamdi Canoğlunun karşısına sanık grubu adına düşük Menderes ve avukatı Talât Asal çıktı. Fakat Menderes, usûl gereğince tanıktan maddî bir husus soracak yerde kendi müdafaasıyla ilgili sözler söylüyordu. Başkan Başol sabırla düşüğe, bunların zamanının şimdi olmadığını, savunma faslına sıranın geleceğini, eğer tanıktan soracak bir şeyi varsa onu sorması gerektiğini söyledi. Menderes lâfı gene uzatınca Başkan kendisini bir güzel azarladı ve yerine gönderdi. Ama düşük için, gayeye götüren her yolun mubah olduğu prensibi bütün hayatında olduğu gibi gene mubahtı ki Menderes tınmadı bile. Bir yeni tanık ifade verdikten sonra, düşük Başbakan gene mikrofon başındaydı!

Demokrat çeteler

Demokrat çetelerin 6/7 Eylül hâdiselerinin yaratılmasında kullanıldığı, bir başka tanık tarafından daha ve as sonra teyit edildi. Tanık, halen İzmir Emniyet Müdürü olan Nevzat Emrealp idi. Emrealp o sırada İstanbulda Millî Emniyet Şefine muavinlik etmekteydi. Genç emniyetçi, Beykozdaki D.P. ilçe başkanı Mehmet Kaptanın marifetlerinden bahsetti. Mehmet Kaptan kendi adamlarını günlerce evvel hazırlamış, onlara âletler vermiş, sonra bu çeteler karşı sahile geçerek Yeniköy ve Tarabyadaki rum kiliselerini, evlerini tahrip etmişlerdi.

Nevzat Emrealp başka bir hususu daha ileri sürdü. Kıbrıs Türktür cemiyetinin Başkanı Hikmet Bil ve idare kurulundaki arkadaşları tevkif edildiklerinde Millî Emniyet onların arasına bir ajanını sokmuştu Bu ajana Hikmet Bil ve Orhan Birgit, hâdiseleri tertiplemeleri için Menderesin kendilerine emir verdiği, ni, fakat sonradan yalnız bırakıldıklarını söylemişlerdi. Başbakanın polisi Nuri Baba da Menderesi suçlandırmış, hâdise günü nümayişçileri

Millî Emniyet Faciası

Yassıadada davam eden 6/7 Eylül duruşmaları bu hâdiselerin mahiyetini ve içyüzünü aydınlatacak mı, bilinmez. Ama bir kaç günden beri memleketin en mühim müesseselerinden biri olan Milli Emniyet Teşkilatı üzerine ışık dökülüyor ve bu ışık altında görülen manzara insanın tüylerini ürpertiyor. On yıl zarfında bu teşkilât o hale gelmiştir ki değil milli emniyetimizi korumak, evlerimizin sokak kapılarını muhafaza edebileceği hususunda ciddî endişelere kapılmamak imkânsızdır. Orta tahsilini dahi bitirmemiş başmüfettişler, ev sahibi - kiracı kavgası yüzünden evlerinden kovulan ajanlar, gizli raporları o raporlarda bahis mevzuu edilen kimselere gösteren servis şefleri, bir raporu beş yere veren muhbirler ve kendi adamlarını hükümet erkânına jurnal adan bir teşkilât başkanı!. Düşükler, kendi düşüklüklerini, diğer bir çok müesseseye aşıladıkları gibi Millî Emniyet Hizmetlerini gören . daireye de sokmuşlardır. Düşünmek lâzımdır ki Menderes bu teşkilâtın başına şahsiyeti, sedyesi müsellem Hüseyin Aval Göktürkü dahi getirip oturtmaktan çekinmemiştir ve eski Adliye Hakanı mesleki değil şahsî bir kusurundan dolayı bu vazifesinden D.P. iktidarının ancak son aylarında alınmıştır.

Duruşmalar sırasında M11Iİ Emniyet raporlarına verilen kıymeti sabık Başbakan bizzat ifade etmiştir. Menderese göre bu teşkilâtın ajanları, bir iş yapmış görünmek için oradan buradan derledikleri malûmatı, hattâ masa başında uydurdukları hikâyeleri rapor halinde servislerine göndermektedirler. Bu raporların oralarda kıymetlendirilmesi aynı kıratta kimseler tarafından yapılmaktadır. Ondan sonra resmî makamlar bu vesikalara ve bilgiye dayanarak tutumlarını tayla etmekte, memleketin vaziyeti konusunda kanaate sahip olmakta, en fenası bir takım İnsanlar hakkında takibata, tahkikata girişilmektedir. Milli Emniyet Teşkilâtı böyle çalışırsa, kime inanacağımız lütfen söylenir mi?

Okuması yazması bulunduğu dahi şüpheli bir ajan hakkınızda rapor verecek. Belki şahsi kini, ya da iğbirarı vardır. Hattâ sizden menfaat sağlamak istemiş, muvaffak olamayınca kalemi eline almıştır. Yassıadada, böyle kimselerin dişlik iktidar devrinde Milli Emniyet saflarına sızdıkları belli olmuştur. Bu rapor sizin hayatınızı altüst edecek, başınıza tarifsiz dertler getirebilecektir. Arkanızda adamların dolaştığını hissedeceksiniz. Telefonlarınız dinlenecek, aileniz rahatsız edilecektir. Kısaca, ne rahatınız ve ne de huzurunuz kalacaktır. Teşkilâtın orta ve yüksek kademeleri sağlamlıklarını muhafaza ettiklerinden hakikatin meydana çıkması mümkündür. Ama, eğer üstelik iktidara şirin değilseniz, teşkilâtın en başındaki zatın bir direktifiyle çarkların tekrar geri dönmesi ve sizi bir girdapta sürüklemesi işten bile değildir.

Türkiyenin Jeopolitik bakımdan son derece kritik bir bölgede bulunduğu her zaman söylenir. Başımızın üstünde asılı duran komünist tehlikesi hep bahis mevzuu edilir. Sübversif hareketler ve sabotaj ihtimâlleri daima ortaya atılır. Memleketi bunlardan korumakla mükellef teşkilâtın hali Yassıadada ortaya döküldükten sonra geceleri rahat uyku uyumak büyük kahramanlık sayılsa yeridir. Memleketin en hayatî müessesesini bit bale getirenler mutlaka adaletin huzuruna çıkarılmalıdır. Zira bu, bir ihmal değildir. Bu, düpedüz ve sâdece bir ihanettir.

İhanet cezasız kalamaz.

gördüğünde kılının bile kıpırdamadığını açıklamıştı.

Emrealpin kendisiyle ilgili sözlerine Orhan Birgit itiraz etti. Birgit Kalkçıydı. Hiç düşük Menderesin böyle bir tertibi Halkçı Birgitle tatbik mevkiine koymasına imkân mı vardı? Aynı düşük Menderes Topkapı olayları sırasında kimleri kullanmışsa gene aynı şahısları ortaya sürebilirdi. Bunlar, D.P. teşkilâtının sâdık başlarıydı.

6/7 Eylül hâdiselerinde Demokrat çetelerin kullanıldığını belirten bir başka tanık o tarihte Cumhurbaşkanlığı başyaveri, bugün İstanbul valisi olan Refik Tulgaydı. Refik Tulga Cumhurbaşkanının hâdiselerden önce, başka hiç bir sebep yokken İzmire gittiğini, orada partililerle hâdiseleri tertiplediğini, sonra İstanbula döndüğünü belirtti, 6 Eylül günü düşük Cumhurbaşkanının mutad "siesta"sıru bile yapmadığını ve nümayişçileri görmek üzere Kabataşa Floryadan, Taksim üzerinden geçmek suretiyle gittiğini açıkladı.

Aydınlanan levhalar

Böylece, bu haftanın başlarında tanıkların acık ifadeleriyle karanlık 6/7 Eylül hâdiselerinin üzerine ilk ışıklar serpilmeye başlandı. Bu hâdiselerin başlangıçta bir nümayiş olarak tertiplendiği zaten biliniyordu. Aksini düşünmek dahi imkânsızdı, zira hareket her yerde aynı saatte başlamıştı. O anda rumların dükkânlarının camları kırılıyor, küçük tahripler yapılıyor ve milli galeyan havası muhafaza ediliyordu.

Peki, hâdiselerin bu faslı kimin eseriydi? Hükümetin. Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs dâvasında kuvvetli vaziyete girmek için böyle bir harekete lüzum göstermiş, Menderes te bunu kabul ederek gerekli emirleri vermişti. Menderesin Bayarı da vaziyetten haberdar ettiği anlaşılıyordu. Fakat hükümetin öteki üyeleri bu dolaplar hakkında bilgi sahibi kılınmamış, onlara güvenilmemişti. Köprülünün de bu habersizler arasında bulunması kuvvetle muhtemeldi. Emniyet kuvvetleri müdahale etmeyecekler, Mariaya söylendiği gibi bağırılacak, yıkılacak, fakat kan dökülmeyecektl. Tabi! talan ve yağma da olmayacaktı.

Bu İs için hangi teşkilât kullanılmıştı? D.P. teşkilâtı. D.P. nin emniyetli adamları günlerce evvelden civarlarındaki ev ve dükkânların listesini tanzim etmişler, gayrimüslimlere ait olanları işaretlemişlerdi. Sonra, hâdiseler patlak verdiğinde bu listelerden faydalanılmış, onlara bakılarak tahrip edilecek, noktalar elle

C o ş k u n K ı r c a
Âmme şahidi

konulmuşcasına bulunmuştu. Zaten bu listelerden bâzıları o tarihlerde D.P. mensupları üzerinde yakalanmıştı. Tevkif edilenler arasında büyük bir kısmının D.P. militanları olması da ihtimali kuvvetlendiriyordu.

Fakat evdeki hesap çarşıya uymamış, atılan kartopu kısa zamanda çığ haline gelerek önüne ne çıkmışsa yıkıp yakmış, yok etmişti, İşlerin, çizdikleri huduttan dışarı çıktığını gören iki baş düşük ancak Sapancada İstanbula dönmek lüzumunu kavramışlar, ertesi gün de marifetlerinin hazin neticesini tarifsiz kederler içinde seyretmişlerdi. Beyoğlunu gezerken Bayarın ve Menderesin gözlerindeki yaşlar bu hislerin ifadesi olmuştu.

"Galeyanı millet"

Hâdiselerin başta hangi maksatla ve ne gibi düşüncelerle tertip edilmiş bulunduğu da iki günlük duruşma esnasında ortaya çıktı. Birinci gün devrin İstanbul Trafik Müdürü Orhan Eyüpoğlunun, ikinci gün İzmirli gazeteci Orhan Rahmi Gökçenin verdikleri ifadeler birbirini inanılmaz şekilde tuttu. Orhan Eyüpoğlu hâdise gecesi Dr. Namık Ge.-dikin İstanbul vilâyetinde hâdiseleri "milli galeyan" diye tavsif ettiğini ve emniyet kuvvetlerinin "brütal hareket etmemesi" emrini verdiğini duymuştu. Bundan daha sıkı vardı. Trafik Müdürü tahrip başlamışken Emniyet Umum Müdürü Ethem Yetkinere Beyoğlunda rastlamıştı. O sırada bir rum lisesinin camı kırılmış bulunmaktaydı, Eyüpoğlu tahripçileri kovalamış, bu arada şişman Yetkinerle karşılaşmıştı. Emniyet Umum Müdürü Trafik Müdürünün telâşına pek şaşmış "Orhan bey, bir cam için bu kadar şiddet göstermeyin" demişti. Bu, saf Eyüpoğlunun âdeta aklını başından almıştı.

Emniyet kuvvetlerinin hareketsizliğini bir başka tanık daha, Nevzat Emrealp de müşahede etmişti. Emrealp Yetkinerle Alâaddin Erişi Taksimde, o tarihte yıkılmamış bulunan karakolun önünde Ankara bakkaliyesi civarındaki tahrip hareketlerini kayıtsız seyrederken, gözleriyle görmüştü. İzmirin bugünkü Emniyet Müdürü Başkana:

"— Halbuki bu sırada karakolun içinde altmış kadar polis bulunuyordu" dedi.

İşte, Istanbulda bunlar cereyan ederken İzmirli gazeteci Orhan Rahmi Gökçenin duruşmaların ikinci gününde açıkladığına göre vali Kemal Hadımlı 6 Eylül günü İzmirdeki hâdiseleri "millî aksülâmel" diye vasıflandırmıştı. Başkan Başol bu müşahebeti tesbitten geri kalmadı. Gedik ve Hadımlı aynı saatte, resmen birbirlerinden habersiz, tahrip hareketlerini aynı şekilde tefsir etmişlerdi. Daha sonra, Başbakan Menderes bunların mesuliyetini komünistlere attığında, tıpkı Gedik gibi Hadımlı da bir "Sahibinin Sesi" sadakatıyla plâk değiştirmiş, komünistleri ithama başlamıştı. Orhan Rahmi Gökçenin ifadesi tamamlandığında, bir gün evvel Gökçenin tanıklığına itiraz eden ve bu arada "ömrümde yalan söylemiş adam değilim" dediğinde dinleyicilerin kahkahalarıyla karşılaşan Hadımlının niçin telâşlandığı daha iyi anlaşıldı.

İthamlar, İthamlar..

Geçen haftanın sonunda Kemal Aygün veya Ethem Yetkiner, Aknoz Paşa veya Şemi Ergin gibi lehteki tanıkların "bilmiyoruz", "görmedik", "vallahi, haberimiz yok" neviinden sözleriyle cesaretlenmiş sanıklar bu haftanın başındaki ifadelerden hiç memnun olmadılar. Gerçi, ifade verenler arasında "İsmet İnönüyle 6/7 Eylül hâdiselerini tezekkür ettik" diyerek hem kendisini, hem İsmet İnönüyü tanıyanların kahkahalarına yol açan ve hüviyetini "serbest gazeteci" diye bildiren -Bu, "serbest gazeteci"nin ne olduğunu hiç kimse anlayamadı ya.. Her halde, "gazeteci geçinen adam" mânasına gelmektedir- amatör ajanlar vardı. İstanbul bölgesi Emniyet Başmüfettişi payesini taşıyan Muallim Mektebi yedinci sınıftan terki tahsil etmiş ve şahsi husûmetini raporlarına aksettirdiği

Bir Görüş

Menderesin İç Alemi

Feyyaz TOKAR

Yassıada duruşmalarının başladığı günden itibaren gerek Türk halk efkârının, gerekse yabancı basının nazarları birinci derecede sabık Başbakan Menderesin üzerine çevrilmiş bulunuyor. D.P. suçlu listesinin, beş ayda âzami on **saat** konuştuğundan **akit** melekâtının zaafa uğradığın, söyleyen 1 numaralı sanığının en belirsiz mimikleri dahi kaçırılmaksızın takip ediliyor.

Duruşma salonuna ilk adımlarını atarken Menderes, 27 Mayıstan sonra her götürüldüğü yere hareket emrini alırken içine düştüğü "öldürülme fobisi" ne tutulmuş bulunuyordu. Ankarada, Harp Okulunda tutuklu, bulunurken daha konforlu bir odaya nakil için "hazırlanın" denildiğinde, "bu kadar çabuk mu?" diye titreyen sabık Başbakan, ancak bir kolej hayatıyla kıyaslanabilecek Yassıadaya sevkedilirken aynı kelimeleri mırıldanmıştı.

Duruşma salonuna yaklaşırken kendi adalet anlayışı pek değişik olan düşük, herhalde şöyle bir sahne tahayyül ediyordu: Mahkeme heyeti olarak belleri tabancalı birkaç ihtilâl subayı ve suç delilleri dosya sında tek yapraklı bir hüküm gerekçesi. Dinleyici ya var, ya da yok Bulunsa dahi, ihtilâlin gözü karar mış tipleri.

İşte, Irak katliâmım daima kâ bus şeklinde hissetmiş, ürkek, çö kük ve akıbetini kabullenmiş **Men** deres, sözleri, hafızasında şekillen dirdiği tabloyu arar ifadeyle girdi ği duruşma salonunda uzunca bi müddet kendini bu yüzden toplıya mamıştır.

Aydınlık salonun itimat kokan havasını teneffüs ettikçe açılan sâ bık Başbakan bir anda yeni bir sah siyet kurmağa çalışmıştır. Zekâsı nın ve kuvvetli mantığının örnekle rini vererek tesir sağlarken Osman lı lehçesinin riya kokulu kelimele riyle muhataplarını acındırma taktiğine başvurmuştur. Menden 27 Mayıstan itibaren bu şahsiyet' ikinci yarısını benimsemiştir. **Bun** da bir muvaffakiyet kazanamama sına rağmen, devam azminden de caymamıştır. Menderesin D.P. Genel Başkanlığı ve Başbakanlıktaki **başarısızlıklanndan sonra sanıklıkta da fazla kaabiliyet gösterememesinin çeşitli sebepleri olmuştur. Torunu yaşındaki vazifelilere, mânâsım dahi anlıyamadıkları Arap ve Farisi kelimeleriyle yaptığı iltifatlara ekseriyetle gülünmüş, zaman zaman da dinleyen çehrelerde buruşmalar olmuştur. Ağırbaşlı, muhterem ve mûtekid olma gayretindeki, bir zamanın peygamber mertebesine eriştirilmiş başbakanının pek çok D.P. idarecisi gibi Türkçe yazı yazmadaki bilgisizliği de elemle seyredilmiştir. Bulunan evrakında "inşallah" kelimesinin "inş" kısmına gelince devam ifade eden bir çizgi çekerek alttaki satırdan "aallah" diye devam eden Menderesin durumu, neden bu hale gelişimizin belki de basit, fakat manalı örneğidir.**

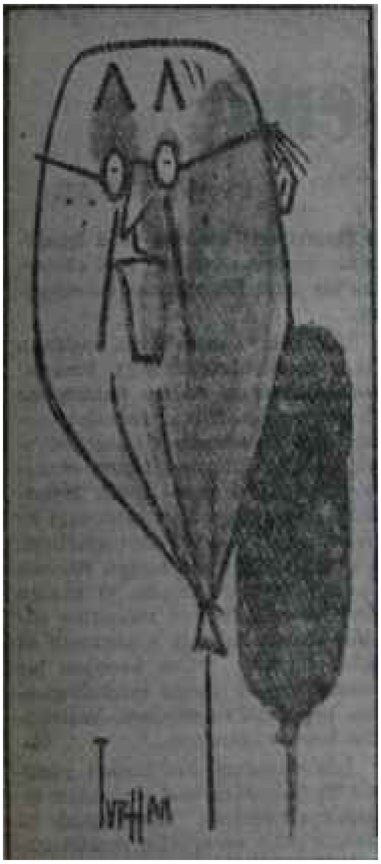
Sabık Başbakan birinci duruşmanın sonuna doğru 27 Mayıstan sonra kolaylıkla benimsediği şahsiyetini Yüce Divana, basın ve halk efkârına göstermek fırsatını bulmuş, "çok muhterem Reis Beyefendi Hazretleri" tâbirini vecd içindeki bir medrese talebesi gibi söylerken bir ümit kasırgasına tutulmuştur.

Adnan Menderes
Ver eline on para

D.P. nin "acınmak"tan hoşlanan sabık başı yalnız kaldığı, konuşamadığı hususun susuz kalmış bir çöl yolcusunun titrek ifadesiyle anlatırken itiyadından vazgeçmiyerek, gene hakikatleri tahrif etmiştir. Zira Menderese, Refik Koraltanla aynı odaya konulabileceği uzunca bir süre evvel söylendiğinde, rica dolu kelimeleri sıraya dizerek istemediğini bildirmiştir. O zaman kabul etseydi, acıma meraklısı sabıkın sözleri bu defa muhakkak ki şöyle olacaktı: "Çok konuşan bir insanla beş ay yalnız bırakıldığımdan, konuşma ve düşünme melekâtımı kaybettiğim için..."

İşte duruşmaların birinci gününün 27 Mayıstan beri acınmaya iştiyaklı Menderesi, ikinci günü bu vasfına zekâ ve mantık camfoazlıklanyla alâka çekebilen adam tarafını da katmıştır. 6/7 Eylül olaylarıyla ilgili kararname üzerinde konuşabilecek pek çok nokta bulan sabık Başbakan konuştukça açılmış ve açıldıkça da "acınır adam" olma teşebbüslerinden kaçınmıştır. Hayalperest sabık, bir anda sıra İle bekliyen suç dosyalanın ve hattâ 6/7 Eylülün tanıklarını unutarak, duruşma salonunun sürprizli havasının sevinci içinde coşmuştur. Bu, Menderesin esas karakter yapısıdır. Müşkül şartlardan sıyrıldığını hissettiği anda, o şartların sinirliliği ne kadar şiddetli ise aynı derecede sevinç ve coşkunluk emareleri göstermiştir. Fakat bilinen gerçek şudur: Menderesin savuşturduğunu sandığı çetin olaylar daima üzeri küllenen ateş olarak kalmış ve için için yanmıştır. Nitekim birinci günün sevinci ikinci duruşma gününde tamamım düşük idare mensuplarının teşkil ettiği tanıklar kafilesiyle devam etmiştir. Fakat âmme tanıklarının dinlenilmeye başlanması sabık Başbakanı daldığı hayal âleminden uyandırmıştır. Ne mürailik, ne de mantık oyunları, duruşmaların sonu geldiğinde Menderesin suçluluk kaderini değiştiremiyecektir.

Celal Bayar

belli olan Millî Emniyetçiler de bulunuyordu. Milli Emniyetin İstanbuldaki eski şefi Cemal Sancaka gelince, Başkanın "Vazifeniz?" sualine "Evliyim!" cevabını verdi. Salim Başol, salonda hizmet gören alakalı lara döndü;

"- Tanığa bir kulaklık verin!."

Ama bunların yanında öyle ciddi ithamlar düşüklere tevcih olundu ki, duruşmaların sonlarında Menderesin yüzü hiç gülmüyordu. Hele, 6/7 Eylül hâdiselerinin D.P. Meclis Grubunda enine boyuna görüşülmesine kendisinin mani olduğu -inkârlarına rağmen- ortaya çıktığında düşük Başbakanın bütün keyfi kaçmış, bir kaç günden beri takındığı kendinden eminn, hatta şımarık tavır kaybolmuştu. Menderesin D.P. Meclis Orucundaki marifetlerini iki eski Grup arkadaşının, Turan Güneşle Ekrem Alicanın dikkatle dinlenen ifadeleri ortaya çıkardı.

Politikacılar konuşuyor

Turan Güneş, Coşkun Kırcanın kendisinden bahsetmesi üzerine tanıklığa çağırılmışta Duruşmaların ikinci gününde mikrofon başına geldi. Üzerinde lâcivert bir ceket, ayağında gri pantalon vardı. Söze başladığından itibaren son derece rahat konuştuğunu ve hâdiseleri tahlil kabiliyetinin büyük olduğunu belli etti. D.P. Meclis Grubunun 6/7 Eylül hâdiselerinden sonraki ilk celsesinin hikâyesini anlatıyordu. Cumhurbaşkanı örfi İdare ilânının tasdiki için BM.M, ni içtimaa davet etmişti, öğleden sonrasında Meclis umumi heyetinin toplanacağı günün sabahında D.P. Meclis Grubu toplanmıştı. Turan Güneş, D.P, nin Kocaeli milletvekili sıfatıyla toplantıya katılıyordu. Güneş:

"- Hava son derece elektrikliydi. Milletvekilleri galeyan halindeydiler ve Hükümetin hesap vermesini istiyorlardı" dedi.

Nitekim başkanlığa bu konuda bir de takrir verilmişti. Başkanlıkta Hulusi Köymen bulunmaktaydı. Halbuki Menderes, hadiselerin deşilmemesini her ne pahasına olursa olsun sağlamak arzusundaydı. Köymen, sâdece Örfi İdarenin ilânı meselesinin görüşülmesini, hâdiselerin tafsilâtına girilmemesini oya koymuştu. Fakat inanılmaz derecede az parmak kalkınca Başkan şaşırmış ve aksini oya koymadan parmak kaldıranların ayağa kalkmalarım istemişti. Ayağa kalkanlar parmak kaldıranlardan bir kaç kişi fazla olmuş, ekseriyetin aksi tezi tuttuğu anlaşılmıştı. Fakat bu sırada Menderes Köymene, bir istikamette oy verenleri salondan dışarı çıkarmasını ve öyle saymasını söylemişti. Başkan bunu Gruba teklif edince Grup bir anda karışmış, milletvekilleri Köymenin üzerine yürümüşlerdi. Bu ne biçim oylamaydı? Bunun üzerine Köymen celseyi tatil etmişti.

Tatilde Menderes ve adamları uslu milletvekilleri üzerinde işlemişler, celse açılınca eski ateş dağılmış ve Genel Başkanın arzuladığı istikamette parmaklar kalkmıştı, Turan Güneşin anlattığı bu hikâyeyi, onu takiben tanık mahalline gelen -ve aynı derecede alâka uyandıran- Maliyi Bakanı Ekrem Alican tevsik etti Başkan, sanık mikrofonuna Adnan Menderesi çağırdı ve ne diyeceğini sordu. Zavallı Menderes, hiç birşey hatırlamıyordu. Sâdece Hulusi Köymene yaptığı teklifi hatırlatıyor değildi. Oylamanın ne şekildi cereyan ettiği dahi hafızasında! çıkmıştı. Ee, hafıza-i beşerin nisyan la malûl' bulunduğunu daima söyle mez miydi? İşte, bunun delilini şah sında veriyordu. "Lâyıkıyla hatırlamıyorum, reis bey" dedi. "Muhterem reis beyfendi hasretleri" tâbirini artık kaldırmıştı. Bir ara düzeldiğini sandığı işler, hayır, hiç iyi gitmiyordu.

Ama, "muhterem reis beyfendi hazretleri"nin nisyanla malûl hafızaları tedavi edecek pek tesirli bir ilâcı vardı. D.P. Meclis Grubunun o celsesine ait zaptın alâkalı kısmım okuttu. Bunda, Menderesin Köymene yaptığı teklif sarahaten kayıtlı bulunuyordu. Düşük Başbakan "O anda yanlış takdir edilebilir. Heyecan anıdır" dedi ve bozulup, gitti. Menderes, daha evvel C H P, Meclis Grubunun etki Başkan vekili Nüvit Yetkinin de verdiği ifadeyi beğenmemişti. Yetkin, Mecliste bütün bildiklerin) anlatmış olduğunu söyleyerek bunların zabıtlarda bulunabileceğine işaret etmiş, faka. vardığı hükmü tekrarlamıştı: Kanaatince 6/7 Eylül hâdiseleri mürettepti ve mesulleri Menderes - Zorlu - Gedik triosuydu. Bu ifade üzerine de düşük Başbakan kalkmış, Meclisteki sözlere bakılmaması ricasında bulunmuş, burada hukuki konuşulmak gerektiği tezini ileri sürmüştü. Bu, Menderesin Meclis konuşmalarını hangi prensiplerin ışığında yaptığı hakikatini ortaya koyduğundan salonda büyük alâka uyandırdı.

Bunlar konuşulurken Nilüfer Gürsoyun ağladığı göze çarpıyordu.

Açılan bir savcı

Haftanın başında, duruşmaların al dığı bu yeni istikamet birinci derecede Başkan Başolun takdir uyan dırıcı idare tarzı, ikinci derecede d

Fatin R. **Zorlu**

ilk günlerin ataletinden sıyrılmaya başlayan Başsavcının harekete geçmesi sayesinde sağlandı. Hakikaten, bir süre hâkimler heyetinin sağına isabet eden iddia makamında sessiz oturan Altay Egesel son iki duruşmada canlandı ve şahitler ikamesine başladı. Ayrıca, usûlün müsaadesi nisbetinde sanıkların ve avukatlarının cakall tavırlarını önleme yoluna da saptı. Aslına bakılırsa Altay Egeseli tanıyanlar onun ilk celselerdeki tutumu karşısında hayrete kapılmamış değillerdi. Başsavcı, o sessiz, pısırık adam değildi. Altay Egeseli, meselâ Ankaranın Birinci Dünya Harbi sırasında vurgunculuğa kalkan esnafından sormak lâzımdı. Altay Egeseli, bugün hâlâ kullandığı iki tekerlekli bisikletiyle Ankara sokaklarını arşınlarken görenlerden öğrenmek gerekirdi.

Altay Egesel, 1913 yılında Susurlukta doğdu. Babası Susurluk eşrafından Ömer Efendidir. Ömer Efendi eski bir askerdir ve Galiçya muharebesinde şehit olmuştur.

Egesel ve annesi Yunan işgaline kadar Susurlukta kaldılar. Babasının şehit olması ve Yunanlıların Susurluğu işgali küçük Altayla annesini Anadoluya göçe mecbur etti. Bu sıralarda Altay henüz ilk mektep sağındaydı. Göç Antalyaya kadar uzamıştı. Burada annesiyle beraber sıkıntılı günler geçiren Altay, Yunan işgali kalktıktan sonra tekrar doğduğu kasabaya döndü. Biraz geç te olsa ilkokula girdi ve başarıyla ilk tahsilini ikmal etti. O sıralarda 15 yaşında vardı. Fakir ailesinin kendisini okutmağa gücü yetmiyordu. Kalktı, beş parasız Ankaraya geldi. 1928 yılına rastlayan bu gelişin gayesi, bedava yatılı okul imtihanlarına girip kazanmak ve tahsilini ikmal etmekti, imtihanda muvaffak oldu. Ankara Gazi Lisesinin orta kısmına parasız yatılı olarak kaydoldu ve orta öğretimini yokluk içinde bitirdi. Burada da başarılı bir talebeydi. Yokluk hakikaten genç adamı fazlasıyla müteessir etmekte ve harçlığını temin için zaman zaman çalışmağa mecbur kalmaktaydı. Altay bunun için vakit buldukça, şimdiki İtfaiye -o zaman Hergele meydanı denirdi- meydanında manavların yanında çıraklık eder ve birkaç kuruş kazanma imkânım sağlardı.

1930 - 31 ders yılı döneminde Gazi Lisesi orta kısmım birincilikle bitirdi. Genç adam liseyi de parasız yatılı okudu ve başarıyla lise diplomasını aldı. lise tahsilinin bir kısmı Ankarada, bir kısmı Bursada geçmiştir.

Lise de tamama erince iş yüksek

Fahrettin Kerim Gökay

tahsili sağlamağa kalıyordu. Genç Altay kararsızdı. Yapacağı tahsilin hangi bölümde olacağım bir türlü kestiremiyordu. Neticede ağabeyisinin ısrarı üzerine İstanbula gitti ve Teknik Üniversite imtihanlarına girerek Mühendis Okuluna devama başladı.

Ancak Altayın teknik tahsili pek kısa sürdü. Daha birinci sömestrde yapamıyacağını anlamış ve zararın neresinden dönülse kârdır fetvasınca Teknik Üniversitede okumaktan vazgeçmiştir.

Ankaraya döndü. O yılı boşu boşuna geçirdi ama bir dahaki yıl bunu telâfi etmek için edindiği Hukuk kitaplarından tahsile devama karar verdiği Hukuk Fakültesinin birinci sınıf derslerini zehir gibi hazırladı. İkinci sene imtihana girerek Ankara Hukuk Fakültesinin ikinci sınıfına kaydoldu. Böylece genç Altay, yolunu çizmiş ve meslegini bulmuş oluyordu. 1937 yılında Ankara Hukuk Fakültesini bitirdiğinde 24 yaşında bir delikanlıydı. Fakülteyi pekiyi dereceyle bitirmişti. Şükrü Saraçoğlunun Adalet Bakanlığı devrine rastlayan bu sırada aldığı diplomasının numarası 1055 dir. Altay Egesel hâkimlik stajını İstanbulda yaptı. İlk vazifesi Bâlâ Sorgu Hâkimliğidir.

Altay Egesel işte bu sırada dünya evine girdi. İstanbula gitmişti. Az kalacaktı. Bu arada felsefe öğretmenliği yapan Ferhunde Sipahi ile tanıştı. Kısa bir müddet sonra evlendiler. Genç evlilerin ilk yılları Bâlada geçti. 1940 senesinde bir oğulları oldu ve adını And koydular. Andla beraber tâyinleri de çıkmıştı. Egeseller Kalecike taşındılar. Altay Egeselin yeni vazifesi Kalecik Sorgu Hakimliğiydi.

Genç Hâkimin bundan' sonraki yılları her hâkim gibi muhtelif vilâyetlerde geçti. 1944 yılında Ankara Millî Korunma hâkimliğine tâyin edildiğinde artık olgun bir hukukçuy-

du ve saçları bir hayli kırlaşmıştı.

Egesel şöhretini Milli Korunma Hakimliği sırasında ve haklı olarak yaptı. Harp yıllarında vurguncularla savaşı, Ankarada dillere destandı ve esnaf arasında "Korunma Hâkiminin hışmına uğra inşallah" diye beddualara malzeme olacak kadar sertti. Samanpazarından Ulusa - Ulustan Yenişehire kadar vurguncu esnaf genç hakimin elinden kurtulamadı. Son derece seri, sert, amansız ve namusluydu. O sıralarda eline düsen tüccarın teklif ettiği rüşvetleri reddettiğinden kendisiyle alay edenler bulunuyor, hattâ, zengin tüccar arasında Egesel için "Yarım papuçlu Hakim", "Aklı yarım adam" gibi lâflar ediliyordu.

Altay Egesel Ankara Adliyesinde altı yıl durmadan dinlenmeden çalıştı. 1950 yılında Yargıtay üyeliğine tâyin edildi. Yeni vazifesinde Egeseli yani mücadeleler bekliyordu. Bir müddet raportör olarak çalıştı. Daha sonra Yargıtay Başsavcı Yardımcılığına getirildi.

Bu vazifesi sırasında D.P. iktidarının çok baskısına maruz kaldı. Hele Hadi Tanın müsteşarlığı devrinde Egesel ile Tan arasında akla hayale gelmez çekişmeler oldu.

Yargıtayda vazifesine devam eden Egesel artık adamakıllı pişmiş, olgun bilgili bir hukukçu olmuştu. Oğlu And da 19 yaşına gelmişti. Baba oğul 1960 yılının ilkbaharında sık sık bir yerde karşılaşıyorlar ve eve gelince karşılaştıkları yerde başlarından geçeni birbirlerine anlatıyorlardı. Baba - oğul Egesellerin karşılaştıkları yer, şimdi Hürriyet meydanı adını alan Kızılay meydanıydı.Saat 17 sularında Bulvara dökülen silahlı gençler arasında küçük Egesel de bulunuyordu. Bir aşağı bir yukarı dolaşırken babasına en azından iki defa rastlıyor ve manâlı manalı göz kırpıyordu. Nümayişlerin hemen hepsinde Egesel, yüzü nefretten değişmiş bir halde bulundu. Son günlerde ise işi adamakıllı azıtmış, gençlerle birlikte ıslık çalmağa, Gazi Osman Paşa marşını söylemeğe başlamıştı. Bu arada küçük Egesel birkaç kere polisler tarafından yakalandı ve karakola götürüldü. Ama Altay Egeseli evlât sevgisi dahi durduramadı ve hürriyet mücadelesine katılmaktan geri bırakmadı.

İşte, bu haftanın başında Yüksek Adalet Divanının iddia makamına göz atanlar Başsavcıda bu ruhun yeniden canlandığına şahit oldular.

Ethem Menderes hayaleti

Nitekim, duruşmaların atraksiyonlarıdan birini teşkil eden Ethem Menderes ikinci gün Altay Egeselin talebi üzerine tanık olarak dinlendi ve Adnan Menderesle karşı karşıya getirildi.

İki Mendereslerin karşılaşması dramatik oldu. 14 Ekim sabahı ikisi içinde en perişan olanı Adnan Menderesti. Bu haftanın başındaki gün ise Ethem Menderes çökmüş, bitmiş bir insan olarak göze çarptı. Düşük Başbakanın kendisini ne kadar topladığı böylece daha iyi meydana çıktı. Kaldı ki o sabah. Adnan Menderesin "kafasının bozuk olduğu gün" lerden biriydi.

Menderes kabinelerinin gedikli Bakanı Ethem Menderes solgun ve haraptı. Saçları hemen tek tel kalmamacasına beyazlaşmıştı. Üzerinde gri renkte, kruvaze bir elbise vardı ve bol geliyordu. Sesi titrekti. Gene bir mahpushane tabiriyle "idam altında" olduğunu, şüphesiz biliyordu. Ethem Menderesin, hürriyetsizlikten başka, Yassıadada uğradığı ve katlanmak sorunda kaldığı bir ceza daha vardı: Refik Koraltanla aynı odada kalıyordu! Bunu bilen bir dinleyici, haftanın başında Ethem Menderes, daha doğrusu Ethem Menderesin hayaleti tanık mikrofonunun başında arzı endam ettiğinde başını sallayarak:

"— Yoo, dedi. İnsanlar hapsedilebilirler. Ama, Koraltanla aynı odaya hapsedilmek! işte bu, insan haklarına aykırıdır."

Ethem Menderes, 6/7 Eylül hâdiselerinin bir tertip olduğu kanaatindeydl. Başka türlü bunlar aynı gün, aynı saatte, bırakmış bir şehrin muhtelif köşelerini, yurdun muhtelif şehirlerinde patlak veremezdi. Yemin ederken sanıklardan hiç biriyle akrabalığı bulunmadığını ve şahitliğe mâni bir hali olmadığını ifade eden Ethem Menderes -çok kimse onu Adnan Menderesle akraba sanır, halbuki düşük Başkanın babasının kâhyasının oğludur ve iki Menderes beraber büyümüşlerdir- bu, tertibin yağma ve talan faslını komünistlerin eseri saydığını belirtti.

Fuat Köprülü

Eski Savunma Bakanının, kendisine söylenen lâfları pek anlayamadığı, şaşkın halde bulunduğu görüyordu. Buna rağmen, Başkanın suali üzerine, hâdiselerden evvel bir nümavişin tertibi için resmi makamlara başvurulmuş olabileceğini, buna göre de, eğer haberdar edilmişlerse sırayla Erişin, Gökayın, Menderesin ve Bayarın malûmat sahibi olabileceklerini belirtti.

Bu sırada, tanıklara ayrılmış bulunan kısımda oturan Patrik Athenagoras gözlüklerini takmış, sırasını savmış insanların rahatlığı içinde, bir zamanlar elini öpen ve hayır duasını alan düşükleri seyrediyordu. Patrik efendinin, duaları pek tesirli olmamıştı.

Piyesin dekoratif unsuru

Yüksek Adalet Divanı Rum Ortodoks Patriğini sabahleyin dinledi. Athenagoras bir evvelki celseye çağırılmıştı, fakat anlaşılan gelememişti. Ertesi celsede, salona ilk tanık olarak alındı. Başkan evvelâ bir tercüman aradı, fakat bulamadı. Gerçi Patrik kendi hukuk müşavirini tercüman olarak getirmişti ama, Başkan bunun yapacağı tercümeye na derece güvenilebileceğini sordu, sonra dinleyiciler arasında rumca bilen birinin bulunup bulunmadığını araştırdı. Bunun üzerine Embros gazetesinin yazı işleri müdürü tercümanı kontrol vazifesini üzerine aldı. Patriğin uzun boyu, siyah cübbesi, arkadan sarkan siyah tülü ve göğsüme kadar inen, ikiye ayrılmış beyaz ikalıyla heybetli bir hali vardı.

Yemin rumcaya tercüme edilerek yapıldı. Başkan Patriğe, arkasına dönüp sanıklara bakmasını söylediğinde Athenagoras bilhassa Bayarı, Menderesi ve Gökayı süzdü. Evet, kendilerini tanıyordu, fakat akrabalığı yoktu! Ondan sonra Patrik, düşük Başbakana yazmış bulunduğu bir mektup hakkında bilgi verdi. Bu, zehir zemberek bir mektuptu ve Türk hükümetini şiddetle itham ediyor, ağır kelimeler kullanmaktan çekinmiyordu. Gazetecileri gözünün üstünde kaşın var dediklerinde mahkeme mahkeme süründüren, zindanlarda aylar ve aylar yatıran Mende-

res hakaret, itham, tariz dolu mektubu sineye çekmiş, cevap dahi vermemişti. Düşük Başbakana bakılırsa bu, "günün ıstırabı içinde kaleme alınmış bir mektup"tu, o bakımdan üzerinde durmamıştı! Patrik mektubunda nümayişlerin tertip olduğunu, nümayişçilerin evvelden hazırlandıklarını, aldıkları bir işaret üzerine harekete geçtiklerini, kendilerini şehrin orasından burasına nakledecek vasıtaların hazır bulunduğunu, tahrip âletlerinin önceden dağıtıldığını söylüyordu. Fakat Athenagoras bu ithamları hakkında Divan önünde bir şey söylememeyi tercih etti. Bunlar Sen Sinod Meclisinin görüşleriydi ve hepsi doğruydu. Başkan sordu:

"—- Peki, bütün bunlar 6/7 Eylül hadiselerinin mürettep olduğunu göstermiyor mu?"

Küçük adının İspiro olduğu ve 75 yaşında bulunduğu ortaya çıkan Athenagoras şahsi bir mütalea beyanını reddetti. İşe karışmak istemediği görülüyordu. Başol ısrar etmedi ve Patriği yerine gönderdi.

Hâdiselerin üzerine kâfi ışık saçılmıştı.

Beklemenin azabı

Belki de işte bu ışıktır ki, haftanın başındaki günlerin birinde duruşma salonunda cereyan eden bir hâdisenin trajik çizgilerini çizdi. Saat 16.15'e gelmişti. Hazır bulunan şahitlerin dinlenmesi bitmiş, tevsii tahkikat talepleri ileri sürülmüştü. Hâkimler heyeti bir "ara kararı" almak üzere içeri çekildi. Salonun sıralarından bir çoğu da boşaldı. Halk sigara içmek veya iki kelime konuşmak üzere dışarı çıkmıştı. Onbir sanık, tahta parmaklıkların arasında, etraflarında silâhlı muhafızlar, tavandan dökülen ışıkların aydınlığı ve harareti altında sessiz, hareketsiz, korkunç bir kırk dakika geçirdiler. Salonda kalanlar kendilerini seyrediyorlardı ve düşük baslar bu nazarların ağırlığım ister istemez omuzlarında hissediyorlardı.

Sıraların üzerinden bakıldığında, değişik şekilde, değişik renkte, değişik biçimde onbir kelle görünüyordu. Hangisinin omuzları üstünde kalacağı, hangisinin kalmayacağı bilinmeyen onbir kelle.. Gökay saatine bakıyordu. Bayar nazarlarını dinleyicilere çevirmiş, boş gözlerle onları seyrediyordu. Gözlüklerinin kalın camları parlıyor, arkalarındaki iç dünyayı gizliyordu. Düşük Cumhurbaşkanı öne doğru eğilmişti. Kaşları havaya kalkmıştı. Dili, bos avurdu içinde dolaşıyordu. Nilüfer Gürsoy salonu terketmişti. Oturduğu yerden babasını seyrediyordu. Menderes put gibiydi. Mecliste, o dost, kendisine hayran muhitte beş dakika oturamayan, yüreğinde bir Neronun yalnızlığını ve sıkıntısını bütün Başbakanlığı boyunca duymuş bulunan düşük diktatör sessiz ve hareketsizdi. Tam tepesinde duran er, meraklı gözlerle bir zamanların kudretli adamına bakıyordu. Dakikalar bir ölüm sessizliği içinde geçiyordu. Duyulan tek ses açık kalmış mikrofonların hoparlörlerden akseden daimi, devamlı, arı vızıltısını andıran asap bozucu uğultusuydu. Sıcak insanı rahatsız ediyordu. Arada bir, denizden geçen bir vasıtanın düdüğü monoton sükûneti bozuyordu. Sanki Joseph Conrad'ın romanlarından bir sayfa, Yassıada gözler önüne serilmişti.

Altay Egesel

Başarılı Başsavcı

Ortada oturanlar ne düşünüyorlardı? Kafalarının içinden geçen neydi? Bir şey düşünüyorlar mıydı? İç âlemlerinde nasıl bir dünyaları vardı? Bayar, Menderes.. Tarihin, harikulade bir kader vererek işaretlediği bu iki adam o anda acaba nasıl bir ruh haleti içindeydiler? Bunlar cevapsız kalan ve cevapsız kalacak suallerdi. Ama anın trajedisi, o gün Yassıadada çıplak gözle görülecek, en as hassas kalp tarafından dahi sezilecek kadar hem açık. hem de ağırdı.

Bu, içlerine ihtiras denen şeytan girmiş insanların trajedisiydi.

Soruşturma

275 numaralı oda

Yeni Büyük Millet Meclisi binasının D blokundaki dönerkapı hızlı hızlı dönmeğe başladığında saatler 17'yi gösteriyordu. Kışlık elbiselerini giymiş askerler, omuzlarındaki makineli tabancalarım düzelterek sert adımlarla içeriye girdiler. Başlarındaki paraşüt çavuşunun komutuyla hafif sağa döndüler ve sol taraftaki Emniyet Kumandanım selâmladılar. Daha sonra, biraz ileride üç kısma ayrılarak büyük bir intizam içinde nöbetlerini devraldılar. Hareket bu defa nöbeti devredenler tarafından aynı intizam ve nizam içinde tekrarlandı.

Hâdise, Yeni Meclis binasının D blokunda her gün rastlanılan hâdiselerdendi. Yüksek Soruşturma Kurulunun faaliyete geçmesi neticesi bu blokun emniyetiyle vazifelendirilmiş olan paraşüt birlikleri, her gün muayyen saatlerde, aynı intizam ilinde bu ehemmiyetli vazifenin mesuliyetini aralarında paylaşıyorlardı. Paraşüt birliklerine bu vazifenin verilmesiyle yılın muayyen aylarında tekrarlanan "paraşütle atlama talimleri" sekteye uğramıştı. D blokunun asayiş ve emniyetini üzerlerine alan bu karayağız paraşütçüler bunun için üzüntü içindeydiler.

Haftanın başında, Yeni Meclis binasının D blokunda nöbet değiştirme faaliyeti devam ederken, blokun üst katında bir odada bir takım adamlar gene dosyalar üzerine eğilmişler, dikkat ve itina ile çalışıyorlardı. Bu oda, Yüksek Soruşturma Kurum Genel Kutulunun toplantı salonu olarak kullanılan 275 numaralı odaydı. Saatlerin 17'yi gösterdiği sıralarda Genel Kurul, günlük mesaisini tamamlamak üzereydi. Kurul, haftanın başında aktettiği bu toplantıda, babacan hukukçu Hayrettin Perksiz çalışmalarına devam etmekteydi. Perk, insanüstü çalışmanın verdiği yorgunluk ve biraz da birdenbire soğuyan havaların tesiriyle hastalanmıştı. Bu hastalık babacan Başkanın üç gün evden tıkamamasına mal oldu. Fakat, Perkin aklı fikri hep Genel Kurul toplantısındaydı. Nihayet dayanamadı ve sıkıca giyinerek haftanın başında, pazartesi günü yapılan toplantıya iştirake karar verdi. Üç günlük mecburi bir istirahatten sonra D blokunun dönerkapısından geçmek Başkana şevk vermişti. Hayrettin Perk asansöre bindi ve arkadaşlarının çalışmakta bulunduğu 275 numaralı odaya çıktı.

Örtülü ödenek meselesi

Hayrettin Perkin daha nekahet dev» resinde iştirak ettiği toplantıda görüşülen, örtülü ödenek meselesiyle alâkalı soruşturmaydı. Ne var ki, bu mevzudaki asıl görüşmeler ve soruşturmalar! Başkan Perkin bulun-

madığı pazar günkü toplantıda yapılmıştı.

O gün Başkent sokaklarında in cin top oynarken, Yüksek Soruşturma Kurulu toplantı halindeydi. Bu toplantıda alaka çekici örtülü ödenek meselesinin soruşturması neticelendirilerek, kararnamelerinin hazırlanması için dosya raportör üyelere takdim edildi.Örtülü ödenek konusunda pek derin bir soruşturmaya lüzum görülmüştü. Bunda bir parça da, düşüklerin dışarda kalan kuyruklarının açtıkları tezvir kampanyasının tesiri vardı. Kuyruklar, yolsuzlukların sadece sakıt ve sabık iktidar devrinde yapılmadığını her vesile ile ifade ediyor ve soruşturmanın daha gerilerden başlatılması lüzumunu savunuyorlardı. İşte bunun için örtülü idenek hakkındaki soruşturmaya daha gerilerken başlandı. İsmet İnönü, Refik Saydam, Hasan Saka, Recep Peker ve Şemsettin Günaltayın başbakanlıkları zamanına kadar uzanan soruşturma, kuyrukların ümid ettikleri gibi çıkmadı. 14 Mayıs 1950 den evvel verilen tek kuruşun bile, evrakı müspiteye müstenit bulunması Soruşturma Kurulu üyelerinin yüzlerine tatlı bir tebessümün yayılmasına sebep oldu. Böylece, sakıtların yolsuzluklarını incelemeğe sıra geliyordu. Asıl cümbüş ondan sonra başlıyacaktı. Zira on yıllık D.P. iktidarı devrinde yapılan örtülü ödenek yolsuzluğunun haddi hesabı yoktu.

Yapılan soruşturma sabık Başbakan Menderesin Devlet kasasını nasıl babasının çiftliği gibi kullandığını ortaya çıkardı. Devlet hazinesinden ihtiyacı olmadığı için maaş bile alnadığını yayan düşük Menderesin, metreslerinin iç çamaşır ihtiyaçlarını bile örtülü ödenekten karşıladığını ispat eden deliller, sefih Başbakanı itham eden dosya münderecatına ithal edildi. Menderesin suçları sâdece bunlardan ibaret de değildi. Sabık Başbakan kendine ait olan arazilerin vergisini dahi devlet kesesinden ödetmişti.

Tabii Menderes, bu yolsuzluklar zincirinde yalnız değildi. Menderes bütün yolsuz işlerini, başarılı bir çete reisi edasıyla vekilharcı Ahmet Salih Korura gördürtmüştü. Korur, o devrin kudretli adamı sıfatıyla Başbakanlığın örtülü ödeneğini sakınmadan -elhak, Başbakanına yakışır bir şekilde- har vurup harman savurmuştu. Yüksek Soruşturma Kurulu üyelerini bu tetkikat sırasında en fazla keyiflendiren, "muhterem beyfendiciğim" diye başlıyan ve sonunda "hürmetle ellerinizden öperim" şeklinde biten mektuplar; oldu. Bu mektupların sahipleri "sevgili ve muhterem Başvekillerinden dünyalık talep ediyor ve kafalarını, kalemlerini onun yoluna seriyorlardı. Bütün bu eğlenceli vesaik dikkatle ayıklandı ve içlerinde suç unsuru olanlar dosyalara eklendi. Yassıadada örtülü ödenek duruşmaları başlayınca her halde çok eğlenceli sahnelere şahit olunacaktı.

Sabık Başbakanın metreslerine olan düşkünlüğü bu dosyaların tetkiki sırasında bir kere daha ortaya çıkıyordu. Meselâ Suzan Sözen nam romancının evinin bütün mobilyasının örtülü ödenekten karşılanmış olması, Soruşturma Kurulu üyesi mütevazi hukukçuların ağızlarını bir karış açık bıraktı. Bütün bunların en enteresan tarafı, yapılan yolsuzlukların hiç bir kitaba uydurulmadan, hiç bir kaçamak formül bulmak ihtiyacı duyulmadan, icra edilmiş olmasıydı. Anlaşılan, Menderes ve arkadaşları 2000 yılına kadar iktidarda kalacaklarına hakikaten inanmışlardı. Düşük Başbakan ve onun yakınları korkusuzca ve ihtiyatsızca Devlet kesesinden çalmakta beis görmemişlerdi. Kurul bütün bu yolsuzlukları inceledi ve sabık Başbakan ile Müsteşarı Ahmet Salih Korurun T.C. Kanununun 80, 202 ve 240. maddeleriyle Yüksek Adalet Divanına şevkine karar verdi.

Yassıadada duruşmalara devam eden Yüksek Adalet Divanı haftanın sonuna kadar 5 duruşmaya ruyet ederek tamı tamına 20 saat çalışmıştı. Fakat Soruşturma Kurulunun faaliyeti gösteriyordu ki, bu tempo kâfi değildir. Zira Soruşturma Kurulundan havale edilen kararnamelerin Adaya şevkiyle üyelerde, duruşmaların tahminin pek fevkinde uzun süreceği kanaati belirmeğe başladı. Yüksek Soruşturma Kurulu âdeta bir delil fabrikası gibi çalışıyor ve Yassıadaya, Başsavcı Egesele durmadan malzeme yetiştiriyordu. Geride bulunan asıl mühim dâvaların kararnameleri henüz Divan tarafından ele alınmamıştı. Kurul ise önümüzdeki hafta Gaziantepe ait kararnameyi hazırlamağa başlıyacaktı. Bu hummalı faaliyetin ilk merhalesi, 2 Numaralı Kurul üyelerinin Gaziantepe hareket etmeleriyle katedildi. Üyeler Gaziantepte, hâdiseleri mahallinde tetkike koyulmuşlardı. Bu arada üyeler bir de Mersinde cereyan eden hâdiselerle ilgilenecekler di.

Hayrettin Perk
Yorulmayan adam

İstanbulda soruşturma faaliyeti

Ankarada Yüksek Soruşturma Kurulu faaliyetini en süratli bir şekilde yürütürken, İstanbulda da düşüklerle alâkalı soruşturmalara devam ediliyordu. İstanbulda üzerinde en fazla durulan düşük Umum Müdür, tabii Mithat Dülge ve onun akla sığmaz yolsuzluklarıydı. Tamamen Yüksek Soruşturma Kuruluna bağlı 14 Bakanlık müfettiği geçen haftanın sonunda Dülgenin yolsuzluklarıyla ilgili soruşturmalarım genişlettiler. Dülgenin yolsuzlukları Ziraat Bankasıyla alâkalıydı. Bu yolsuzluk lüzumsuz yere kiralanmış ve son derece lüks tefriş edilmiş iki apartman ile alâkalıydı. Apartmanlardan bin Şişlide, diğeri ise Tarabyadaydı. Bu sözde lojmanların vazifesi, işlerin çokluğundan yorulan banka memurlarının istirahatini temin etmek, kafalarını yaz aylarında dinlendirmelerini sağlamaktı. Ama bu sâdece sözde kalmıştı. Lojmanlar, Dülgenin işret âlemlerine sahne olmaktan başka hiç bir işe yaramamıştı.

İşin asıl eğlenceli tarafı, burada ikamet edenlerin giderken lojmanın banka tarafından bedeli ödenen eşyalarım da beraberlerinde götürmeleriydi. Anlaşılan, geçirilen her gecenin bedeli Dülge vasıtasıyla Devlet kesesinden bir hayli pahalıya ödeniyordu.

İstanbulda faaliyette bulunan müfettişler bu mevzuu tetkik ederek vaziyeti bir raporla hem Soruşturma Kuruluna, hem de Millî Birlik Komitesi Genel Sekreterliğine bildirdiler. Soruşturma Kurulunun zaten başından aşkın işleri arasına böylece bir de bu İstanbul yolsuzlukları giriyordu.

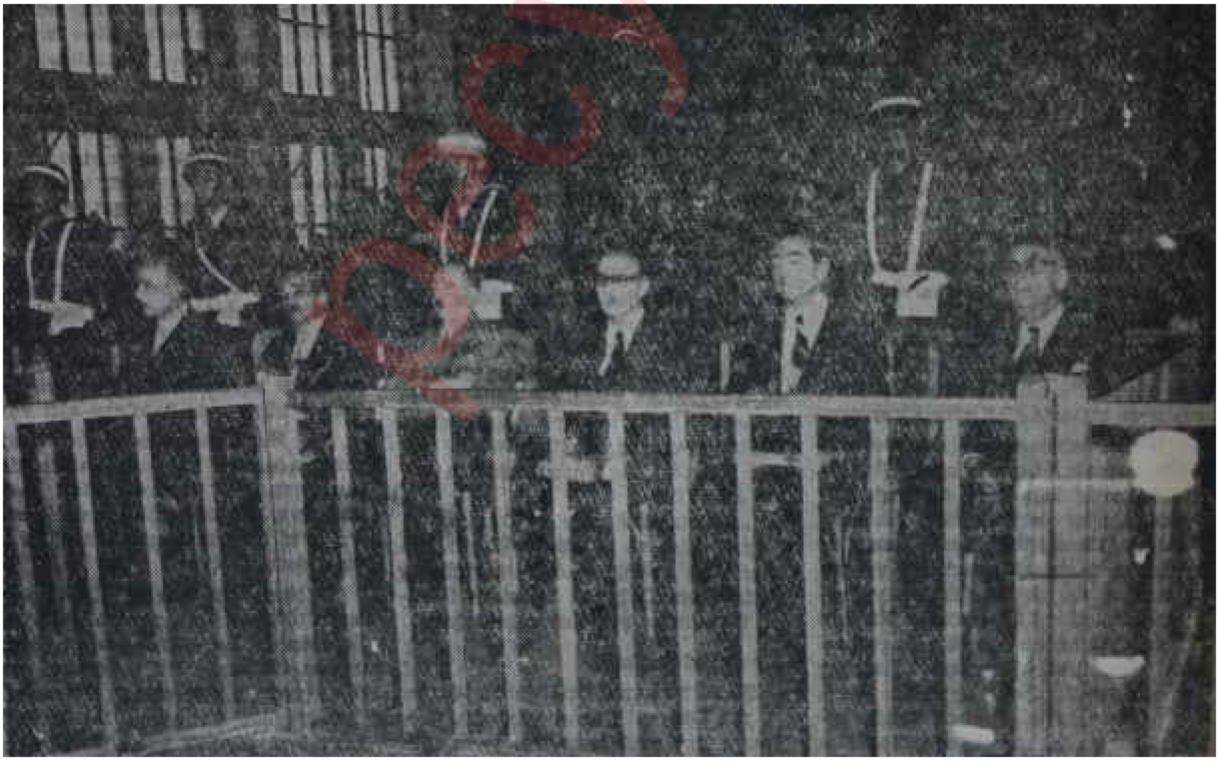
Millet

Ecele çâre olmaz

Bu hafta Türkiyede, başlıca alâka konusu gene Yassıada duruşmalarıydı. Alâkanın sebebi ikidir. Bir defa, hesabı görülen 6/7 Eylül hâdiseleri bir polis romanı kadar merak çekicidir. Gerçi esrar haftanın ortasında kısmen çözülmüş, vak'anın cereyan tarzı belli olmuştur. Ama bunun yanında 6/7 Eylül hâdiselerinin siyaset hayatımızdaki mühim yolu vardır ki o, duruşmalarda belirmemektedir. Demokratik rejimimizi değiştirme teşebbüslerinde bu facianın omuzlara yüklediği suçluluk ye mesuliyet psikozunun büyük payı mevcuttur. İstanbul, Demokrat çetebaşılannın idaresindeki güruhlar tarafından, işe komünistler ve yağmacılar karışınca telâfi edilmez tarzda yakılıp yıkılınca vak'anın tertipçileri iktidardan düşmeyi ölümle bir tutmaya başlamışlardır. Menderesin bütün kudret yılları boyunca 6/7 Eylül hâdiselerinin incelenmesine mâni olmaya çalışması, bu lâf ortaya atılınca D.P. Meclis Grubunun tamamının ayaklanması hep böyle bir korkunun neticesidir. Bayar ve Menderesini politika anlayışları neticesi; iktidardan ayrılmayı, iktidarı devri teslim etmeyi bir aptallık, saflık saydıkları muhakkaktır. İki ahbap çavuşlar 1950 seçimlerini yaptırtan ve bunun neticesini hulûs ile tanıyan İsmet İnönüye hep budala gözüyle bakmışlardır. Hattâ hususi sohbetlerinde "İktidar verilir mi ?" diye bu hislerini ifade de etmişlerdir. Ama, eğer 6/7 Eylül günahını işlemeselerdi kendilerini "artık gidemez" halde hissetmeyeceklerdi ve belki de pabucun pahalı olduğunu gördüklerinde seçim yolunu tıkamaya çalışmayacaklardı. Kaldı ki bir suç başka suçlara temel olmuş. 6/7 Eylülün üzerine bütün bir günah abidesi yükseltilmiştir. D.P. iktidarının on yılını inceleyecek olanlar hesabının verilmesinden mutlak surette kaçınılan ilk suçun 6/7 Eylül olduğunu görecekler ve o günün D.P. iktidarı tarihinde bir dönüm noktası teşkil ettiğini sezeceklerdir. .

. Şimdi, bütün gayretlere rağmen 6/7 Eylül sanıklarının adalet huzuruna çıkmış olmaları, bugünün ve yarının politikacılarına bir ders mahiyeti taşımaktadır. Nasıl ecele çâre yoksa, devletlerin hayatında da suçların hesabının ilelebet kapalı tutulması mümkün değildir. "Artık gidemez" hâl, politikacılar için felâketlerin en büyüğüdür. En iyi niyetlerle işe başlamak meselenin en mühim tarafı değildir. Başarılı politikacılar, sâdece hesabını açık alınla verebilecekleri hareketleri yaparlarsa istikballerini kurtarmış olurlar. Politikanın hatalısı, günah değildir. İş yapan herkes kendisini bir belirli hata nisbetinin kurbanı haline getirmektedir. Çok hata yapan iktidarı kaybeder, muhalefet yıllarında daha az hata yapmasını öğrenir, yeniden, işbaşına geldiğinde başarı derecesini arttırmaya çalışır. Ama bir işi kendisinden başka hiç kimsenin yapamayacağı zehabına kapılıp bu yolda bütün vasıtalar mubah sayıldı mı, siyaset adamlarının arkasında ağırlığına dayanılmaz bir kambur belirmekte, bir suç bir diğer suçu doğurmakta, tıpkı batağa saplanmış kimseler gibi her kımıldanış bir parça daha derine gömülmeye yol açmaktadır.

Bu hafta Yassıada duruşmaları, politikacılar için hesaptan kaçmanın imkânsız olduğunu millete bir defa

6/7 Eylül s**uçluları** Adalet **Divanı** önünde

Tarihi dava

daha gösteriyor ve "artık gidemez" halin neticesini gözler önüne seriyordu.

Devlet Başkanlığı

Yufka yürekli General

Akşamın alaca karanlığı yerini gecenin koyu karanlığına terketmek üzereydi. Ilık güney havası, güney gecelerine has ağır ve rutubetliydi. Şapkasını hafifçe yana eğmiş, haki asker elbisesinin altında buram buram terleyen General, önüne adeta atılan yaşlı kadım kolundan tutup kaldırarak sırtını sıvazladı ve kendisine uzatılan, dilekçe olduğu belli buruşuk kâğıdı almaları için yaverine işaret etti.

Kadın ihtiyardı. Üstü eski fakat temizdi. Başörtüsü hafif kınalı ak saçlarının sâdece bir kısmını kapıyordu. Kadın, İki gözü iki çeşme, Generalin eline sarılıp öpmek istedi. General elini çekti ve kadından ne istediğini sordu. İhtiyar kadın yaşlı gözlerle:

"— Oğlum hapiste. Kendisinin kabahati yok. Haksız yere attılar hapse, Paşam.." dedi.

General, kaşlarını çattı. İhtiyar kadına daha dikkatli baktı. İşin mahiyetini anlamak için, dilekçede ne yazıldığını sordu. İhtiyar kadın Diyarbakır P.T.T. Merkez Müdürünün annesi Fatma hanımdı. Oğlu, telefon muhaverelerini düşüklere dinlettiği iddiasıyla tevkif edilmişti. Anne oğlunun suçsuz olduğunu söylüyor ve serbest bırakılmasını istiyordu.

General, kaşları çatık, arkasını döndü. Hemen sağ yanında bulunan bir binbaşıyı çağırdı ve:

"— Bu işi inceleyin. Böyle şeyler için adam tevkif etmeğe değmez" dedi.

İhtiyar kadın ellerini yukarı kaldırarak dua etmeğe başladı. Gözyaşları dinmemiş, aksine artmıştı. İhtiyar anne bu defa sevinçten ağlıyordu.

Hâdise, içinde bulunduğumuz haftanın başında, Diyarbakırda Belediye binasının kapısında cereyan ediyordu. Devlet ve Hükümet Başkanı General Gürsel Malatyada kısa ikametinden sonra Gaziantepe geçmiş ve oradan da akşam üzeri Diyarbakıra gelmişti. Diyarbakır, Başkan Gürseli hakikaten pek şaşaalı ve coşkun tezahüratla karşıladı. Dağ taş adam doluydu. Caddeler insan seline dayanamaz hale gelmişti. Trafik filin bir tarafa bırakılmış, İhtilâlin Başkanını görmek için sokaklara fırlayan Diyarbakırlılar insan selleri hâlinde caddelerden akmağa başlamışlardı

Başkan Gürsel

İyi asker

ÇKB 59 -havacıların tabiriyle Konfor- 8. Hava Üssüne indiğinde çelik gibi bir merasim kıtası, Başkanı karşılamağa hazırdı. Karşılama törenleri yasak olduğundan ilk karar, halkın Hava Alanına bırakılmamalıydı. General, Hava Alanında mûtad askeri törenle karşılanacak, oradan şehre girecekti. Ama evdeki pazar çarşıya uymamıştı. Bir kere şehrin muhtelif yerlerine taklar yaptırılmıştı. Kırmızı bezlerle kaplı taklar gerçi eskisi gibi muhteşem ve öyle masraflı şeyler değildi. Ama ne olursa olsun, gene bir karşılamaya hazırlanıldığı belli oluyordu. Takları gören Diyarbakırlılar evlerine milli bayram günlerini andıran süsler yapmışlar ve ana caddeler tamamen bayraklarla donatılmıştı. Hava böyle olunca isin ucu kaçmış ve son dakikada Ankaradan gelen bir emir halkın serbest bırakılmasını sağlamıştı. Böylece, karşılama törenlerinin yasak edilmesi beş ayın sonunda gömüldü gitti.

İşte bu yüzdendir ki Diyarbakırlılar, Devlet ve Hükümet Başkanına ellerinden geldiği kadar sevgilerini gösterdiler. Doğrusu istenirse General de bundan pek memnun kaldı.

Bir ihtilâl Başkanı

ÇBK 59 un kapısı açıldığında ilk olarak General Gürsel göründü. Şapkası mûtad veçhile hafifçe yana eğilmiş, yüzünde kendine has tebessümü, merdivenin birinci basamağında durarak bir iki saniye etrafı süzdü. Sonra ağır adımlarla aşağı inmeğe başladı. Arkasından Milli Birlik Komitesinin en genç üyesi Yüzbaşı Muzaffer Özdağ geliyordu. Özdağ gülümsüyor ve Devlet Başkanını karşılıyan Diyarbakırlıları sevgi ile süzüyordu. Başkan son basamağa geldiğinde, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Mehmet Baydur uçağın iniş kapısında göründü. Grup ağır adımlarla yürüdü. General Gürsel birilerini arıyor gibiydi. Çok geçmedi, aradığını buldu. Devlet Başkanım takiple görevli gazeteciler bütün imkânsızlıkları yenerek, Başkanla birlikte Diyarbakırda olmuşlardı. General güldü:

"— İstanbul gazetelerinin muhabirleri de burada mı?"

Genç bir gazeteci gülümsiyerek:

"— Buradayız Paşam. Ankaralılar da burada" dedi.

Başkan Gürsel gözlerindeki gülümsemeyle basın mensuplarını selâmladı. Onlara sevgiyle baktı ve merasim kıtasını teftiş için yürümeğe başladı, Karayağız Mehmetçiklerin önünden bir Devlet Başkanı gibi değil, bir Orgeneral gibi geçti. Bâzılarının önünde durup hatırını sordu, bâzılarının omuzunu okşadı, bâzılarının gönlünü aldı. General, belli ki O anda kendisini ailesinin arasında hissediyordu. Herşeyi unuttuğu belliydi.

Merasim kıtasını teftiş bitmişti. General ve beraberindekiler kendilerini bekleyen açık jipe gitmek üzereydiler ki Başkan Gürsel birden geri döndü. Tam arkasında, kıta kumandanı Binbaşı bulunuyordu. Zayıf kısa boylu Binbaşı ne yapacağını şaşırdı. Esasen teftiş veren bir askerin heyecanı içindeydi. Gürsel Binbaşının elini tuttu, askerce sıkarak:

"— Ne o yahu, sen mahzun gibisin. Bir şeyin mi var?" diye sordu.

Zayıf Binbaşı nerdeyse bayılacaktı. Heyecandan dili tutulmuştu. Kekeliyerek, bir şeyi olmadığını, sâdece biraz heyecanlı olduğunu söyledi. Gürsel küçük bir kahkaha attı ve:

"— Hadi canım sen de... Heyecanlanacak bir şey yok. Sakın heyecanlanma ha.." diyerek, ufak tefek Binbaşıya iltifat etti. Sonra Binbaşının elini bırakarak gülümsedi ve yoluna devam etti.

Başkan için açık bir jip hazırlanmıştı. Gürsel jipin yanına geldiğinde Diyarbakırlılar Hava Alanını hemen hemen doldurmuşlardı. General çevik bir sıçrayışla jipe atladı. Arkasından Özdağ bindi. Komitenin iki üyesi Diyarbakıra girmek üzere hazırdılar.

Açık jipin sağ yanında ve dört metre kadar ötesinde bir başka jip daha vardı. İçinde manevra elbiseli genç teğmenler bulunuyordu. Beyaz

«Bir Parti Kuralım...»

Metin TOKER

Galiba Türkiyede, şu anda Spor -Totodan sonra en ziyade rağbet gören meşgale bir parti kurma gayreti. Gün oluyor, memleketin üç büyük şehrinde birden yeni bir siyasî teşekkülün hazırlıklarının sona erdiğine dair haberler basına aksediyor. Çeşitli temaslar birbirini takip ediyor, zeminler yoklanıyor, ilk anlaşmalar yapılıyor, hattâ tüzükler eldenele dolaşıyor. Siyasetle alâkası olup ta Yassıadada olmayan herkes, eğer zaten bir partinin içinde değilse, sanki bir çeşit hummaya tutulmuş vaziyette. 1960 Türkiyesinde moda, "Üçüncü Parti'den bahsetmektir.

Aslında hâdise, ihtilâl denilen fırtınanın siyaset sularını ciddi olarak karıştırmış bulunmasının tabiî neticesidir. Anafor içinde memleketin iki büyük partisinden birinin anormal şekilde ve beklenilmeyen bir anda kayboluvermesi ortaya ister istemez bir boşluk çıkarmıştır. İlimde nasıl, tabiat. boşluktan hoşlanmazsa sosyal hayatta da boşlukların uzun müddet o halde kalması imkânsızdır. Demokrat Partinin yeri mutlaka bir başka siyasi teşekkül tarafından alınacağından, şimdi heves bu siyasî teşekkülü ortaya çıkarmaktır. Bu bakımdan "Üçüncü Parti" tâbiri pek o kadar doğru tâbir değildir. Türkiyede yeri boş olan "İkinci Parti"dir.

İhtilâlden bu yana C.K.M.P. bütün propagandalara ve el altından gösterilen gayretlere rağmen memleket çapında bir büyük parti hüviyetini bugünkü liderinin ve onun zaman zaman kendisiyle çatışan peykleri halindeki yürütücülerinin şevki idaresinde asla alamayacağını belli etmiştir. C.K.M.P. bu şartlar altında, bir takım Bölükbaşıların partisi olarak kalmaya mahkûmdur. Sayın Osman Bölükbaşı, memlekette mevcut bir çeşit insanın prototipidir ve C.K.M.P. içindeki hakiki kuvveti 'de buradan gelmektedir. Milletçilerin, hattâ fiziki bakımdan birbirlerini ne derece andırdıklarını hatırlamak C.K.M.P. nin gelişme istidadına bir teşhis koymayı kolaylaştırır. Günün havası Türkiyede ne kadar Bölükbaşının varlığına imkân veriyorsa, C.K.M.P. nin o miktarda taraftarı olacaktır. Sosyal hayatta bir boşluğun mevcudiyeti gibi hususî vaziyetler bu miktarı biraz arttıracak, yarın karşılaşacağımız parti enflâsyonu neviinden durumlar biraz azaltacaktır. Ama esas İtibariyle C.K.M.P. nin varlığını daima devam ettirmesi, fakat ne uzayıp ne kısalması ve bunun memleketin temel şartları değişinceye kadar böyle Sürüp gitmesi eşyanın tabiatına en uygun ihtimaldir.

Türkiyede "iki parti sistemi"nin en şanslı sistem olarak gözükmesinin sebebi, memleketteki her toplulukta birbirlerine ikiz kardeş kadar benzeyen iki kuvvetli şahsiyetin ve sâdece iki kuvvetli şahsiyetin mevcut bulunmasıdır. Her köyde bir Ahmet vardır, bir de Mehmet. Ahmet Halkçı olduğu için Mehmet, 1946 gelip te D.P. ortaya çıkınca Demokrat olmuştur. Bu, memleket bünyesinin yarattığı bir vaziyettir ve beğenilse de beğenilmese de bir hakikat olarak ortadadır. Şimdi bu iki kuvvetli şahsiyetten birinin boşluk içinde bulunması ve memlekette siyaset oyununun tadının alınlıma olması ciddi bir ikinci partinin kurulmasını hakiki ihtiyaç haline getirmektedir. Teşebbüslerin şans tarafı burada yatmaktadır.

Ancak, Türkiyenin bütün Ahmetlerine ve Mehnetlerine son onbeş yılın sağladığı engin tecrübe kapkaççı, fırsatçı zihniyetlerin gayretlerini hüsrana uğratacak kadar büyüktür. Düşünmek lâzımdır ki çok partili hayata geçişimizde ortaya çıkan ilk yeni teşekkül Demokrat Parti değil, Millî Kalkınma Partisidir. Bugün artık, sâdece ekzantrik kurucusunun meşhur kuzu ziyafetlerini hatırlayanların adını, o da dudaklarında tatil bir tebessümle telâffuz ettikleri Milli Kalkınma Partisi Bayarın partisinin doğmasıyla beraber ölmüş, Türkiyenin her tarafında, sanki bir gizli ses kulaklara fısıldamış gibi ciddî partinin D.P. olduğa kanaati yerleşivermiştir. Bu, uzun asırların yuğurduğu Türk milletine has bir sağ duyunun neticesidir. Şimdi, sağ duyuya onbeş senelik zengin bir tecrübe de eklenmiş bulunduğuna göre kurulacak her siyasî teşekkülün, fareli köyün kavalcısı gibi peşinde bir kütleyi sürükleyip götüremeyeceği aşikârdır. Bu hakikatin, gayret ve heves sahiplerine bazı istikametler çizmesi gerekir.

Memleket, bir yeni partiye şiddetle ihtiyaç hissediyor. Bu partinin, devlet idare' edebileceği hususunda emniyet veren kuruculara malik olması başarısının birinci şartıdır. Kim ne derse desin, Celâl Bayarın eski Başbakan hüviyeti D.P. nin o harikulade kaderinde baş rolü oynamıştır. İkinci şart, yeni siyasî teşekkülün aydın sınıfın desteğine malik bulunmasıdır. D.P. iktidara geldikten sonra hataların ilkini ve en büyüğünü, kendisini iktidara getiren kuvvete yanlış teşhis koymakla işlemiştir. Kurucular, hele Menderes, kerameti kendilerinde ve gerici zümrelerde görmüşler, "bir avuç aydın"ı istihfafla itmişlerdir. O "bir avuç aydın" D.P. yi iktidara nasıl getirmişse, aynı şekilde iktidardan alaşağı edivermiştir. İhtilâl, D.P. büyüklerinin tutumlarının yol açtığı bir şekildir. Eğer serbest seçimi göze alabilselerdi "bir avuç aydın" onları gene, bu sefer sandık başlarında yenecekti. 1946 senesi D.P. sinin Sümer sokaktaki meşhur merkezine hayatiyeti aydınların verdiğini hatırlamak, onların ciğerlerinden çıkan alevli nefesin bir anda bütün memleketi nasıl tutuşturduğunu gözler önüne getirmek yeni siyasî teşekkülün hangi sınıfın omuzlarında yükselmesi gerektiğini göstermeye yetecektir. Kurucular şanslarım D.P. mirasında görerek inkılâpçılık konusunda mırın tara ederler ve siyasî akide olarak İnönü düşmanlığını seçerlerse, hattâ bu iki komplekse kendilerini sâdece bir açtan kaptırırlarsa yanlış ata oynamış olurlar. Beklenen büyük millî parti, 27 Mayıs sonrası Türkiyesinde bir çok kıymet hükmünün değişmiş bulunduğunu ve 1945'den bu yana köprülerin altından çok suyun akıp gittiğini mutlaka hesaba katmak zorundadır. Aklıevvellik, açıkgözlük ve kurnazlık yeni partinin kurucularını kapının dışında bekleyen başlıca tehlikelerdir. Yakalarını onlardan kurtararak yola çıkabildikleri takdirde, "İkinci Parti" onların partisi olacaktır. Sağ duyuya eklenen onbeş yıllık tecrübe, Türk milletinli en doğru teşhisi koyacağı yolunda hiç bir şüphe bırakmamakta ve o cihetten en ufak endişeye yer vermemektedir.

eldivenli ve sten tabancalı genç teğmenler, Başkan Gürseli muhafazayla vazifeliydiler. Aynı seklide teçhiz edilmiş bir başka jıp, Başkanın arabasını sol gerisinden takip ediyordu. Jipler azami 15 kilometre süratle gidiyorlardı. T'rafik polisleri Başkanın jipinin etrafını saran Diyarbakırlıları kenara çekerek konvoyun yürümesini temine çalışmaktaydılar. Manzara muhteşemdi ve ihtilâl Başkanına yaraşır azametteydi.

Kafile bu minval üzere istasyon caddesinden şehre doğru yürüdü- Yolda, Başkanın gelişi münasebetiyle hazırlanan takın altından geçildi. Gürsel, Diyarbakırlıların sevgi tezahüratına ellerinin ikisini birden sallamakla mukabele ediyor ve hep gülümsüyordu. Ama gene de bu tak ihtilal Türkiyesinde hiç te boşa gitmiyordu. Eski adetlerin faziletine inananlar yeni iktidarın da etrafını almış olduklarını belli ediyorlardı.

Belediye binasının önüne gelindiğinde gece karanlığı çökmüştü. Başkan balkonda hazırlanan mikrofondan Diyarbakırlılara hitap edecekti, Güçlükle jipten inilebildi. Belediye Başkanının iyi tefriş edilmiş makam odasına gelindiğinde. Gürsel hakikaten terlemiş ve yorulmuştur

Seyahatin gayesi

Gerçi General Gürsel, Doğu Beyanatına çıkmadan evvel muhtelif beyanlarıyla bu gezinin bir askeri teftiş mahiyetinde olduğunu söylemişti.Öyle pek hususiyeti olan bir gezi olmadığını ısrarla iddia etmişti. Ama yaptığı konuşma, işin mahiyetinin pek öyle olmadığını ortaya koydu. Bu gezi, Doğudaki büyük bir tehlikenin -Kürtlük dâvasının- İstikbaliyle ilgiliydi, İhtilâlin Başkanı, Doğuda bulunan Türk vatandaşlarına, böyle bir dâvanın Türkiyede mevcut olmıyacağını, olmaması lâzım geldiğini, şayet bâzı gayretkeşler bunu icada, çalışıyorlarsa, gereğinin düşünüleceğini belirtmek istemişti,

Gürsel, Belediye Başkanının ma-' kam odasında, yerdeki bordo zemin üzerine açık renk çiçekler işli halıyla ilgilendi. Belediye Başkanının geniş masasının sağma düşen maroken koltuğa oturup, sade kahvesini ve Samsun sigarasını içtikten sonradır ki kendine geldi ve hazırlanan mikrofonun başına geçti. Halk Belediyenin önünde kenetlenmiş Başkanın neler söyliyeceğini bekliyordu.

Generalin konuşmasını dinleyen gazeteciler bir evvelki Doğu gezisinde söylediklerini hatırladılar ve bir birlerine manalı manalı göz kırptılar. Tema hemen hemen aynıydı. Türkiyede Türkler yaşardı Türklük-Kürtlük diye bir dâva yoktu. Bu. birtakım yabancı ideolojilere hizmet demekti, Ama Hükümetin bildiği çok şey vardı. Elde deliller mevcuttu. Bunlar öyle delillerdi ki, insanın şaşmaması imkânsızdı. Kürtler, daha doğrusu bir takım kimseler Doğuda bir cumhuriyet kurmak, bununla vatanı ikiye bölmek istiyorlardı. Cahil halkı kendilerine bendetmişler, kendi kötü emelleri uğruna onların kanına girmişlerdi. Bütün bu tohumlar temizlenecekti, İcap ederse en şiddetli tedbirler alınacak ve Türk vatanı rahata kavuşturulacaktı.

Diyarbakırlılar Başkanı çıt çıkarmadan dinliyorlardı. Söylenen sözlere yabancı sayılmazlardı. Gözleriyle gördükleri hâdiseler vardı. Kürtçülügün ne demek olduğunu iyi biliyorlardı. Faaliyetleri, ve Diyarbakırdan alınıp götürülen bâzı kimselerin neden tevkif edildikleri hakkında da geniş malumat sahibiydiler.

Başkan konuşmasını bitirdiğinde meydanda toparlanan kalabalık kendisini bir hayli alkışladı. Sonra dağılacak gibi bir hareket yaptı ama dağılmadı. Bilâkis binanın kapısına doğru sıklaştı ve Generalin elini öpmek üzere bir yarıştır başladı,

El öptürmekten pek fazla hazzetmiyen Gürsel müşkül mevkide kalmıştı. Elini, her sarılandan çekmesi imkansızdı. Ne yapacağını şaşırdı ve bir ara teslim oldu. Şimdi artık iki elini de uzatmıştı. Her iki el, dudakların ve alınların temasıyla irkiliyordu. Gürsel babayani tebessümlerin - den birini dudaklarına yerleştirdi ve yanındakilere:

"— Beni her yerde böyle karşılıyorlar. Halbuki ben istemiyorum el öptürmeyi" dedi.

Muzaffer Özdağ
Tebessüm kralı

El öpme sahnesi bir hayli uzayacağa ve turnike haline gelen el öpücülerin Generali bir hayli sıkıntıya sokacağı anlaşılıyordu. Bunun üzerine yanındakiler Generali aldılar ve kalacağı Ordu Evine doğru yola çıkardılar.

Belediyenin kapısında» ihtiyat Fatma hanımdan sonra» genç ve güzel bir hanım daha Generalin yolunu. kesti. Onun da eşi hapisteydi ve kendi iddiasına göre suçu sâdece D.P. de faal rol aynamaktan ibaretti. Bir doktorun hanımıydı, Kendisine tecavüze yeltenenlerin, sarkıntılık edenlerin haddi hesabı yoktu. Bir başına kalmıştı. Eşinin affını rica ediyordu. Bu hususta bir dilekçe de sunuyordu. Başkan bu dilekçenin de alınmasını ve meşgul olunmasını emretti.

Temeli Ordu Evinde yenilecekti. Ondan sonra Ticaret ve Sanayi Odalarının bir toplantısına gidilecek ve , tüccarın derdi dinlenecekti. Gürsel ve beraberindekiler Ordu Evinin yolunu tuttular. Belediye binasıyla Ordu Evi arasındaki mesafe gene Diyarbakırlıların tezahüratı arasında? katedildi, Başkan ve MBK Üyelerinden Muzaffer Özdag odalarına çıktılar.

Bîr kurmay oyunu

Başkanın gezisini takip eden gazeteciler Muzaffer Özdağı bulup birşeyier öğrenmek ve Generalin seyahatinin bundan sonraki kısmı hakkında bilgi edinmek istediler, Özdağ Ordu Evine girmişti. Demek ki kendisini bulmak kolay olacaktı. İşlerini bitiren basın mensupları bu rahatlıkla Ordu Evinin kapışından içeri girdiler. Ama genç Yüsbasıyı değil bulmak, izine dahi rastlamadılar, Kapıdaki nöbetçiler Özdağın çıkmadığını yemin billah, söylüyorlardı Gelgelelim Özdağı Ordu Evinin 43 oda--ının hiç birinde yoktu. Bütün ara--alar boşa çıktı, Basın mensupları kafalarını iki yana sallıyarak Ordu Evinden ayrıldılar. Halbuki bunun şaşılacak bir tarafı yoktu, Özdag kurmayca bir oyun oynamış ve Ordu Evinin arka kapısından çıkarak bir kaç adım ötede, kendisine tahsis edilen Vali konağının bir odasına dinlenmek üzere çekilmişti.

Esasına bakılırsa, MBK üyelerinin hemm her işi kurmayca oluyordu. Bu arada Başkan Gürselin seyahatlarını da saymak lazımdı. Başkanın bütün gezileri kurmayca hazırlanan ve gayet iyi tatbik edilen plan

lar dairesinde yapılıyordu. Gerçi ilk bakışta gezide bir dağınıklık, bir karışıklık var gibi görünüyordu ama, karışık gibi görünen program aslında bir planın eseriydi. Eee, doğrusu genç ihtilalcilere hak vermek gerekiyordu. Ne de olsa, seyahata çıkan bir İhtilâlin lideriydi.

Meselâ Generalin geziye çıkacağı haberi duyulunca gazeteler hemen programını istiyorlardı. İstek yerine getiriliyordu ama, nedense program son dakikasında hep değişiyordu! Bu sefer de öyle olmuş, Malatyadan aynı gün Gaziantepe ve Diyarbakıra geçen Başkan Gürsel ilk uğrayacağı Erzuruma en son uğramıştı.

Malatyada

Bu defaki gezinin ilk durağı Malatya oldu. Başkanı Hava Alanında üçbinin üzerinde Malatyalı karşıladı. Merasim kıtası gene hazırdı. **ÇKB** 59 Malatya Hava Alanına indiğinde saatler henüz 8.30'u gösteriyordu. Güneşli ve güzel bir gündü. "Başkan mûtad törenden sonra açık bir jipe bindi ve yol boyunca kendisine sevgi tezahüründe bulunan Malatyalıları selâmlayarak Kolordu merkezine geldi. Kolordu merkezinde bir saate yakın dinlendi. İki Samsun sigarası tüttürüp, keyifle bir yorgunluk kahvesi içti, sonra yanındakilerle beraber Vilâyetin önüne giderek kendisini bekleyen Malatyalılara bir hitabede bulundu. Kalabalık onbin kişiden aşağı değildi. Malatyalılar Generali sükûnetle dinlediler ve öyle sık sık alkışlayıp sözlerini kesmediler. Gürsel Malatyalılardan, bütün Türk milletinden istediğini istiyordu. Çalışmak gerekliydi, şarttı, önümüzdeki engelleri aşmak için adamakıllı çalışmak, paçaları sıvamak lâzımdı. İslâm dini de bunu icap ettiriyordu. İhtilâl kardeş kavgasına, partizan idareye nihayet vermek için yapılmıştı. Ama şimdi ihtilâl metodları kullanılmıyordu. Her şey adaletin şaşmaz eline bırakılmıştı. İlerde, gene herşey milletin iradesine bırakılacak, dürüst seçimlerle Türk milleti kendisini idare edecekleri bizzat seçecekti.

Başkanın konuşmasının bu kısmı Malatyalıları ziyadesiyle memnun etmiş olacak ki, Devlet ve Hükümet Başkanım alkış tufanına tuttular. Gürsel kısa hitabesinin sonunda Malatyalılardan, daha fazla kalamıyacağı için özür diledi ve ÇKB 50 Gaziantepe doğru yola çıktı.

Memur Bakan

Antepte de fazla kalmayan Gürsel, alaca karanlıkta Diyarbakıra inip dinlenmek üzere odasına çekildiğinde, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi odalarının geniş salonunda son derece enteresan bir toplantı cereyan ediyordu. Toplantının baş rolünü, ince hareketleriyle bir hariciyeci olduğunu hemen ortaya koyan Ticaret Bakam Mehmet Baydur oynuyordu. Baydur hazırlanan masanın başına geçmiş, eline mikrofonu almış ve konuşmağa başlamıştı. Bütün Diyarbakırlı sanayiciler, tüccar ve toprak sahipleri toplantıya katılmışlardı. Gaye, dertlerin ortaya atılmasıydı.

Mehmet Baydur
"Ben memurum"

Baydur bir müddet yeni iktisadi politikadan bahsettikten sonra iş, karşılıklı dertleşmeye döküldü. Tüccardan bâzıları kredi darlığından dem vurdular. İnce yapılı Ticaret Bakanı kredi darlığının olmadığını katiyetle söyledi. Tüccar, var olduğunu iddia etti. Tartışma uzadı. Ama sonunda kredi darlığının var mı yok mu olduğu bir türlü anlaşılamadı. Tartışmadan bir hayli sıkılan, **daha** doğrusu üzülen, Bakanın solunda bulunan Diyarbakır Valisiydi. Vali eziliyor, yüzünü buruşturuyor, bâzan da gülümsüyordu.

Konuşmalar bir müddet sonra parça sıkıntısına inkılâp etti. Bakan gene, parça sıkıntısının olmadığını, sanayiciler ise olduğunu ileri sürdüler. Bir müddet de böylece oyalanıldı, sonunda iş tatlıya bağlandı. Bu sırada esmer, yanağında şark çıbanı izi bulunan bir zat ayağa kalktı ve söz aldı. Çiftçiydi, buğday fiyatlarından şikâyetçiydi. Derdini söyle hülâsa etti:

"— Buğday fiyatlarını dünya piyasasına göre değil, Türkiye piyasasına göre ayarlamak lâzım. Bugünkü fiyatlar çok ucuzdur."

Bakan, çiftçiye cevap vermedi. Bu defa konu zirai krediye intikal etmişti. Çiftçi, zirai krediden de şikâyetçiydi. Elindeki sigarası hâlâ yanmakta olan Bakan zarif bir hareketle:

"— Vallahi biz de isteriz bol kredi temin etmek, ama bunları Ziraat Bankası bir süre sonra karşılıyamaz hâle gelecek ve iş içinden hakikaten çıkılması güç bir manzara arzedecek" dedi.

Bu sırada salonun bir köşesinde oturan Ömer Cizrelioğlu adındaki bir Diyarbakırlı, eliyle "Bize ne siz düşünün" mânasına gelen bir hareket yapmış ve zarif Ticaret Bakam bu işareti görmüştü. Gülümsedi. Mikrofonu eline alarak Cizrelioğluna döndü ve:

"— Konuşmamın başında söylemediğim için özür dilerim. Ama ben ve arkadaşlarım birer politik Bakan değiliz. Ben memur bir Bakanım" dedi.

Salondakllerin kimi güldü, kimi bir şey anlamadığı için sözün mânasını düşünmeğe başladı. Bâzıları da yeni bir şey duymamış gibi hareket ettiler.

Erzuruma hareket

Ertesi sabah Diyarbakırda hareketli bir gün başladı. Gene yollar dolmuş, gene Diyarbakırlılar caddelere dökülmüşlerdi. Kalabalık, güneş yükseldikçe artıyordu.

Başkan Gürsel Ordu Evinin ikinci katındaki mütevazi odasında erken den kalkmıştı. Sade kahvesini içti ve kahvaltı olarak senelerdir âdet edindiği meyvasını yedi. Askeri birlikleri ziyaret edecekti. Saat 9 sıralarında askeri garnizona yapılan ziyaret pek uzun sürmedi. General "Yolcu yolunda gerek" diyor ve kendisini bekleyen Erzurumluları bekletmemek için acele ediyordu.

Başkan, Hava Alanına geldiğinde saatler tam 11'i gösteriyordu. Devlet ve Hükümet Başkanını uğurlamak üzere bir merasim kıtası gene Alanda hazırdı. General, ağır ağır kıtayı teftiş etti. Kıtanın bitiminde ise 8. Hava Üssünün assubayları Başkumandanlarım uğurlamak üzere saf olmuşlardı. Saf bir hayli uzun, assubaylar hayli kalabalıktı. General teftiş bitip te, kendisini uğurlamak ve elini sıkmak için bekleyen assubay kalabalığını görünce şöyle bir durdu:

"— Yoo.. **SİZ** bir hayli kalabalıksınız. Vallahi elimin canını çıkarırsınız. Onun için her beş kişide birinizin elini sıkacağım," dedi ve **neşeli**

Bir Mülakat

Anayasa Tasarısı

*Şüphesiz içinde bulunduğumuz günlerin en mühim meselesi, hazırlıkları ikmal **edilmiş ve** Milli Birlik Komitesinin tasvibine sunulmuş yeni*

*27 Mayıs inkılabının akabinde teşkil edilen Anayasa Komisyonunun çeşitli tefsirlere **yol açan** mesaisinin meyveleri nelerdir, II. Cumhuriyetin Anayasası ne şekilde olmalıdır?*

***İşte bu** suallerin cevabım değerli bilim adamı Tahsin Bekir Balta bir AKİS muhabirine kendine **has** üslûbu ile anlatmış bulunuyor.*

Aşağıda okuyacağınız mülakatın, bâzı istihfamları çözmenize yardım edeceğini ümit etmekteyiz.

"Anayasa Komisyonu uzun ve etraflı çalışmalarla şüphesiz ciddi bir gayretin mahsulü olan bir tasan hazırlamış bulunuyor. Ancak, tasarının hazırlanmasına bu gibi ilim heyetlerinden beklenen süreden çok uzun bir zaman harcandığı da -4,5 ay- meydandadır. Üstelik tasarının gerekçesi de sayın Komisyon Başkanının belirttiği gibi, henüz hazırlanmak üzeredir. Öte yandan, komisyon üyelerinin çeşitli maddelerde farklı görüşlere sahip bulundukları belirtildiği halde, bunların ne gibi hususlara taallûk ettiği de malûm değildir. Kanaatimce, tasarı bu haliyle tamamlanmış sayılamaz. Tam bir fikir edinebilmek için hazırlanmakta olan gerekçenin ve muhalefet sebeplerinin bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu gibi ilim heyetlerinin çalışmalarına bir misâl vermek gerekirse, bugünkü Bonn Anayasasının on tasarısını hazırlayan ilim ve ihtisas heyetinin çalışmasını örnek olarak gösterebiliriz. Bu heyet, siyasi tatbikata da vâkıf, bu tatbikatın içinde bulunan ihtisas adamlarını da ihtiva eden 25 kişilik bir kuruldu. Küçük bir istihbarat yerinde toplanarak sıkı bir çalışma ile 14 gün içinde tam gerekçeli bir ön tasarı hazırladı Bu ön tasarıda siyasi meselelere kendisinin karar vermemesini prensip ittihaz ederek, alınacak siyasi kararlara göre tespiti uygun düşecek maddeleri de alternatifler seklinde göstermek suretiyle etraflı gerekçeli bir ön tasarı hazırladı. Bugünkü Bonn Anayasasına bu tasan esas teşkil etmiştir. Bizdeki çalışma şartlarına ve Anayasa Komisyonunun terekküp tarzına göre bu kadar kısa zamanda işini bitirmesi beklenemezdi Fakat çalışmaların 4,5 ay sürmesi ve üstelik gerekçesiz bir metin ortaya çıkması da isabetli sayılamaz.

"Tasarının muhtevası uzun bir tetkik ve tahlile muhtaçtır. Bunun üzerinde ilgililerin çalışmalar yapa rak mütalâalarım serdetmeleri tabiidir. Şimdilik kısaca şunları tespit edebiliriz:

"1 — Anayasa ön projesi, karşılaştığımız Anayasa meselelerine inhisar etmesi gerekirken, bir Anaya sada yer alması isabetli olmayan teferruat meseleleri ne kadar hükümler koymaktadır. Bunlar arasında bir teşskilat kanununda dahi yer alması söz götürür hu suslar mevcuttur. Anlaşıldığına göre sayın Anayasa Komisyonu, geçmiş iktidarın yetkilerini kötüye kullanmasını göz önünde tutarak Anayasaya kesin ve etraflı hükümler koymakta fayda mülâhaza etmiştir. Anayasanın bir kısıra meselelerinde, ezcümle temel haklar bahsinde imkân nispetinde kesin ve etraflı hükümlere ihtiyaç olduğu şüphesizdir. Ancak, sayın Anayasa Komisyonu sadece bu bahiste etraflı hükümler koymakla yetinmemiş, Devletin hemen bütün idare teşkilâtını yeni baştan kurarcasına belli başlı idari müesseseleri Anayasa ile bir takım esaslara bağlamak yönüne gitmiştir. Meselâ, Danış tayın ikiye bölünmesi,. bir asırdan beri takarrür etmiş olan Temyiz Mahkemesi unvanının Yüksek Adliye Mahkemesine çevrilmesini ve çeşitli idari ve adli mercilerin Anayasa ile görevlerinin tespit ve tâyin edilmesini iltizam etmiştir. Bu kadar teferruatlı bir Anayasa, çok meseleler ortaya çıkarır ve tartışmaların sonu kolaylıkla gelmez. Eğer bugünkü ve yarınki ihtiyaçtan zorlamıyacak, üzerinde nispeten kolaylıkla anlaşma sağlanabilecek bir Anayasa istiyorsak, bu kadar aşın meselelere ve teferruata girişmemek lâzımdır.

"2 — Ön tasarının asıl sakatlığı temel prensiplerde görülüyor. Atatürk inkılâptan ile kurulan cumhuriyet, bilindiği üzere milli hâkimiyet anlayışına dayanan demokratik bir cumhuriyettir. Anayasa ön tasarısı ise demokratik unsurla zümre unsurunu birleştirmeğe çalışan karma bir cumhuriyet teklif ediyor. Gerçekten, tasarıya göre Cumhuriyet Senatosunun aşağı yukarı yarı üyesi bir kısım tabii ve tayinli üyelerle birlikte meslek kurumlarınca seçilen üyelerden, diğer yarısı ise en az orta tahsil görmüş vatandaşlar tarafından seçilen üyelerden teşekkül ediyor. Demek oluyor ki ikinci meclis, gerçi doğuş esasına dayanmayan fakat ya meslek veya tahsil gibi hususî ve ayına bir esasa dayanan mahdut bir zümre marifetiyle seçilecektir. Böyle bir kuruluş mahiyeti itibariyle bir zimre kuruluşudur. Zümre kuruluşu bir nevi aristokrasi demektir. Bu İkinci meclis, birinci meclisle birlikte cumhurbaşkanım seçecek, hükümetin umumi politikasının fadesi elan bütçeyi müzakere ve kabul edecektir. Birinci meclis demokratik esaslara güre seçilecek, ikinci meclis yakarıda belirtilen zümre esasına göre teşekkül edecek olduğu ve bunların alınan önemli kararlarda esas söz sahihi bulunduğu göz önüne getirilirse. örnek tasarının tekklif ettiği sistemi bir nevi "demokratik •

Üzerinde Bir İnceleme

aristokratik cumhuriyet'.' diye tavsif etmek icap eder. Bunun ise Millî Mücadeleden beri Devletimizin temelini teşkil eden milli hâkimiyet esası ile bağdaşmadığı ortadadır. Gerçi ön tasarı da, ikinci maddede milli hâkimiyet esasını benimsiyor. Ancak, milli hâkimiyet esasına hususi bir mâna veriyor. Çünkü tasarı bu milli hâkimiyeti "Türk halkı Anayasanın kurduğu organlar aliyle ve koyduğu esaslara göre kullanır" diyor. Millî „ hâkimiyetin halkın kendisinden başkası taralından kullanılabilmesi Fransadan bize geçen ve Millî Mücadeleden beri benimsenen bir anlayıştır. Bu anlayış her, tarafta bu şekilde benimsenmiş değildir. Meselâ, Almanyada ve İtalyada câri olan telâkkiye göre millî hâkimiyeti halk seçim veya referandum yoluyla bizzat kendisi kullanır. Halkın bizzat hâkimiyetin] kendisinden başka bir organın kullanması Fransada da bizde de mümkün görülür, Ancak, millî hâkimiyeti kullanan organın halk tarafından seçilmiş olması Fransada câri olan bir telâkki olduğu gibi, bizde de Millî Mücadeleden beri takarrür eden bir esastır. Bu esastan inhiraf etmek son on yıl uğrunda mücadele edilen ve 27 Mayıs hareketinin esas umdesini teşkil eden demokratik anlayışa aykırı düşer.

"İkinci meclisin meslek temsilcilerini ihtiva etmesinin mahzurlarım muhtelif vesilelerle söylemli olduğum için tekrara lüzum görmüyorum. Böyle bir ikinci meclis kurmaktansa ikinci meclis fikrinden vazgeçmek hayırlı olur. Eğer az çok muvazene unsuru ve faydalı olacak bir ikinci meclis istiyorsak, bu meclisin de demokratik usûlle seçilmesine ihtiyaç vardır. Fakat herhalde ikinci meclise hükümetin murakabesinde nihai karar yetkisi tanımak doğru olmaz. Zaten Anayasa Komisyonu da bu esastan devam ediyor ve ikinci meclise hükümeti düşürme yetkisini taşımıyor. Ancak bütçeyi ikinci meclisle birlikte karara bağlamak yetkisi tanımakla hükümetin başlıca faaliyet sahasında ikinci meclisi söz sahibi yapıyor ki, isabetsizdir ve sisteme aykırı düşer.

"3 — Ön tasarı hükümetin yürütme sahası üzerindeki yetkilerini daraltan bir takım prensipleri ihtiva ediyor. Meselâ» Silâhlı Kuvvetler Başkomutanının Askerî Şûraca seçilecek adaylar arasından üç yıl süre ile tâyin edilmesi, Başkomutanın doğrudan Cumhurbaşkanına bağlanması, Askeri Şûranın teklif olunan kuruluş tarzı, iktisadi devlet teşekkülleri yöneticilerinin tâyininde Millî İktisat Şûrasına tanınan yetkiler yürütme vahdeti ile hükümetin meclise ve dolayısiyle millete karşı sorumluluğuyla bağdaşamaz.

"Bizim geçmiş sıkıntımız hükümet üzerinde milli murakabenin lâyıkıyla isteyememesinden ileri gelmekteydi. Sıkıntılarımızı giderme çâresi, hükümeti zaafa düşürmek değil, milli murakabeyi kuvvetlendirici tedbirler almaktır. Tapılan teklif hükümetin yetkilerini daraltmakla aynı zamanda milli murakabe imkânlarını da daraltıyor. Şu da var ki ön tasarı Başkomutanı doğrudan doğruya Cumhurbaşkanlığına bağlamak suretiyle bu makama hususî bir nüfuz imkânı yaratmış oluyor. Hatırlanacağı üzere 1924 Anayasasını müzakere eden 2. Büyük Millet Meclisi, Atatürk Cumhurbaşkanı olduğu sırada bile Başkomutanlık sıfatım Cumhurbaşkanlığına tanımak istememiş ve Ordunun başkumandanı olan Genelkurmay Başkanını ona bağlama yönüne gitmemiştir. Yeni Anayasa metni tespit edilirken bilhassa şu cihetler göz önünde tutulmalıdır: Kanaatim şudur:

"1 — Yasama organlarının mutlaka millet tarafından seçilmesi.

"2 — Cumhurbaşkanına parlâmanter hükümet sisteminin icabı olan tarafsızlığı esası ile bağdaşmıyacak özel bir durum izafesinden kaçınılması.

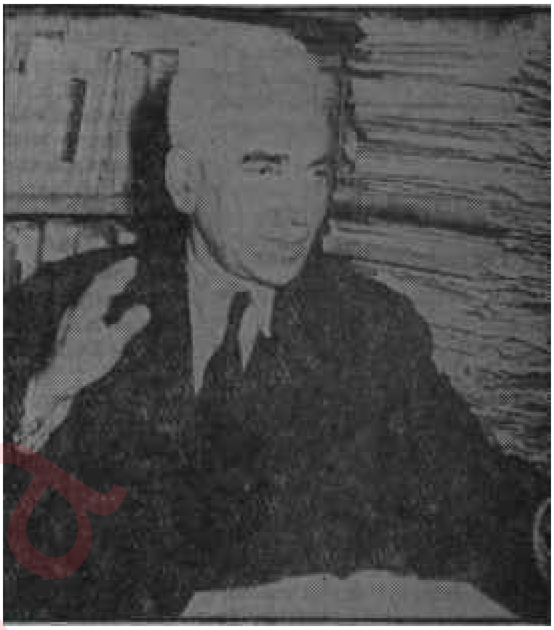
"3 — Hükümetin yürütme sahasının tümüne hâkim olan bir organ vasfının muhafazası.

"4 — Hükümet üzerinde kuvvetli ve sıkı bir milli murakabenin sağlanması.

"5 — Devletin bütün muameleleri üzerinde şümullü bir kazai murakabenin -Anayasa mahkemesi dahiltesisi.

"6 — İdarî teşkilâta müteallik teferruat hükümlerinden kaçınılması, bir kelime ile Anayasa metninin mûtad olarak Anayasa sahasına giren hususlara inhisar etmesi.

"Son söz olarak tekrar şunun üzerinde ısrarla duruyorum: Demokratik bir anayasa rejimi, ancak demokratik usûllerle kurulabilir. Bu İtibarla yeni Anayasamızın milletçe seçilen bir meclis tarafından tedvini zaruridir."

Tahsin Bekir Balta
Bilim adamı

bir kahkaha atarak yaptık şakanın tesirini ölçmeye çalıştı. Söylediğini de yaptı. Teker teker sayarak her beş kişide birinin elini hararetle sıktı. Grubun ortalarına gelmişti. El sıkma sırası olmayan bir assubayın önünde durdu:

"— Sen neden mahzunsun bakayım? Bir şeye canın mı sıkılıyor yoksa?" dedi.

Assubay evvelâ şaşırdı, sonra gülümsiyerek, bir şeye sıkılmadığını ifade etti. General, ne olursa olsun, mahzun yüzlü bir askere dayanamıyordu.

Emekli Askerler

Sayım defterinde yazılanlar

Başkentin meşhur kalesinin üzerinden güneşin ancak iki mızrak boyu yükseldiği sıralarda Ayten Sokağın, semt sakinleri tarafından çok iyi bilinen pembe evi önünde, biri kadın, üç kişi durdu. Kapıdaki numaranın 20 olduğunu görünce gülümsiyerek zile bastılar. Kapı çok geçmeden açıldı ve üç kişi, 20 numaralı evin küçük holünden, sağ tarafa rastlayan oturma odasına alındılar. Hâdise **pazar** günü cereyan ediyordu. 20 numaralı evin sahipleri sayım memurlarını karşılamağa hazırdılar. İsmet İnönü erkenden kalkmış, mûtadı veçhile traşını olmuş, giyinmiş ve torunlarıyla meşgul olmağa başlamıştı. Bayan İnönü de sayım memurlarının gelmesini bekliyordu.

Salondaki büyük masanın etrafına sıralanan İnönüler ve sayım memurları gülümsüyorlardı. Gülsün, Bayan İnönünün kucağında, açılan kocaman defterlere merakla bakıyordu. Nurperiye gelince o, bir sıçrayışta "Dede Paşa"sının kucağına kurulmuş ve elini ağzına götürüp etrafı kontrol etmeğe başlamıştı.

Sayım memuru kalemini hazırladığında, İnönü neşeyle:

"— Sorun bakalım suallerinizi" dedi.

Genç memur, soru kâğıdını önüne **serdi** ve başladı:

"—- Evin reisinin adı ve soyadı?"

Sayım memuru bunu söyledikten sonra beklemeden yazmağa koyulmuştu. Pek iyi bildiği ismi şaşıracağını veya bir yanlışlık yapacağını zannetmiyordu. Ama öyle olmadı. İnönü sayım memurunun önündeki deftere eğildi ve:

"-— Ne yazdınız bakalım?" dedi.

"— İsmet İnönü, Paşam..."

Paşa, gevrek bir delikanlı kahkahası atta ve ilâve etti:

"— Benim adımın başında bir de Mustafa vardır. Onun için siz öyle yazın: Mustafa İsmet inönü.."

Genç memur bir-iki saniye durakladı. Sonra silgisini çıkararak ilk yazdığını itinayla sildi ve İnönünün söylediğini gene itinayla yazdı: Mustafa İsmet İnönü...

Bir iki saniyelik sükûttan sonra sayım memuru konuştu:

"— Şimdi bu evde kaç kişi bulunmaktadır ?"

Suali gene Paşa cevaplandırdı:

"—Yedi".

Bunun dördü aile mensuplarıydı: İnönüler ve torunları!

Memur devam etti:

"— Ev halkının oturduğu bu ev kaç odalıdır?" •

"— Beş.."

Soru kâğıdındaki genel sorular nihayetlenmiş, sıra İnönüye gelmişti. Sayım memuru başladı:

"— Doğum yeriniz Malatya galiba?"

"— Hayır, İzmir"'

Memur daha sonra İnönüden bildiği yabancı dilleri, yaşını, tahsilini sordu. 77 yaşındaki delikanlı bunlara tane tane cevap verdi. Son suallerden biri:

"— Çalıştığınız iş yeri, müessese veya isiniz nedir" idi.

İnönü bu suale, gülerek:

"— Emekli asker" diye cevap verdi ve kendisini hayranlıkla seyreden sayım memurlarının sırtını okşıyarak:

"— Sizleri daha fazla bekletmiyelim. İşiniz vardır herhalde" diyerek kapıya kadar teşyi etti. Kapıda elini öpen memurlara:

"— Görevinizde başarılar" dedi.

Genel Başkanlar

Revnaklı bir gece

Geçen haftanın sonunda bir gece, saatlerin 22.30'u gösterdikleri sırada Ankaranın lüks otellerinden Bulvar Palasın salonlarında uzun boylu, smokini biraz bolca ve sırtı saçlarından dökülen kepeklerle hemen hemen bembeyaz bir adam, elindeki viski kadehini yudumlayarak etrafındakilere, onların pek aşinası oldukları bâzı kelimeleri yan yana sıralıyarak bir meydan nutku çekiyordu. Elindeki viskisini yudumlayan iri kıyım politikacı ertesi gün evine gelip mesleğini soran sayım memurlarına "Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkanı" cevabını verecekti. Adı, Osman Bölükbaşı idi. O gece etrafında Millî Birlik Komitesi üyelerinden birkaçı ve genç gazeteciler bulunuyordu. Ankara Gazeteciler Cemiyetinin ananevi Basın Balosu yapılıyordu. Davetliler arasında Bölükbaşı da vardı. CKMP lideri baloya biraz geç gelmişti. Bu bakımdan kendisini karşıkyan olmamış, iri kıyım lider hayli üzülmüştü. Kendisinden beş-on dakika evvel salona gelen Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürselden sonra basın mensupları artık kimsenin gelmiyeceğini -daha doğrusu karşılanması lazım gelen kimsenin- zannederek protokolü bir tarafa bırakmışlar ve eğlenmeğe dalmışlardı. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, Basın Balosu ümid edilenin fevkinde oldu, hele Milli Birlik Komitesi üyeleri ve basın mensupları pek eğlendiler. Bunu biraz da CKMP liderine borçluydular

Evvelâ, baloda yarım saatte bir

İnönü sayım günü evinde torunlarıyla

Emekli asker

yayınlanan ve davetliler arasında olup biteni haber veren bülten iri kıyım liderin eline geldi. Bültende General Gürselin baloya geldiği, C.H.P. Genel B a ş k ı n ı İnönünün ise gelemediği için mesaj gönderdiği bildiriliyordu. Bölükbaşı, kendisiyle ilgili haberi boşuna aradı. Bulamaymca genç gazetecilere kızgın kızgın baktı. Sonra konuşmağa başlad. Bol el ve kol hareketleri yapıyor, yakınında bulunan Kemal Satırın omuzuna vurarak konuşuyor, Milli Birlik Komitesi üyelerine de arada bir dokunuyordu. Çoğu zaman cümlesini, birinin omuzuna elini koyarak tamamlıyordu. Grupta kendisini en fazla dikkatle dinleyen Sezai Okandı. Genç Albay kaşlarını çatmış, bütün dikkatini Bölükbaşının sözlerinde toplamış, arasıra müstehzi gülümsemelerle sözleri takip ediyordu. Bir ara lâfa karışmak, CKMP liderinin bir cümlesine cevap vermek için davrandı. Ama ne çâre, sözünün ilk kelimesinin birinci harfi dudağından dökülmeden Bölükbaşı meşhur "Müsaade buyrun" larından birini yapıştırdı ve iki elini öne doğru uzatarak konuşmasına devam etti. Okana, kadehinden bir yudum daha almak ve iri yarı lideri dinlemekten başka yapacak şey kalmamıştı.

Bölükbaşı, ihtilâlin hazırlanışından bahsediyordu, İhtilâl sâdece Silâhlı Kuvvetlerin eseri değildi. Bunda kendisinin de, partisinin de büyük payı vardı. Zemin onlar tarafından hazırlanmıştı. CKMP lideri uzun kollarını ileri doğru uzatarak:

"— Bakın Albayım, İhtilâlin si yasi plâtformu politikacılar tarafın dan hazırlandı. Ondan sonra sizler başardınız" dedi.

Okan nihayet konuşmak için bir fırsat bulabilmişti. Zira iri yarı lider attığı tesirli nutkun tepkisini beklemek ve hazzını duymak için nasılsa bir kaç saniye duraklamıştı. Genç Kurmay cevap verdi:

"— Bunu, sâdece silâh kuvvetiyle yapılmış âdi bir darbe-i hükümet olarak kabul etmeyin, İnkılâbı böyle kabul etmek, sizin, işii tam manasıyla anlamadığınıza delâlet eder" dedi..

Bölükbaşı meşhur kollarını bir kere daha havaya kaldırdı ve gene meşhur "Müsaade buyrun" larından birini savurdu. Sonra hemen söze başladı:

"— Ama Albayım, size bir şey hatırlatmak isterim. Sizler birliğinizin başındayken, biz zindanlarda ıstırap çekiyorduk..."

CKMP lideri bunu söyledikten sonra hemen yanında bulunan Kemal Satıra döndü ve:

"— Değil mi. Satır?" diye bir şahit aradı. Bulamadı. Sohbet, daha doğrusu iri kiyim liderin konuşması bu minval üzere devam ediyordu. İşin güzel tarafı, Bölükbaşı her kelimesinden, her cümlesinden sonra bir şahit gösteriyor kimseyi bulamazsa Allaha sığınıyordu. Bir ara gene Okanın omuzuna vurup yeni bir konuya geçmek üzereydi. Tam o sırada genç Albay da birşey söylemek için ağzını açtı, Ama, Bölükbaşının meşhur "Müsaade buyrun"u Albayın sözünü ağzına tıkamak için derhal harekete geçti. Ancak, bu defa muvaffak olamadı. Okan nezaketle:

"- Bir kerre de müsaade siz edin Osman bey. Biz sizin nutuklarınızı biliriz. Beş-altı saat sürer. Ama karşınızda seçmen yok. Müsaade etmiyorum artık. Yarım saattir konuşuyorsunuz. Kerem edin da bir cümle söyliyeyim veya başladığımı bitireyim" dedi. Sonra manalı manalı gülümsiyerek basın mensuplarına baktı.

Osman Bölükbaşı
Bir başladı, pir başladı!..

Yardım..

Sohbet devam ederken, esasen balonun hazırlanması işiyle bitkin hale gelen Balo Tertip Komitesi durumu gördü ve Bölükbaşının elinden bâzı kimseleri kurtarmayı vazife bilerek ayak üstü bir toplantı yaptı. Aldığı karar gereğince, Millî Birlik Komitesi üyelerini birer bahaneyle gruptan uzaklaştırmak için harekete geçtiİl k hamleyi genç bir gazeteci yaptı, liderler şerefine bir gampanya açtırılmıştı. Bölükbaşıya bunu ikram edecek ve onu gruptan uzaklaştıracaktı. CKMP liderinin yanına yaklaştı. Tem maksadını söyliyecekti ki iri kıyım lider genç gazeteciyi kolundan yakaladı ve sohbetin içine karıştırdı.

Zaman meselesi

CK.M.P. lideri bu defe lâfı ihtilâlin zamanına getirmişti. Dinliyenlere ve bilhassa Okana dönerek;

"— İhtilâli zamanında yaptınız. Yoksa biz de, C.H.P. de kararlıydık, her sandık basına bir adam koyacaktık, rey çaldırmıyacaktık. Sandık başları bu yüzden bir mezbaha haline gelecekti" dedi.

Okan gülümsiyerek cevap verdi:

"— İhtilâlin zamanını tâyinde yanılmamak için elbette ki kafa yorduk. Bu bir tesadüf değildir. Ama anlıyoruz ki, bazı kimselerde hâlâ zamansız yapıldığı fikri mevcut. Hattâ, yersiz olduğu kanaati var. Bâzı neşriyattan da anlıyoruz ki, Menderesin suçsuz olduğuna inananlar hâlâ ortada. Sabık Başbakanın suçluluğunu kabul etmiyorlar."

Genç Albay bunu söyledikten son ra kadehinden iştahla bir yudum aldı, tatlı tatlı gülümsiyerek Bölükbaşının konuşmasını bekledi. C.K.M.P. lideri uzun zaman sükût etmedi. Tam konuşacaktı ki; genç bir gazeteci ağzından nasılsa lâfı kaptı ve:

"— Ben öylelerini mazur görürüm. Bu, parsa toplama politikasıdır. Aslında pek çoğu suçluluğuna inanmıştır" dedi.

Bölükbaşı genç gazeteciyi daha sonraya bırakarak evvelâ Okana cevap verdi.

"- Sizin neyi kastettiğinizi anladım Albayım. O, benim günahım değil. Ayda 1800 lira alan sekreterin hatası. -Kasdedilen, Kudret gazetesinde üç gün evvel çıkan bir manşetti- Meselâ yarınki başmakaleyi alınız, okuyunuz. Süzgecimden geçirdim. Beğeneceğinizi ümit ederim."

Okan tekrar gülümsedi:

"— Gazetenizde çıkacak bir yazının sizin süzgecinizden geçmesine ne lüzum var? Ama sizin mensup olduğunuz zümrenin fikirleri nerede olursa olsun sizinki gibi olmalı" diyerek Bölükbaşıya baktı.

Bölükbaşı iri ellerini ileri uzatarak;

"— Biz sizinle kalben beraberiz" dedi,

Okan gene gülümsedi ve CKMP liderinin, artık konuşmasına müsade etmesinden bilistifade fikrini açıkladı. Kalben beraber olmak yetmiyordu. Fikren de beraber olmak lazımdı. Gerçi Bölükbaşı ikisinin de

aynı şey olduğunu iddia ediyordu ama kazın ayağı öyle değildi. Bir insan bir kadını sevebilirdi. Âşık da olabilirdi. Ama fikren beraber olmazsa, biraz hafif bulursa, soy adını vermezdi. Onun için Okan kendilerini sevenlerin hem fikren, hem de kalben sevmelerini arzuluyordu. Benimsenmek istemekteydi.

Bu izahat karşısında iri yarı lider biraz durakladı. Elindeki kadehten bir yudum aldı ve konuyu bir başka mecraya sürükledi. Mevzu CKMP nin durumuydu. Parti, ihtilalden bu yana bir çığ gibi gelişmişti. Nasıl geliştiği malûmdu. Bölükbaşı etrafındakilerine, üzerine basa basa:

"— İkbal, partimin ve şahsımın ayağı altındadır" dedi.

Okan bu lâfa küçük bir kahkaha atti. Grupta bulunan diğer Milli Birlik Komitesi üyeleri de Okana katıldılar. Genç Albay cevap verdi:

"— Aman sayın Bölükbaşı, bu lâf biraz tehlikeli. Bir zamanlar adamın biri "Sizin taptığınız ayağımın altındadır" demiş. Jurnalciler bu lâfı padişaha iletmişler, adam **soluğu** darağacında almış. Adamcağız asıldıktan sonra bakmışlar ki ayağının altında yapıştırılmış bir altın var. Durumu anlamışlar ama, iş işten geçmiş. Acı da olsa bu bir realitedir. Bunu nazarı itibare alarak konuşun."

Allah lillah aşkına

İşte bundan sonradır ki grup biraz seyrekleştl. Zira C.K.M.P. lideri, az da olsa konuşma süratini kesmişti. Gazetecilere gelince, onlar bir hayli güç durumdaydılar. Eğlenmeğe gel mişlerdi, ama gazetecilik yanları ağır basıyor, tartışmayı kaçırmak istemiyorlardı. Nihayet çâresini buldular ve aralarındaki ezeli rekabeti kaldırarak işi nöbete bindirdiler. Bir süre biri dinliyor, diğerleri dansederek biraz olsun sinirlerini dinlendiriyor, bir süre nöbeti başkası alarak talihsiz arkadaşını kurtarıyordu.

Ama kurtulamıyan bir talihsiz vardı ki, hiç hatırında yokken fırtına ya birden yakalanıverdi. Bir köşede duran genç yüzbaşı Muzaffer Özdağ, bir ara Bölükbaşının gözüne ilişti. İri kıyım lider Özdağa yaklaştı ve:

"— Sizi iyi tanıyor ve konuşmak istiyorum Yüzbaşım. İsterseniz biraz oturalım, zira" ayakta durmaktan yoruldum" dedi.

Genç bir gazetecl-o sıra nöbet -teydi-dayanamadı:

"— Ben de konuşmaktan yoruldunuz zannediyordum" dedi ve güldü.

Özdağla Bölükbaşı sohbete koyuldular. Genç Yüzbaşı, 1961 de emane-

Sezai Okan
Sabrı taştı

ti devrederken siyasi partilerden beklediklerini anlatıyordu. Onlara itimat etmeleri lazımdı. Bu itimadı siyasi partilerin vermesi gerekmekteydi. Bu zamanda politik oyunlarla bâzı meseleleri güçleştirmemek lâzım geliyordu, Özbağ konuşabilme şansını uzun müddet elinde tutamadı. OK. M.P. lideri lâfı genç Yüzbaşının ağzından aldı ve meşhur lâflarım sıralamağa başladı. Hep müslüman evlâtlarıydılar. Birbirlerinin sözlerine itimat etmeleri lâzımdı. Dinleri, mezhepleri birdi. Allanın adını vererek konuşuyor ve söz söylüyorlardı. Elbette ki bunlar yalan olamazdı. Nöbette olan gazeteci dayanamadı:

"— Aman Bölükbaşı, Özdağı inandırmak için daha mukni şeyler söylemeniz gerekiyor. Yalnız Allanın adıyla olmaz" dedi.

Bölükbaşı genç gazeteciye dönerek:

"— Hani, lâfın gelişi söyledim. Biz köylü çocuğuyuz. En az ben de Özdağ kadar halkın içinden geldim. Bu memleketin ıstırabını biliriz." diye işi tatlıya bağladı. Ama nöbetteki genç çok sıkılmışa benziyordu. Lâfın altında kalmadı:

"— Bölükbaşı mazeret bulmakta ustadır. Oysa bu lâfların CKMP lilerin ağzından düşmediğini biliriz. Miting meydanlarından gelme dil alışkanlığı."

Bölükbaşı genç gazetecinin ithamına fena halde sinirlendi ama, ne de olsa politikacıydı. İşi nükteyle savuşturmağa çalıştı:

"- Bak; hele.. Falih Rıfkının tarikatının kulu bu ağzı kullanacak tabii. Başka ne yapacak ?" dedi.

Genç gazeteci işin peşini bırakmak niyetinde değildi:

"— Vallahi Osman bey, siz partinizin statüsü icabı, kulluk kölelik, şeyhlik münasebetini bilirsiniz. Ama Falih Rıfkı benim şeyhim değildir. Sözlerim de şahsi kanaatlerimdir" diye cevap verdi.

Bitmeyen senfoni

İri kıyım liderin nutuk merakı burada bitmedi. Şimdi hedef Basındı. Basın, C.K.M.P deh bilhassa gerici parti olarak bahsediyordu. Bu, menfaatleri icabıydı. Böyle yazmak sâdece bir taktikti. Zira gazetecilerin büyük bir kısmı C.H.P. liydi. İstikballerini düşünüyorlardı.

Basın mensuplarıyla minyatür partinin lideri arasında tartışma uzayacaktı. Ama Satır uzaktan durumu görmüş ve grubun yanına yaklaşarak birkaç gazeteciyi uzaklaştırmıştı. Bölükbaşıyı bırakan gazeteciler teker teker MBK üyelerinin etrafını aldılar. Konu gene Bölükbaşıydı. Genç kurmaylarla genç gazetecilerin bu konu üzerindeki fikirleri, gariptir, tıpatıp birbirine benziyordu.

Bu sırada iri kıyım lider susmamış, etrafında kalan birkaç kişiye meram anlatmağa çalışıyordu. Bir ara Albay Sezai Okan C.K.M.P. liderinin konuşmalarına kulak kabarttı. Yanında bulunan çok zarif eşinin kolunu tuttu ve:

"— Bak hanım, bana sinirlenme diyorsun. Git, neler söylediğini dinle ve bana hak ver" dedi.

Bayan Okan yavaşça diğer gruba yöneldi. Birkaç saniye dinledi ve geri döndü. Gülüyor, gözleriyle eşine hak verdiğini işaret ediyordu.

Rahat nefes

GK.M.P. nin iri kıyım lideri şayet. baloda yayınlanan dedikodu bültenlerinden dördüncüsünü görmeseydi, muhakkak ki biraz müteessir olacak ve **gece** uykusu kaçacaktı. Ama basın mensupları günün en ince esprisini yaptılar ve not aldıkları konuşmaları 4. bültene aynen geçirdiler. Bülten Bölükbaşının eline geldiğinde bir hayli memnun oldu. Veda ederken pek neşeliydi;

Bölükbaşı giderken Millî Birlik Komitesi üyelerinden birinin zarif hanımı etrafındakilere şöyle diyordu:

"— Osman beyin konuşmaları galiba bir bu bültende, bir de Kudrertte yayınlanıyor..."

Dertler

Baraganın dikenleri

Genç adam, sayım gününün sıkıntısı içinde, kapısının altından atılan birkaç gazeteden birinin birinci sayfasına göz gezdirdi, önce Yassıada duruşmalarına ait başlıkları okudu. Sonra metne geçmeden bütün birinci sayfayı şöyle bir taradı. Birden durdu. Gördüğü başlığı tekrar tekrar okudu ve gözlerine inanamadı. Haber, bir tebliğdi, İstanbul Örfi İdare Kumandanlığınca yayınlanmıştı ve sessiz yürüyüş yapanların bölge dışına çıkarılacağını belirtiyordu.

Genç adam bir iki saniye düşündü. Gazeteyi elinden sıkıntıyla attı ve düşünce çemberini geriye doğru genişletti. Sessiz yürüyüş yapanlar bölge dışına çıkarılacaktı ha?.. Bu günlerde öleceğini söyleseler inanır, ama buna inanmazdı. Gazeteyi tekrar eline aldı. Başka bir haber daha ilgisini çekti. Milli Birlik Komitesi üyesi Erkanlı, öğrencilerin yaptıkları yürüyüş hakkında konuşmuş ve: "Bunları yapanlar nihayet anlıyacaklar ve vazgeçeceklerdir" demişti, iki haber arasında bir bağlantı yoktu, bilâkis büyük bir çatışma vardı. Lahana turşusuyla perhiz yanyana gelmişti. Erkanlı bu sözleriyle öğrencilerin nümayişlerine verilecek en güzel cevabı vermişti. Peki ama, örfi İdare Kumandanlığının tebliği neden ileri geliyordu? Böyle bir tedbire neden lüzum görülmüştü? Bu hafta, bütün lise talebelerinin aklında olan buydu.

Aslında herşey Başkentte, Devlet Başkanı Cemal Gürselin basın toplantısı yapacağı gün başladı. Gürsel Başbakanlığın önüne toplanmış olan lise öğrencilerini işaretle:

"— Memleketin kalkınmasından bahsediyorlar. Sonra vazifeye çağırıyorsunuz, yan çiziyorlar" dedi.

Gene liseliler yeni Yedek Subay Kanununu protesto ediyorlardı. Bunu bağırıp çağırarak değil, sessiz yürüyüş şeklinde yapıyorlardı. İstedikleri öyle pek büyük bir şey değildi. Kanun hiç değilse tedricen tatbik edilmeli, müktesep hak tanınmalıydı Ama yürüyüşler biraz fazla akis yapmış olacak ki İstanbul Örfi İdare Kumandanlığı böyle bir tedbir almağa lüzum görmüştü.

Bu da başka dert

Gençliğin sıkıntısı sâdece yeni Yedek Subay Kanunu değildi Gençler kanunu iki yönden hatalı buluyorlardı. Birincisi, öğretmenlik bir ihtisas işiydi. Lise mezunu bir genç ne dereceye kadar öğretmenlik mesleğinde muvaffak olabilecekti? İkincisi, kanun pek tepeden inme gelmişti.

Üniversite gençliğinin dertleri ise daha başkaydı. Hele burslu öğrenciler elaman diyorlardı. Ders kitaplarından başını kaldırabilen öğrencinin ilk gözüne çarpan, kantinlerdeki yemek tarifeleriydi. Bir öğle yemeği ortalama 450 kuruşa patlıyordu. Ayda 135 lira tutan bu meblâğ, aldıkları bursun büyük bir kısmını götürüyordu-. Yurt taksiti ve cep harçlığı olarak burslu öğrenciye kalan para, sâdece 40 liraydı. Eğer burslu Öğrenciler ayın sonunu getirebiliyorlarsa bu, aldıkları paranın yeterliğinden değil, herbirinin birer harika çocuk olmasındandı. Bütün masrafların dışında kitap parası diye bir dert vardı ki, burslu öğrenci üç aylık bursunu peşin alıp kitaplarına yatırsa ancak ve ancak başa baş geliyordu.

Dışkapı öğrenci Yurdu
Derdin bini *bir para*

Ya yurtlar?.

Yüksek tahsil gençliğinin halledilmesi gereken bir meselesi daha vardı. Eğer bu dert halledilirse sabahçı kahveleri adamakıllı ziyana gireceklerdi.

Dert eski dertti. Gençler, öğrenci teşekkülleri vasıtasıyla içinde bulundukları durumu sabık iktidarın sakıt idarecilerine anlata anlata dillerinde tüy bitmişti. Ne var ki sakıt iktidarın gençliğe olan antipatisi bu masum isteklerin yerine getirilmesine mâni olmuştu. 27 Mayıs inkılâbının fedakâr öncüleri ihtilalle birlikte rahat bir nefes aldılar. Artık dertlerinin dinleneceğini biliyorlardı. Hemen kaleme kâğıda sarıldılar ve bütün dertlerini bir rapor halinde Milli Birlik Komitesi Sosyal Komisyonuna sundular. Sosyal Komisyona aksettirilen meseleler arasında Ankara otellerinde sürünen gençlerin durumu da mevcuttu. Gençlerin temsilcileri bu acı fakat gerçek durumu Komisyona rakamlarla arzediyorlardu Şu anda Başkent kahvelerinde pinekliyen Üniversite öğrencilerinin sayısı 4483 rakamına ulaşmıştı. Bu 4483 rakamı yurtsuzluk sebebiyle yatacak yer bulamıyan ve sokaklarda dolaşan gençliği gösteriyordu.

İlgili komisyon bu mesele üzerine dikkatle eğilmeyi vazife telâkki etti. Genç ihtilâlci Özdağ, gençlerle birlikte Üniversite muhitini gezmeyi vaad etti. Demek ki dâvanın halli üç nalla bir ata kalmıştı. Gençler tevekkülle başlarını eğdiler ve çok güvendikleri Milli Birlik Komitesinin kendi meseleleri üzerine eğileceği zamanı beklemeğe başladılar. Şüphesiz ki bu mesele, Yedek Subay Kanununda vâki değişiklik sebebiyle protesto yürüyüşü yapan gençlerin bölge dışı edileceğine dâir örfi idare tebliğleri kaleme almaktan daha mühimdi.

Belki daha zor olması, öteki işin başa alınmasına yol açmıştı!

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Şirketler

İmtiyaz mı?

Geçen haftanın sonlarına doğru Ankarada yayılan bir haber, küçük tasarrufları bir araya getirmek suretiyle büyük teşebbüslere girişmenin güzel ve faydalı bir örneğinin, bu gibi işlere hemen hiç alışmamış olan memleketimizde verileceğini müjdeliyordu: Birkaç ay önce Silâhlı Kuvvetlerimizin gençleştirilmesi hareketi dolayısıyla emekliye ayrılmış olan subaylarımız aralarında bir şirket kuruyorlardı.

Kurulacak olan şirketin adı "Yatırımlar Anomin Şirketi" alacaktı. Daha şimdiden Ankarada merkez bürosu kurulmuş ve izmir caddesinde bir daireye yerleşmişti. Şirket bir nevi yatırım bankası, holding olacaktı. Maksadı, emekli subayların eline geçmiş olan emeklilik tazminatlarıyla emeklilik maaşlarım faydalı bir şekilde işletmekti. Şirket 1000'er liralık hisse senetleri çıkartacak ve bu hisse senetlerinin büyük kısmı emekli subaylara tahsis edilecekti. Şirketin sermayesi 75 milyon Türk Lirası olacaktı. Bu sermayenin 60 milyon liralık kısmini emekli subaylar temin edeceklerdi. Geriye kalan 25 milyon liranın yansı sivil şahıslar tarafından alınacak hisse senetleri yoluyla, diğer yarısı ise -özel kaynaklardan mı, yoksa yardımdan mı sağlanacağı bilinmeyen- yabancı sermaye tarafından temin edilecekti. Şirket, bu sermayesini yatırımlar için kredi olarak verecek veya yatırım yapmak üzere kurulacak özel şirketlere ve kısmen sermayesinden kısmen özel sermayeden kurulu karma şirketlere kuruluş sermayesi olarak yatıracaktı. Şirket, açacağı kredilerin faizinden Veya İştiraklerinin sağlayacağı kâr tevziatından, hem hissedarlarına yani bilhassa emekli subaylara emin ve devamlı bir gelir Bağlıyacak, hem de imkân bulduğu takdirde otofinansmana başvurarak operasyon imkânlarını arttırmak yoluna gidecekti.

Haberi duyan herkes bu teşebbüsü prensip itibariyle tam bir tasviple karşılamıştı. Fakat, prensipi tamamen tasviple karşılanan ve karşılanması gereken bu Şirket konusunda bâzı tereddütler de ileri sürülmüyor değildi. Bir kere, şirketin hisse senetlerinin gelir vergisi dışında tutulacağı söyleniyordu. Eğer bu doğru ise, bunu ne sosyal, ne de iktisadi bakımdan tasvip etmek mümkün olurdu, Sosyal bakımdan tasvip etmek mümkün olamazdı. Çünkü, emekli subayların sermayesinin 3/4 ünü sağladıkları böyle bir şirketin hisse senetlerinin gelirini vergiden muaf tutmak, Devlet personeli arasından emekliye ayrılan bir kısım şahısları sırf üniformalı oldukları için diğerlerine tercih atmak mânasına gelir ve çok kötü tepkilere sebebiyet verebilirdi. Verebilirdi değil, vereceği muhakkaktı. Nitekim, son defa emekliye sevkedilen subaylara diğer emeklilere nisbetle bâzı imtiyazlar tanınmış olması, asker ve sivil diğer emekliler arasında olsun, Devlet personeli arasında olsun pek o kadar iyi karşılanmamıştı. Yapılan gençleştirme hareketinin olağanüstü vasfı tenkitleri frenleyen bir unsur oluyordu ama, mevcut imtiyazları büsbütün arttırmanın, sosyal adaletten süt sık bahsedilen bu memlekette hiç mi hiç manas, olmıyacaktı. İktisadî bakımdan ise, memleketimizde bir para ve sermaye piyasasının tesis edilmesi zaruri iken ve bu gayeye erişmek için Devlet tahvilleri dâhil bütün aksiyon ve obligasyonların kanun karşısında aynı şartları haiz olmaları gerekirken, yeni yeni imtiyazlar yaratmak, hiç şüphesiz, para ve sermaye piyasasının iyi işlemesini önleyecek, türlü aksaklıklar ve tıkanıklıklara sebep olacak bir yoldu. Üstelik, bir yandan, emekli subay gelirlerinin küçük olmaları dolayısiyle dağınık kalmaları hâlinde bu gelirlerden istihlâke ayrılacak payın büyük olması bu gelirleri bir araya getirmek suretiyle önlenirken, öte yandan, şirketin dağıtacağı kâr paylarının vergiden muaf tutulması suretiyle büyük bir payının yine istihlâke gitmesi, birbiriyle çelişme hâlinde kalacak ve beklenen sonuç tam mânasiyle hasıl olamıyaeaktı.

Uyanan bir diğer tereddüt de, bu şirketin niçin geniş ölçüde emekli subaylara hasredileceğl noktası üzerindeydi. Türkiyede kamu sektöründe askerden çok sivil emekli mevcut olduğu ve bütün bu emeklilerin küçük ve dağınık gelirlerini daha çok tasarrufa sevkederek yatırıma yöneltmek konusu ortada açık dururken, bu meselenin niçin sâdece bir tarafından tutulduğunu anlamak kaabil olamıyordu. Mesele sâdece emekli subaylara yardım meselesi miydi, yoksa tasarruf kaynaklarını arttırmak meselesi mi? Mesele, hiç şüphesiz, herşeyden önce tasarruf kaynaklarım arttırmak iheselesiydi ve dâva böylece ele alınınca yardıma muhtaç olanların da sâdece emekli subaylar değil, onlar kadar da emekli memurlar olduğu derhal meydana çıkacaktı.

Diğer bir tereddüt noktası da, şirketin hangi nevi yatırımları fi* nanse edeceği konusundaydı. İlgililere bakılırsa şirket, yol ve baraj inşaatı gibi enfrastrüktür inşaatına para yatırmağı düşünüyordu. Halbuki, bu tarz enfrastrüktür inşaatı uzun vadeli finansmanı gerektiren yatırımlardı. Çünkü, bu yatırımların nemasını ancak uzun vadede almak kaabil olabilecekti. Bu durumda, bir yandan hissedar emeklilere aylık gelir dağıtmak zorunda olan böyle bir şirketin, belki de hiç değilse ilk birkaç yıl, çabuk nema veren kolay yatırımlara teveccüh etmesi faydalı olurdu.

Son olarak belirtilmesi gereken bir nokta da, bu şirketin Devlet eliyle kurulması lüzumuydu. Gerçekten, bu gibi yatırım bankalarının plânlı bir ekonomide Devlet tarafından idare edilmesinde büyük fayda vardı. Bu suretle koordinasyon imkânı sağlanmış olacaktı. Kaldı ki, böyle bir bankada Devlet sermayesinin mevcudiyeti ayrı bir teminat teşkil edecekti.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Fransa

Eski dost düşman....

Geçen haftanın ortasında Parrate, Palais d'Orsay Otelinde -de Gaulle'ün Başbakan ve Cumhurbaşkanı olmadan önce basın konferanslarını tertiplediği meşhur otel- genç, şişman, orta boylu, kare yüzlü ve geniş kenarlı siyah büyük güzlükler takmış bir adam basın konferansı yapıyordu. Bu adam, bu yılın başlarında golist Yeni Cumhuriyet Birliği -UNR- partisinden ihraç edilen, bir zamanlar General de Gaulle'ün sağ kolu sayılan, Fransanın en zeki, en kültürlü ve en muhteris, muhteris olduğu kadar da yanlış yolda ısrar eden politikacılarından Jacques Soustelle'di. Şimdi ise bu adam, eski lideri de Gaulle'ün karşısında sözlerine, yine de Gaulle'ün 19 Mayıs 1958 günü Başbakanlığa adaylığını koyduğu cümleyle başlıyordu: "Öyle düşünüyorum ki, artık sorumluluklarımı yüklenmem zamanı gelmiştir." Soustelle, sorumluluklarını yüklenmek için açıkça de Gaulle'ün kar--ısına geçiyor ve "Millî Toplanma Partisi" adında yeni bir parti kuruyordu. Basın konferansında da eski liderinin ismini bir kere olsun geçirmeyen Soustelle'in tek söylediği şey, "Cezayirli Cezayir" fikrinin -de Gaulle'ün dâima tekrarladığı bir formül- bahis konusu olamıyacağı, bu formülün bir hayâlden ibaret olduğu idi.

Soustelle, golist UNR partisinden çıkartılmasını, Cezayirin Fransanın ayrılmaz bir parçası kalması yolundaki fikirlerini açıkça söylemesine mâni olmak isteğine bağlıyordu. Halbuki, kendisini susturmak hem bir hatâ, hem de bir hayâldi. Susmayacak ve Cezayirin Fransız kalması için var gücüyle çalışacaktı. De Gaulle'ü, 1958 Mayısında Cezayirde hâsıl olan havayı bozmakla itham ediyordu. Soustelle'e bakılırsa, o zaman halk ile Ordu arasında, Fransızlarla Araplar arasında bir kaynaşma olmuş, bir kardeşlik havası hüküm sürmeğe başlamıştı. Fakat, şimdi ortada ne idüğü belirsiz, ne mâna taşıdığı anlaşılamıyan müphem bir formülden başka bir şey yoktu. Bu hâl hem Orduya, hem Fransız halka, hem de Araplara itimat telkin etmiyor, onlarda türlü şüphelerin uyanması neticesini doğuruyordu. Soustelle'e göre, Cezayir savaşı hakikatte -komünistleri imâ ediyordu- bütün dünya çapında cereyan eden çok daha büyük bir savaşın bir parçasından başka bir şey değildi. Bu durumda böylesine muğlâk formüller, sâdece ve sâdece Cezayirin Fransa tarafından tamamiyle kaybedilmesine yarıyacaktı. De Gaulle, Soustelle'e bakılırsa, ilkönce Cezayir halkına self-determination hakkını vaad etmişti. Şimdi ise, milletlerarası şahsiyeti olmayan bir Cezayirin Fransaya muhtar bir statü içinde bağlanmasını düşünür gibiydi. Soustelle'e kalırsa, bütün bunlardan derhal vazgeçmek, Cezayirde Araplarla Fransızları nazariyede olduğu kadar pratikte de eşit hâle getirmek ve Cezayiri bir takım geniş bölgelere ayırmak suretiyle bu bölgelere ve etnik zümrelere ademi merkeziyet esasına dayanan bir statü vermek en iyi yoldu.

General de Gaulle

Formül: Cezayirli Cezayir

Soustelle bu gayelere varmak uğruna pek çok fedakârlıklara da razıydı. De Gaulle, Fransız Silâhlı Kuvvetlerinin NATO içersinde tamamiyle bağımsız olması esasını mı ileri sürüyordu? Milliyetçi Soustelle bu esasta de Gaulle'le tamamen mutabakat halindeydi. Fakat, eğer Fransanın NATO'daki Müttefikleri, Cezayir konusunda kendi ileri sürdüğü politikayı destekleyecek olurlarsa o zaman tâviz diye Fransız Silâhlı Kuvvetlerinin NATO içinde tam bir entegrasyona tâbi tutulmalarına bile taraftar olabilirdi,

İşin sahibi ise...

Fakat, Cezayirin hakikî sahipleri hiç, de de Gaulle gibi düşünmüyorlardı. O kadar düşünmüyorlardı ki, aynı gün, 1958'de Soustelle ve arkadaşlarının desteğiyle seçilmiş olan 16 tane Cezayirli Arap Senatör müşterek bir beyanname yayınlayarak, yapılacak tek şeyin, Fransız Hükümetinin Cezayirli milliyetçilerle derhal yeni müzakerelere başlaması olduğunu söylüyorlardı. Bir zamanların Fransız uşağı bu 16 senatör şimdi bu müzakerelerin mahiyeti konusunda tamamiyle Cezayir Geçici Hükümeti gibi düşünmeğe başlamışlardı. Dedikleri şey, müzakerelerin sâdece ateş kesilmesinin teferruatına değil, aynı zamanda Cezayirde yapılacak plebisitin şartlarına da taallûk etmesiydi. Aksi hâlde, milliyetçilerin niçin ateş kesilmesine razı olabileceklerini anlamak kaabil olamazdı. 16 Senatöre bakılırsa, eğer ikili müzakerelere girişmek mümkün olamazsa, iki taraf müşterek dostlarının hakemliğini kabul etmeliydiler.

16 Arap Senatörün bu beyannamesi belki de Soustelle'in yeni bir parti kuracağım açıklamasından çok daha önemliydi. Bu, milliyetçilerin zayıflamak şöyle dursun, gitgide kuvvet kazandıklarını gösteren en önemli işaretti.

16 Senatörün beyannamesini, geçenlerde 121 Fransız aydınının yayınladığı ve birçok diğer Fransız aydınlarının katıldığı itaatsizliğe dâir meşhur beyannameyle bir arada ele alınca, durumun Cezayir milliyetçileri lehinde gelişmekte olduğunu kabul etmemek imkânsız olurdu. Fransız aydınlar, bu beyannamede, Fransız medeniyetinin ve Fransız Anayasasının hürriyeti ezen bir savaşa asla cevaz vermediğim, bu sebeple, Ce-' zayirde askerlik hizmetine davet edilen Fransız gençlerinin, Fransa namına subaylarının emirlerine itaat etmemeleri gerektiğini söylüyorlardı. Bu aydınlar, her ne pahasına olursa olsun savaş aleyhtarı olan hayalperestler değildi. Bu aydınlar, cedleri Voltaire'lerin, Rouseau'ların, Diderot'lann, Montesquieu'lerin hatırasını ve 1789 İhtilâlinin ruhunu içlerine sindirmiş hakiki Fransızlardı. Sömürgeciliği Fransızlığın bir icabı değil, Fransız olmanın reddettiği, kötülediği bir fenalık olarak kabul ediyorlardı. Üstelik, bu aydınların hiçbiri yabancılar hesabına çalışan, dışardan para alan vatan hainleri de değildi. Hiçbirini komünist olmakla itham etmeğe asla imkân yoktu. Gerçi, Komünist Partisi dahil, siyasi partilerin hiçbiri bu beyannameye iştirak etmedi, siyasi sebeplerle de edemezdi. Fakat, beyanname Fran-

sada ve dünyada muazzam akisler uyandırmaktan geri kalmadı. Beyannameyi yayınlayanların bir kısmı sonradan yaptıkları konuşmalarla Ordu moralini bozmak suçundan mahkemeye veriliyor, bir Kısmı da memuriyetten çıkarılıyorlardı. Fakat, de Gaulle bu arada bir de büyüklük gösterdi ve beyannameye imza koyan Üniversite mensuplarının akademik hürriyet gereğince bu hakka sahip olduklarını kabul ederek onların fikir hürriyetini kısacak en ufak bir tedbire taraftar olmadığını Hükümet üyelerine bildirdi.

Son haftalarda Cezayir milliyetçilerinin kazançları sâdece bunlardan ibaret de kalmamıştı. Sovyetler Birliği Başbakanı Nikita Kruşçof Birleşmiş Milletlerdeyken, oradaki Cezayir Geçici Hükümeti müşahit delegasyonunu resmen kabul etmiş ve kendilerini fiilî bir Hükümet olarak fiilen tanıdığım ilan etmişti. Gerçi, fiili bir Hükümet ancak öylece tanınabilirdi ve fiilî bir Hükümetin fiilen tanınması gibi bir mefhum, bir tasarruf devletler hukukunda mevcut değildi. Fakat, Cezayir Geçici Hükümeti Başkam Ferhat Abbasın pek başarılı geçen Moskova seyahatinden sonra Mr. "K"nın böyle bir açıklamada bulunması, bu açıklama hukukî bakımdan hiçbir mâna ifade etmese bile, yine de siyasî plânda Sovyet-Cezayir münasebetlerinde bir yakınlaşmanın vuku bulduğunu ortaya koyuyordu.

Büyüklük kompleksi

Bütün bunlar de Gaulle için yeni zorluklar doğuruyordu.. Fakat de Gaulle, bazı hallerde zorlukları bizzat yaratan bir adamdı. Meselâ, Fransanın NATO içinde entegre olmayan bir vurucu atomik kuvvete sahip olması meselesi bunlardan biriydi. De Gaulle, Fransanın büyük devlet sayılması için, tıpkı Amerika ve bir dereceye kadar da İngiltere gibi NATO Komutanlığı altına verilmeyecek bir stratejik atomik vurucu kuvvete sahip olmasını zaruri görüyordu. Bu vurucu kuvvet son derece hareketli ve büyük ateş kudretini haiz kara, hava ve deniz birliklerinden kurulu olacaktı. Vurucu kuvvet, bir nevi sefer ihtiyatı olarak kullanılacak ve lüzum olduğu zaman, sâdece Batı Avrupada ve NATO'nun kapsadığı bölgede değil, fakat, dünyanın herhangi bir bölgesinde kullanılabilecekti. Fransa böylelikle, büyük bir stratejik kuvvet olacak ve dünya çapında bir siyaseti, büyük müttefikleri Amerika ve İngilterenin rızasına rağmen tatbik edebilecekti. Gerçi, Amerika ve İngilterenin rızası olmadan bu tarz işlere girişmek

yine de hayli güç olurdu ama, bu suretle de Gaulle, hiç olmazsa NATO içinde, sâdece NATO bölgesindeki değil, bütün dünyadaki Batı Camiası politikasını yürütmek üzere kurulmasını tâ 1958'den beri teklif ettiği Üçlü Direktuvarın -Amerika, İngiltere ve Fransa- tesis edilmesini sağlamak imkânına maddeten sahip olmuş bulunacaktı. Bu takdirde ise, NATO'daki Müttefiklerinin Cezayir işinde Fransaya vasıtalı veya doğrudan doğruya baskı yapmaları imkânı da ortadan kalkmış olacaktı.

Fakat, Fransız Milli Meclisinde bu projeye karşı soldan ve sağdan şiddetli bir muhalefet başgösterdi. Komünist Partisinin bu işe razı olmıyacağını anlamak için kahin olmağa zaten lüzum yoktu. Sosyalist Partisi ise bu projeyi, bir yandan iktisadi ilerlemeye hasredilmesi gereken kaynaklarla israfı ve çalışan sınıfların hayat şartlarım ağırlaştıracak yeni bir pahalılık ve sosyal sigorta tasarılarını önleme unsuru olarak görüyor, öte yandan da, müstakil bir vurucu kuvveti NATO ve Batı Avrupa dayanışmasının icaplarına aykırı buluyordu. Eski Başbakanlardan Reynaud'nun -de Gaulle 1939'da onun kabinesinde Savunma Devlet Müsteşarı idi- idare ettiği Muhafazakârlardan bir grup da, vurucu kuvveti, Fransayı NATO ve Batı Avrupa içinde büsbütün tecrit edecek bir yol sanıyordu. De Gaulle'ün fikirlerini savunmaktan başka hiçbir rolü olmayan Başbakan Debré, gerçi vurucu kuvvet projesini, goliat UNR partisinin Millî Mecliste büyük bir çoğunluğa sahip olması sayesinde oradan az bir çoğunlukla geçirmeğe muvaffak olabilmişti. Fakat, golistlerin sayısının daha as olduğu Senatoda bu işi tam olarak başarıp başaramıyacağı şüpheliydi.

KİTAPLAR

Sürgün Ve Krallık

*(Albert Camus'un hikâyeleri, Düşün Yayınevi yayınları, İstanbul Matbaası 1960, 80 sayfa **300** kuruş)*

Dünya edebiyatının ve düşünürler dünyasının büyük adlarından biri olan Albert Camus, adının şöhreti dışında bizde az tanınan bir yazardır. Eserlerinden pek **azı** dilimize çevrilmiş olup, çoğunlukla bu çeviriler de yetersiz mütercimler tarafından yapılmıştır. Camus bizde daha ziyade Varlık yayınları arasında yayınlanan Veba adlı romanı ile tanınır. Bunun ötesinde Camus, Batı hayranı yazarlarımızın adını çok ettikleri, kendisini ise uzaktan ve üstünkörü tanıdıkları bir **yazar** ve düşünürdür.

Düşün Yayınevi Camus gibi gerçekten önemli bir yazarın az bilinmesini göz önüne almış olacak ki, onun ölümünden önce yayınlanmış son eserlerinden birinden dilimize çevrilmiş birkaç hikâyeyi, Camus hakkında yazılmış iki yazının tercümesi ve etraflı bir biyografi ile birlikte okuyuculara sunmuş.

Düşün Yayınevinin, Sürgün ve Krallık adlı eseri halisane niyetlerle hazırladığına şüphe yok. Ancak, bu hediyesi üç lirayı bulan ve bir broşürden azıcık daha kalınca olan kitap öylesine bir çokbilmişler heyeti tarafından hazırlanmış ve öylesine baştan savma şekilde düzenlenmiş ki, başından sonuna kadar okumak gerçekten tor oluyor.

Kitabın hazırlanışındaki ilk dikkatsizlik daha üçüncü sayfada, Camus'un biyografisinde başlıyor. Biyografide Albert Camus'un adının hemen altına tırnak içinde konan ölüm ve doğum yılları (1912-1960) olarak gösterilmiştir. Bu başlığın altında başlıyan metinde ise ilk cümle şudur: "Albert Camus, 7 Kasım 1913 te Cezayirde Mondovi köyünde dünyaya geldi."

Aslında bu hatâ, belki de Öyle çok büyütülmeyecek basit bir dizgi hatasıdır **ama,** kitabın daha ilk cümlelerinde *göze* batması dikkate değerdir.

1913'de doğan Camus, fakir bir ailenin çocuğudur. Hayatının başlangıcı, simsarlıktan evrak memurluğuna, tiyatro yöneticiliğine kadar çeşitli işleri denemekle geçmiştir. Tahsili felsefedir. Genç yaşında geçirdiği önemli bir hastalık onun üniversitede felsefe öğretim üyesi olmasına engel olmuştur. Camus, çeşitli işlerde sürttükten sonra gazetecilikte karar kılmıştır, Fransız kurtuluş savarına katılan Camus, 1942'den itibaren dikkatleri iyiden iyiye üzerine çekmiştir. Sırasıyla yayınladığı *"L' envers et L'endroit"*, "Noces" ve bilhassa "Etranger" -Bu eser "Yabancı" adıyla dilimize çevrilmiştir- Camus'u şöhrete ulaştırmıştır. Etranger'i takip eden "Le mythe de Sisyphe" ve "La Peşte" -Veba- Camus'e Goncourt armağanını kazandırmıştır.

Fransanın en meşhur armağanını kazanan Camus, daha sonra Jean Paul Sartre ile birlikte egzistansiyalizm cereyanının öncülüğünü etmeğe başlamıştır. Ancak, Camus ile Sartre'in arkadaşlığı çok devam etmemiş, iki dev yazar kısa bir müddet sonra kapışmışlardır. 1957'de Nobel edebiyat armağanını da kazanarak adını ölümsüzler arasına kaydettiren Camus, 1960 başlarında bir otomobil kazasında can vermiştir.

Sürgün ve Krallık Camus'un 1957'de yazdığı son hikâye kitabının adıdır. Düşün Yayınevi bu bayii kalınca bir cilt olan kitaptan sâdece dört hikâyeyi almakla yetinmiş ve bu dört hikâyenin toplandığı fasikülcüğe yazarın kitabının tamamına verdiği adı vermekte bir mahsur görmemiştir. Dört hikâye tercümesinin başında ise Sartre'in, Camus'un ölümünden sonra yazdığı bir yazı ile Gaetan Picon'un Camus üzerine yazılmış bir denemesinin tercümesi eklenmiştir. Egzistansiyalizmin kurucularından olan Camus'un dört hikâyesi ile bu hikâyelerin başında yer alan iki tanıtma yazısı, arı Türkçe ile Çağataycayı birbirine karıştıran yazarlar tarafından dilimize çevrildiği için, "Sürgün ve Krallık"ı Okumak ve anlamak son derece zorlaşmaktadır.

İşte Albert Camus'u anlatan Gaeton Picon'un yazısından Asım Bezirci tarafından dilimize aktarılmış bir cümle: "Yabancı bir anlatıktır ama roman değildir. Veba'ya gelince dense dense bir öğce, ya da oranlama denebilir ona, ama roman denemez."

Yazı dilinde miras yerine kalıntı, çaresiz yerine umarsız, irade yerine istem, kronik yerine öğce kelimelerini kullanan Asım Bezirci aynı yazının içinde "ağlatı ahlâkı", efsane, zihnî, mecazi gibi kelimeleri de kullanmakta bir mahzur görmezse, varın siz, dilimize çevrilen yazının nasıl kolay içinden çıkılmaz bir bulmaca halini alacağını hesap edin. Camus'dan dilimize aktarılan Dilsizler, Dönek, Konuk ve Kocasını Aldatan Kadın adlı hikâyeleri çeviren Teo ve Selâhattin Hilav da Çagataycaya meraklı olmak bakımından Asım Bezincirden, pek geri kalmıyorlarsa da

Albert Camus
Büyük kayıp

onların dedikleri bir dereceye kadar daha iyi anlaşılıyor. Egzistansiyalizm akımının ürünleri.Olan hikâyeleri ile Camus hiç şüphe yok ki dikkat le okunması gereken bir hikâye yazarı. Ancak, şayet gerçek Camus'u tanımak istiyorsanız, "Sürgün ve Krallık"ı okurken ya kendinizi çok sıkacaksınız, ya da hikâyeleri aslından okuyacaksınız. Başkaca **çıkar** yol yok.

Merdiven

(Mustafa Aslanın hikâyeleri, Kovan Kitabevi yayınları 4, İzmir 1960, Halkın Sesi Matbaası, 95 sayfa 2 lira)

Mustafa Aslan yirmi yıldır hikâye yazarmış. Ama suyun başında olmadığı için bunları yayınlamak imkânını bulamamış. "Merdiven" ilk kitabı imiş. Kitabının başına yazacağı önsözü Mustafa Aslan, belki de yayınevinin bir azizliği sonunda, kitabın arka kabına yazmış. Burada hikâyecilik hakkındaki görüşlerini açıklıyor. Söyledikleri yabana atılacak sözler değil.

Merdiven adlı kitapta onikl hikâye var. Mustafa Aslanın çiçeği burnunda bir hikayeci olmadığı bu hikâyeleri okurken hemen belli oluyor. Aslan belki hikayelerini yayınlamamış **ama,** üzerlerinde gerçekten dikkatle durmuş. Temiz bir dili, ustalıklı bir anlatış şekli **var.** Yazıcılıkta klâsik yönü seçmiş. Hikâyelerinin bir girişi, bir düğüm noktası ve **bir** Çözülüşü var. Mustafa Aslan kaidelere riayetkar bir yazar. Herşeyin yerli yerine yerleşmesine gayret göstermiş. Muvaffak olmuş da. Merdiven, ele geçirildiğinde okunabilir bir kitap.

C E M İ Y E T

Türk basınının yüzüncü yıldönümü, geçen hafta cumartesi gecesi Ankarada, Bulvar Palasta büyük bir neşe içinde kutlandı. Balo başlar başlamaz, CHP lideri İsmet İnönünün Gazeteciler Cemiyeti Başkanına çektiği telgraf, yarım **saatte** bir çıkarılan dedikodu bülteninde neşredilerek davetlilere dağıtıldı. Paşanın gelemeyişi basın mensuplarını cidden üzmüştü.

Saat 22.30'a doğru, Devlet Başkanı Cemâl Gürsel yalnız olarak salona girdi ve "Hepinizi selâmlarım" diyerek kendine **has** rahatlığı ve babacanlığı ile yerine oturdu. Üzerinde ne frak, ne smokin ne de üniforma vardı. Bu hâli dedikodu bülteninde belirtilince Paşa güldü. Osman Bölükbaşının baloya gelişi, telâş içinde olan dedikodu yazarlarının gözünden kaçmıştı. Bu hâl Millet Partisi Başkanını çok üzdüğünden ikinci dedikodu bülteninde durum düzeltildi. Baloya Milli Birlik Komitesinden **Kur.** Yarbay **Ahmet** Yıldız, Kur. Albay Sami Küçük ve Kur. Yüzbaşı Mu zaffer Özdağ- da gelmişlerdi. Ahmet Yıldız, balo komitesinin faal üyelerinden olan güzel eşi ile gecenin ilk dansını açtı. Bunu diğerleri takip etti. O gün İstanbuldan gelmiş olan Numan Esin ve eşi, en güzel ça-ça -ça yapan çift olarak alkışlandılar. **Rifat** Baykal bir dedikodu yazarı ile "rock and roll" yapmaktaydı. Münir Köseoğlu, -komitenin üç bekârından **biri- son** zamanlarda her yerde beraber gözüktüğü kızıl saçlı damı ile hiçbir dansı kaçırmadı ve piyangodan kazandığı Avusturya birasını dostlarıyla paylaştı. Münir Koseoğlunun yakında dünya evine gireceğini tahmin edenler pek çoktu. Vehbi Ersu bir resim meselesinden dolayı uzun zamandır kırgın bulunduğu bir hanım gazeteciyle barıştı. Mustafa Kaplan, smokininin içinde çok yakışıklıydı. Basın mensuplarının göz bebeği Orhan Erkanlı, yokluğunu belli ediyordu. Erkanlı o saatlerde İstanbulda, gene basın tarafından verilen bir kokteylde idi. Fikret Kuytak, hastalığında kendisini arayıp sormayan gazetecilere sitemlerde bulundu. Hâlâ hastahanede yatmakta olan Şükran Özkaya sık sık anıldı. Osman Köksal ve sempatik eşi, bir dedikodu yazarına, vaad ettikleri kahve falına, ne zaman isterse bakacaklarını söylüyorlardı. Perşembe günü Kıbrısa gidecek olan Selâhattin Sonat, elindeki şampanyayı yolculuğu şerefine dostlarına ikram etti. Eşi Bayan Sonat ise yanındakilere: "Belki orada hayatımız intizama girer. Meğer bir gazetecinin eşi olmak ne güçmüş!" diye dert yanıyordu. Nimet Arzık, günün konusu olan yazılarından dolayı, hayatının tehlikede olduğunu ve polis himayesinde bulunduğunu anlatıyordu.

Yarım saatte bir çıkarılıp davetlilere dağılıtan dedikodu bülteni, Cemal Gürsel ve Komite üyeleri dahil, herkes tarafından merakla okunuyordu. Her baloda rastlanan sıkışıklık, izdiham yoktu. İsteyen üst salonda eğleniyor, isteyen pavyona inip diğer bir orkestra ile dans ediyordu. Piyangolar, balo gazetesi, Sevinç Tevs, sihirli kemanlar ve İtalyanca Şarkılarıyla Cici bir genç hanım, davetlilerin hoşça vakit geçirmelerine yardım ediyorlardı.

Sabaha karşı, otelin hazırlattığı işkembe çorbasına Millî Birlik Komitesi üyeleri -Gürsel saat 12 de gitmişti- ve eşleri pek rağbet ettiler. Halbuki Gazeteciler Cemiyetinde de işkembe çorbası hazırlatılmıştı.

Balo saat üçte dağılmağa başladı. Gazeteciler son davetlileri de kapıya kadar geçirdikten sonra, misafirini iyi ağırlayan bir ev sahibi huzuru içinde Gazeteciler Cemiyetinin yolunu tuttular. Orada "biz bize" bir çorba içilmesine karar verildi. Şakalar, kahkahalar arasında işkembe çorbaları içilirken, içeriye iki misafir girdi. Biri Osman Bölükbaşıydu diğeri Münir Köseoğlu.. Misafirlere de çorba ikram edildi. Fikret Otyamın rekor kırdığı çorba faslı saat beşe kadar devam etti. Başkent sayım gününe hazırlanırken, gazeteciler de Atatürk Bulvarının en meşhur noktasında vedalaşarak evlerinin yolunu tuttular.

Basın Balosunda neşeli bir grup

100. yıl kutlandı

RADYO

Programlar

Yine Yassıada

Yassıada Duruşmalarının ilk günlerinde, bu, dünya çapındaki olay radyolarımızdan günü gününe duyurulamamış ve "Yassıada Saati" de teknik ve programcılık bakımlarından dinleyicileri tatmin etmemişti. Bu durum karşısında bâzı ilgililerin gereken tedbirleri almak için çalıştık - lan fark edildiği halde, bâzılârının da hiç aldırmadıkları görülüyordu. Tedbir almak için çırpınanlâr, her zâman olduğu gibi, küçük mevkileri işgal edenlerdi. Eğer üst kademedeki ilgililer de biraz uyanabilseler, duruşmaların ikinci haftan teinde, radyolarımızın haber bültenleri her zamanki dar çerçevelerinden kurtulurlar Ve gerçekten bir haber bülteni olarak dinleyiciye duruşmalar hakkında bilgi verirlerdi. Ne yazık ki, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün haberler kısmının çalışma şek--i yıllardanberi değişmemiş, gelişmemişti. Bu sebepten de radyo bültenlerinin duruşmalar sırasında tatmin edici bir Seviyeye yükselmesi beklenemezdi. Basın-Yayındakilere sorarsanız, belki, bundan Anadolu Ajansının sorumlu olduğunu söyliyebilirlerdi. Anadolu Ajansı ise Basın-Yayından şikâyetçi olabilirdi. Fakat radyo dinleyicisine sorduğunuz zaman da, bu durumdan sorumlu olan bir tok yer vardı, orası da radyo idaresiydi. Dünyama hiçbir yerinde haber bültenleri radyo idarelerinden ayrı bir idare tarafından hazırlanmaz ve bir bisikletçinin eline sıkıştırılarak radyo evlerine gönderilmezdi. Bir radyo idaresinde nasıl bir program kısmı, söz yayınları kısmı temsil yayınları kısmı, reklam yayınları kısmı, müzik yayınları kısmı ve Başmühendislik varsa, bir de haber yayınları kısmı bulunurdu. Bu kısımda, haber ajanslanna bağlı haber alma vasıtaları geniş bir yer alırdı. Ayrıca, radyo muhabirlerinin çalıştığı kısım da burasıydı. Bir gazeteci gibi haber toplayan bu muhabirler., portatif ses alma cihazlarıyla da dolaşarak "sesli haber" elde etmek imkânlarını araştırırlardı. Radyoların haber yayınları kısmında bir de, haber bültenlerini -Okuyanın değil'- radyosundan dinleyenin anlıyacağı şekilde kaleme alan yazarlar vardı. Bunlar aynı zamanda, bültenin spiker tarafından rahatça okunmasını sağlamak için, manaları kolayca anlaşılan kelimelerle kurulmuş kısa cümleler kullanırlar ve radyo haber yazma tekniğinin bütün inceliklerini bilirlerdi.

"Yassıada Saat"ine gelince, bu program da programcısızlıktân ve teknik bakımlardan, dinleyicinin Şikayetine sebep olmakta devam ediyordu. Fakat Ankara Radyosuna gelen şikayet telefonları ve mektupları bu programın tertipçileri arasında olmasa bile radyo idarecileri arasında derhal tesirini göstermişti. Geçen çarşamba günü Ankara Radyosunun Başmühendisi Fahrettin Işıkçı ve aynı radyonun teknisyenlerinden Rüştü Öztuna ve Metin Onur Yassıadaya duruşma salonundaki ses alma ekibini takviyeye gönderilmişlerdi. Salondaki ses alma tesisatındaki aksaklıkların bâzılarını gazetelerde çıkan resimlerden bile anlamak kabildi, sanıklara ait gazete fotoğrafları, duruşma sırasında iki taraftan ses alan veya yalnız hoparlör tesisatı için kullanılan mikrofonlarla ses alındığını gösteriyordu. Halbuki bu gibi yerlerde, ses alma şartlarının güçlükleri düşünülerek radyoculukta "dinamik" tipi denilen mikrofonların kullanılması gekirdi. Bu gibi aksaklıkların Ankaradan gönderilen ekip tarafından düzeltilmesi beklenebilirdi. Ankara Radyosunun teknik ekibi daha İstanbul yolundayken Radyo Müdürü Yarbay Nusret Altuğ da boş durmuyordu. Kendisinin verdiği bir emirle İstanbul Radyosu ile Ankara Radyosu arastadaki P.T.T. ye ait bütün tele fen hatları ve kablolaları birer birer gözden geçirildi. Hattâ yine geçen çarşamba günü saat 15.00'den sonra İstanbul Radyosundan Ankara Radyosuna telefon hattı ile ses verildi ve her iki radyo arasındaki bütün devrelerde ses kalitesini yükseltmek için her türlü tecrübe yapıldı, tedbir alındı. Her gece saat 20.30'da yayınlanırken, umumî istek üzerine perşembe gününden itibaren 20.00'ye alnıan "Yassıada Saati" İstanbul Radyosunda hazırlanıyor ve oradan da yayınlanıyordu. Ankara Radyosu da bu programı İstanbul Radyosundan aynı anda telefon hatlarıyla alıyor ve aynı anda da yayına veriyordu. İşte bu sebeplerden de her İki radyo arasındaki telefon hatlarında kendini gösteren en ufak bir arıza "Yassıada Saati"nin yayınını bozabilirdi. Bütün bunları düşünen Nüsret Altuğ Ankara Radyosunun ve P. T. T. idaresinin teknisyenlerini seferber etmiş Ve çarşamba gecesi "Yassıada Saati"nin hiç olmazsa teknik bakımdan radyolarımızın yüzünü ağartması için didinip durmuştu. Fakat alman bütün tedbirlere ve yapılan bütün muayenelere rağmen telefon hatları çarşamba gecesi yine arıza yapacak ve "Yassıada Saati" İstanbulda beklenen saatte yayınlândığı hâlde Ankarada ancak saat 22.00'de dinlenecekti. Telefon hatları her zaman olduğu gibi o gece de Ankara Radyosuna garip oyunlarından birisini daha oynamıştı. Fakat her türlü teknik imkânları sağlamak azminde olanlar bu oyunlara alışıktılar. Nitekim ertesi gün yine tecrübeler ve kontroller yapıldı ve 10 Ekimden itibaren "Yassıada Saati" teknik bakımdan bir düzene girdi. Bu önemli programın programcılık tarafıma ne olacağı ise halâ merakla beklenmekteydi.

S P O R

Spor - Toto

Nâzik bir karşılama

İlerleyen haftalarla birlikte milli ligin sürprizleri de arttı. Liderliğini hâlâ Gençlerbirliğinin yaptığı ligde geçen hafta çok çetin karşılaşmalar cereyan etti ve favori takımlar pufta kaybettiler. Şampiyonluğun en büyük adayı Fenerbahçe, Ankarada Demirspordan galibiyeti güçlükle kurtarırken, rakiplerinden Beşiktaş, İstanbulda Karagümrükten bir puanı 87 dakikada alabildi, Galatasaray da cuma günü İzmirde Altaya takıldı. Bu üç takım içinde en şanssızı, şüphesiz ki Galatasaraydı. Sarı-kırmızılılar İzmirde üç puan elde etmişlerdi, fakat gördükleri muamele, Şimdiye kadar gördüklerinden çok farklıydı,İzmirin müfrit taraftarları yeni bir usûl (!) bulmuşlardı: Misafir takımı yuhalamak! Bütün kinleri de Galatasaray üzerinde toplanmaktaydı. Temmuz ayında ortaya çıkan Metin hâdisesi bunun başlıca sebebiydi. Bu yüzden Galatasaraylı futbolcular, cuma ve cumartesi günleri İzmirde tam üç saat sinir mücadelesine giriştiler. İzmirli müfrit taraftarlar, daha Galatasaray sahaya çıkarken bağrışarak tempo tutmağa başlamışlardı. Müdahale görmemelerinden cesaret alan binlerce seyirci, sarı-kırmızı forma taşıyan 11 futbolcuya maçın sonuna kadar ve en hafifi "çingeneler" olan sözlerle hakaret edip durdu. Bu davranışın Galatasaraylı futbolcular üzerindeki etkisi açıktı. Buna rağmen Galatasaray, İzmirde sâdece 1 puan bıraktı.

Galatasarayın İzmirde puan kaptırması herkesçe normal karşılandı. Totocular için asıl sürprizi, Fenerbahçenin Demirspor karşısında elde ettiği güç beraberlik teşkil ediyordu. Milli ligin bu en büyük şampiyon adayı, Demirsporun karşısına şanslı çıkmıştı. Ancak şansının fazla olmadığı zamanla ortaya çıktı. Demirsporun arka arkaya attığı iki gol, Fenerbahçeye şans tanıyanlara yanıldıklarını kabul ettirmişti. İki golden sonra sarı-lâcivertliler için en iyi netice, bir beraberlik olabilirdi. Bu da, Fenerbahçell futbolcuların didinmeleri sonucunda, elde edilebildi. Ne var ki, -Fenerbahçenin hasta taraftarları hariç- herkesçe de malûmdu ki bu beraberlik Fenerbahçenin hakkı değildi. Çünkü Fenerbahçeyi yenilgiden kurtaran ofsayt goldü.

Müdürlük mü, bakanlık mı?

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünde, önceden kurulmuş bir komisyon çalışmalarına başladı. Komisyon, Kasım ayında toplanacak Spor Şûrası için hazırlıklar yapmak, spor teşkilâtımızın eksiklerini tespit etmek için kurulmuştu. Çalışmalarını iki kısma ayıran komisyon üyeleri, ilk olarak spor teşkilâtımızın yine Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü olarak kalması üzerinde durdular ve bu şekilde neler gerektiğini tespit ettiler. Çalışmaların ikinci kısmını, bir Spor Bakanlığı kurulması hususu teşkil ediyordu. Spor Bakanlığı kurulduğu takdirde 6 genel müdürlüğe ihtiyaç vardı. Gaye, sporumuzun daha geniş bir kitleye yayılma siydi. Genel Müdürlük, bu hazırlıkla birlikte ankete de başvurmayı faydalı buluyordu. Hazırlanan tasarılar, tespit edilecek kimselere gönderilerek bu hususta fikirleri sorulacak ve alınan cevaplarla birlikte bu tasarılar Spor Şûrasına çıkanlacaktı..

Spor - Toto kuponu

Sürprizler sezonu

Sürpriz mi?

Fenerbahçenin Ankarada, Galatasarayın İzmirde, Beşiktaşın da İstanbulda puan kaptırması, ancak bundan birkaç yıl önce için sürpriz teşkil edebilirdi. Bugün alınan neticeler ise, takımlar arasında bir denkliğin başlamasının ifadesiydi. Milli ligin ikinci yılında bu gerçek belirmeğe başlamıştı. Büyük takımların kazanma şansları azalmış veya zorlaşmıştı. Muhakkak ki gelecek haftalarda bu durum kendini daha çok hissettirecek, küçük-büyük ayrımını tamamen ortadan kaldıracaktı.

Bunun spor-toto üzerindeki etkisi de hiç şüphesiz artacak, toto oymyanlar daha çok sürprizlerle karşılaşacaklardı.

Tarih İçinde

AKİS

*AKİS, Yassıada duruşmalarının başladığından beri sonuna kadar, mutlaka biriktirilmesi gereken bir mecmua hüviyeti kazanmıştır. Zira, aradan seneler geçtikten sonra, bu tarihî duruşmaların hikâyesini okumak isteyenler, eğer ilim adamı değillerse mutlaka **AKİS** koleksiyonlarına başvuracaklardır. Gündelik gazetelerde, mecburen dağınık ve bölük pörçük çıkacak tafsilât sadece AKİS'te üstelik başka bir yerde bulunmayacak geniş malûmatla birlikte derli toplu halde yayınlanacaktır. Duruşmalar boyunca çıkacak AKİS'ler ayrı bir seri halinde ciltlendiğinde kütüphaneler son derece alâka çekici bir vesikayla zenginleşmiş olacaktır. AKİS, duruşmaların hakiki mânasını ve cereyan tarzının sadık hikâyesiyle beraber hâdisenin havasını, akisleri, tefsirleri, tepkilerini aksettirecektir.*

Ancak, teknik imkânsızlıklar ve son derece süratli çalışma temposu, üstelik AKİS'in bir aktualite mecmuası olma karakterini her ne pahasına olursa olsun muhafaza endişesi duruşmalar boyunca çıkacak sayıların başka baskılarının yapılmasına mâni teşkil edecektir. Bu bakımdan kütüphanelerde böylesine canlı bir koleksiyon bulundurmak isteyenler AKİS'i ilk yayınlandığı gün almaya çalışmalıdırlar. AKİS, her hangi bir kâğıt ziyanını önlemek maksadıyla her sayısını ancak talep olduğu miktarda basacak, bayilerin tahmin hatası mecmuanın bulunmamasına yol açacaktır.

Sayın okuyucularımızın dikkat nazarına durumu, özür dileyerek arzederiz.

BİR MECMUAYI 4 KİŞİ OKURSA

HER HAFTA 250 BİNDEN FAZLA İNSAN
AKİS'İ BÖYLE MERAKLA OKUYOR

BUNLAR SİZİN İLÂNLARINIZDAN FAYDALANABİLECEK MÜSTAKBEL MÜŞTERİLERİNİZDİR

Traştan
cildiniz
tahriş
oluyorsa
terkibinde sabun-bulunmıyan, traş fırçasına ihtiyaç bırakmıyan ve aynı zamanda bir krem vazifesi gören Glider traş müstahzarını kullanınız
Glider
Glider
BİR WILLIAMS MÜSTAHZARIDIR
FAAL g-4